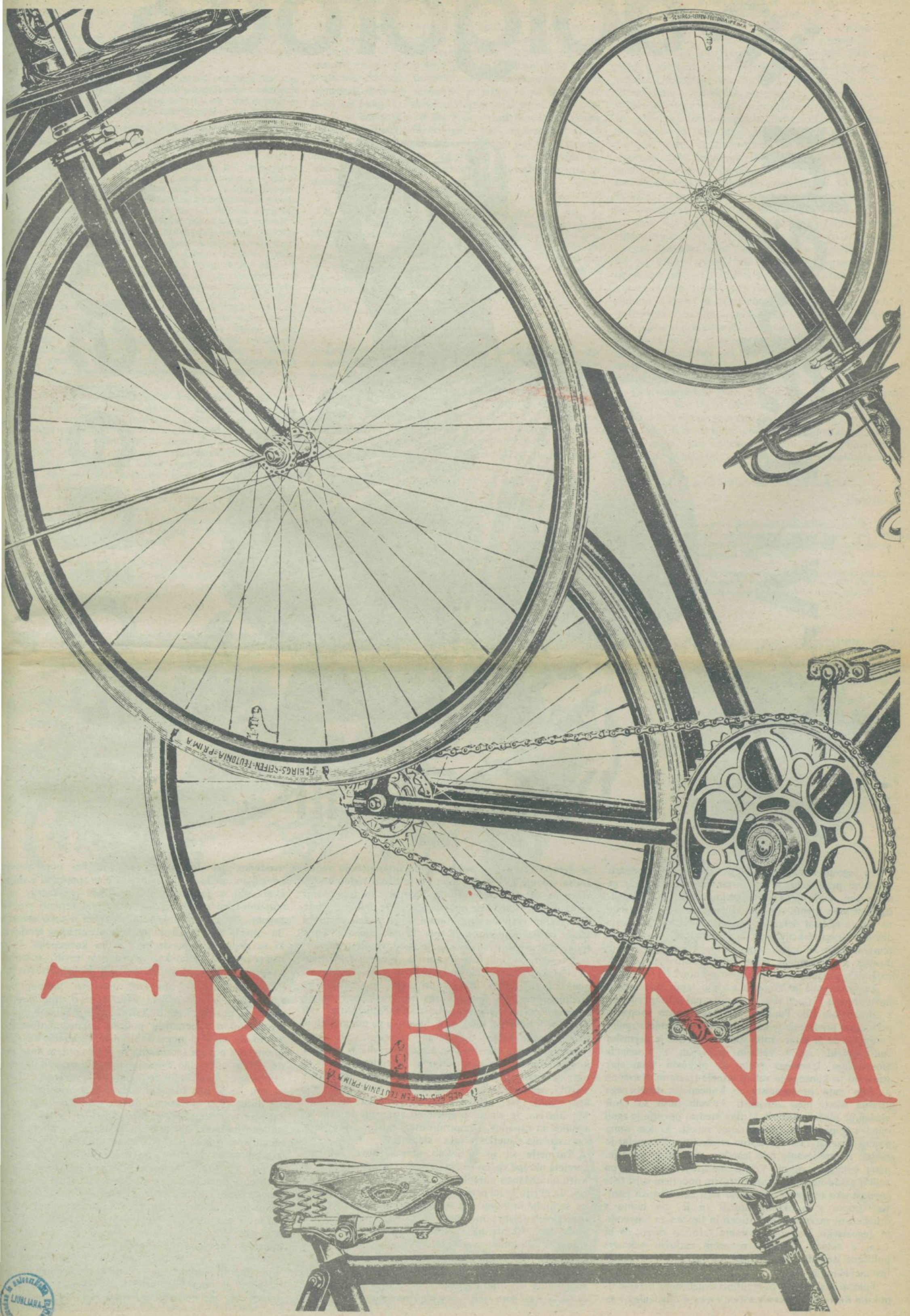

in dolgoročne prvi uspehi posledice uvodnik

Ce jugoslovanski delavski razred še ne more vladati družbeni produkciji, ji jugoslovanska birokracija že ne more več. Toda njena lastna zgodovinska nesposobnost, izpetost vseh njenih revolucionarnih historičnih potenc na eni in šibkost delavskega razreda na drugi strani, sta dovolila drugi frakciji kapitala – tehnokraciji – da je v tem razmerju sil vsilila svojo lastno koncepcijo. To je dosegla s forsiranjem lažne dileme. Socialni mir ali družbeni napredek, that's the question now?!

Ta koncepcija je zlagoma a kljub temu sorazmerno hitro prodrla. Najprej skozi časopise; naš kritični spopad z žurnalistom Ilijo Popitom je bil pravzaprav spopad s pričetkom prodiranja te koncepcije in novačenjem zanjo. Potem pa se je stvar vrnila spet tja, kjer se je dejansko tudi začelo, in v zadnjih poročilih z zasedanja Slovenskega Izvršnega sveta in njegovih komitejev najdemo to koncepcijo veliko jasneje izraženo. Napačno bi bilo zato protagoniste te koncepcije družbenega razvoja iskati med žurnalisti, katerih misli so zgolj vladajoče misli in katerih kritike vredno početje je zgolj njihova zaplankana žurnalistična zavest, ki kar sama ponuja arzenal za svojo lastno razstrelitev. Pa vendar je takšno razstreljevanje zelo lagodno, nenevarno početje, pravi bengalski ogenj. Veliko nevarneje, predvsem pa veliko zahtevnejše je za žurnalistovim početjem najti tiste zgodovinske tendence, ki sučejo tudi žurnalistovo pero. Kar bomo zato skušali storiti tu je, da bomo v družbenem razvoju, ki je kritičen in tipičen za Slovenijo in Jugoslavijo, dokazali notranjo vzročno zvezo, da bi torej v skladu s svojim nazorom razložili nekatere politične dogodke kot učinke vzrokov, ki so v zadnji instanci ekonomski.

Splošni pogoji, tok in rezultati družbenega razvoja in položaj delavskega razreda v tem razvoju dokazujejo, da

se delavski razred v svojem zgodovinskem boju vedno znova srečuje z že preseženim, da je lahko vedno znova vržen na začetke svojega boja. Razmerje sil, ki ga kroji nepomirljivo protislovje med kapitalom in delom, vsiljuje delavskemu razredu kompromise, ki so nujni, na drugi strani pa ga vključuje v gibanja, ki niso njegova. To je toliko lažje v razmerah, kjer se vse zgodovinske tendence, tudi tendence raznih frakcij kapitala, na zunaj deklarirajo za marksistične, oziroma govorijo skozi marksizem (proti marksizmu). Tako danes pri nas ni koncepcije srednjeročnega ali dolgoročnega razvoja, ki ne bi svojih argumentov podajala kot marksistične „napotke“ ali „recepte“, ki se pri tem ne bi sklicevala na marksizem in „zgodovinske cilje delavskega razreda“, ali bolje „nadaljnji razvoj socialističnega samoupravljanja“. V tem konglomeratu sil in nasprotujočih si tendenc, seveda ni moč računati, da se bo proletarska tendenca pokazala v „čisti“, neomadeževani obliki, za katero bo vnaprej jasno kam vodi. Ne, proletarska zgodovinska tendenca, komunizem, je stalno prepletanje strategije in taktike, umikov in napadov, kompromisov in odstopanj in vsega, kar osvobaja zametke novega v starem.

Razmerje sil je potrebno vedno znova določati, sprejete ukrepe vedno znova preverjati. Predvsem pa velja kritično distanco ohraniti do tistih ukrepov, za katere se zdi, da ciljajo le na prvi, najbolj otipljivi „uspeh“; potem pa se ljudje še čudijo, da so oddaljenejša posledice tako usmerjenih dejanj popolnoma drugačne in večinoma prav nasprotna. Hkrati pa se je ob tem vedno potrebno vprašati tudi, koliko niso ti ukrepi pravzaprav v funkciji teh drugačnih in nasprotnih posledic.

Cela vrsta ukrepov od štipendijske politike in sporazuma o uresničevanju pravic do porodniškega dopusta, ki smo jim namenjali posebne številke in

uvodnike, pa do „posebnega“ načina obravnavanja „dela“ in „delavcev“, s čimer smo se spoprijeli v vulgarni ekonomiji, z gotovostjo napovedujejo pravzaprav povsem določene posledice. To lahko podkrepimo z neka primeri, katerih notranja vzročna zveza je tako nazorna, da so vsak zase in vsi skupaj le koncentrirana tendenca, ki se depresiji zoperstavlja s svojo koncepcijo. In ta največkrat ni delavska, najmanj v prvih, otipljivih „uspehih“, še manj v oddaljenejših posledicah. Ali pa?

Kaj dokazujeta oba že omenjena samoupravna sporazuma: o štipendijski politiki in o uresničevanju pravic do porodniškega dopusta? Če je bilo ob novem sporazumu o štipendijski politiki naknadno doseženo vsaj to, da nihče ni mogel dobiti manj štipendije kot pred sprejemom novega sporazuma, in je bilo potem doseženo določeno nominalno zvišanje štipendij, pa je poleg tega otipljivega „uspeha“ tu še oddaljenejša posledica. Za to se zdi, da je bila osnovni namen pripravljanja novega samoupravnega sporazuma: doseženo je namreč globalno zmanjševanje sredstev za štipendije! To pa tako, da je ukinjen dodatek 200 točk za sprotost študija in s tem zmanjšana osnova za določanje štipendij za – nove štipendiste, ki jih sklicevanje na že pridobljene pravice ne zadeva. Ker nas tu zanima le generalna tendenca, ki gre v postopno zmanjševanje vseh „socialnih izdatkov“, se v druga razmerja in natančnejše določanje realne vrednosti štipendij tu ne bomo spuščali. O uresničevanju pravic do porodniškega dopusta smo pisali v zadnji številki zato naj tu povemo le, da je osnovna intenca tega, tudi pravno spornega samoupravnega sporazuma, enaka ali ista kot namera, ki je vodila sestavljalce sporazuma o štipendiranju – generalno zmanjševanje sredstev ob bolj razvejani notranji diferenciaciji med višino „socialnih“ prejemkov, kar dodatno razvija in deli, tudi politično,

socialno upravičence in delavce sploh. Enaka intencija obeh samoupravnih sporazumov ni naključna. Je sestavni del politike, ki se je očitno in popolnoma odkrito razgalila recimo na eni zadnjih sej Republiškega komiteja za trg in splošne gospodarske zadeve. Tako jo povzemajo v Delu:

„Na cene pritiska tudi, če je gospodarska rast nižja, kot smo načrtovali. V tujini namreč ob takšnih primerih preveč zaposlene pošljejo na cesto, pri nas pa delajo še naprej, a ker manj naredijo, je strošek za izdelke večji. Večja pa mora biti po tem tudi cena.“¹

Preveč zaposlene v tujini pošljejo na cesto? V tujini? De te fabula narratur! Od kod je moč to sklepati?

„Število obravnavanih zadev v letu 1980 se je v primerjavi z letom 1979 dvignilo za več kot 1/3. Razlog za ta porast očitno ni v manjši discipliniranosti delavcev ampak v zaostrenosti delovne discipline, ki je očitno pogojena s stabilizacijskimi ukrepi in manjšo fluktuacijo delavcev, zaradi česar je mogoče delovno disciplino poostri. Sodišča so potrdila odločitve samoupravnih organov v večjem številu kot v prejšnjem letu. Število spremenjenih odločitev je bilo minimalno, ker so sodišča ocenjevala le zakonitost izrečenih ukrepov in so ukrep spremenila le v primeru, ko je v očitnem nesorazmerju s težo storjene kršitve, to je praktično le v primeru, ko je šlo za šikano delavca. Odločitve so bile razveljavljene v približno 20% primerov, kar je precej manj kot v prejšnjem letu. Vzrok za zelo povečan odstotek potrjenih zadev je v tem, da je kvaliteta dela disciplinskih komisij in tudi delavskih svetov, ki odločajo kot pritožbeni organ v postopku za varstvo pravic, znatno boljša. Samoupravni splošni akti vsebujejo mnogo manj nepravilnosti kot v prejšnjih letih, pa tudi postopki pri organih samoupravljanja so praviloma vedno bolj natančni, pri čemer organi upoštevajo dosledne tudi določbe svojih samoupravnih splošnih aktov, ki urejajo disciplinsko odgovornost delavcev.“²

Citirani odstavci Poročila o delu sodišč združenega dela v letu 1980 dokazuje, da se je v času enega leta zelo povečalo število obravnavanih zadev o prenehanju delovnega razmerja in, da so bile odločitve samoupravnih organov, torej odločitve o tem, da mora delavec prenehati delovno razmerje, razveljavljene v precej manjšem številu. Vzrok, kakor ugotavlja Poročilo, ni v manjši discipliniranosti delavcev, torej v „slabšem“ delu delavcev, kakor se sicer skuša vedno znova dokazovati, ampak v zaostrenosti delovne discipline, za kar Poročilo išče vzroke v spremenjenih družbenih razmerah — „stabilizacijski ukrepi“. Poleg tega pa omenja tudi boljšo kvaliteto dela disciplinskih komisij in delavskih svetov, čeprav dve strani pred tem pravi:

„Pri razreševanju teh spornih razmerij so sodišča vselej morala uporabljati poleg zakona tudi samoupravne splošne akte temeljnih organizacij in tu se še vedno kažejo pomanjkljivosti glede samoupravne normativne dejavnosti.“³

Tam „znatno boljša kvaliteta“ tu še vedno „kaže pomanjkljivosti“? ! Kakorkoli že, primerjave, ki jih vlečejo odgovorni tovariši na Republiškem komiteju za trg in splošne gospodarske zadeve, očitno že nekaj časa ne drže več. To, da delavci pri nas „delajo še naprej“, namreč ni več čisto res. Da se je povečalo in se stalno povečuje število delavcev, ki morajo zapustiti in prenehati delovno razmerje, je jasno že od leta 1980, torej od tedaj, ko zaenkrat nimamo še primerov, ko bi naenkrat odpustili več delavcev, četudi je primer Cimosa moč primerjati s tem. Res pa je tudi, da je mogoče enak cilj doseči tudi drugače. Prav to drugo pot pa se ponuja kot rešitev pri nas. Razprave, ki se nanašajo na spremembe in dopolnitve zakona o delovnih razmerjih to dokazujejo:

V 167. členu oziroma predlagani dopolnitvi tega člena, po kateri delavcu, ki mu je dokončno izrečen disciplinski ukrep prenehanja delovnega razmerja zaradi samovoljne zapustitve dela, preneha delovno razmerje z dnem, ko je prenehal delati v temeljni organizaciji, bi bilo potrebno dodati še: „... ali ko pri svojem delu ni več dosegal povprečnih delovnih rezultatov zaradi malomarnosti, šikaniranja ipd.“⁴ šikaniranje, nagajanje, sitnarjenje, spletkarjenje; šikana, fr. nagajanje, sitnarjenje; Stanko Bunc, Slovar tujk, str. 422;

Zopet ni več zgolj „slabo“ delo delavca to, s katerim se opravičuje vse poskuse povečanja rezervne industrijske armade dela pri nas. Namesto slabega teoretiziranja, ki je v „delu“ odkrilo tudi njegove „slabe“ in „dobre“ strani, imamo sedaj odločno politično zahtevo. Delavce, ki „nagajajo“, sitnarijo ali spletkarijo“ naj se pošlje na cesto! V času, ko je položaj delavskega razreda izredno težak, ko so se realne plače zmanjšale za cca 15 %, ko galopirajoča inflacija iztiska sredstva za reprodukcijo delovne sile s še večjo intenzivnostjo, ko rastejo cene osnovnih življenjskih potrebščin in se nasilno, s povečano stopnjo eksploatacije, niža vrednost delovne sile, ko o delavskem samoupravljanju pravzaprav ne moremo govoriti, kajti delavski razred ne obvladuje pogojev družbene produkcije in reprodukcije, v teh razmerjih je dovolj razlogov za „nagajanje, sitnarjenje in spletkarjenje“ delavcev, kakor lahko s točno določene pozicije v družbeni delitvi dela zgleda in se interpretira boj delavstva za izboljšanje svojega položaja. Predlog skupščinskega Odbora je naperjen prav proti temu boju;

Za njegovo onemogočenje ne izbira sredstev in eno glavnih mu ponuja depresija sama, ki je v enotnost delavskega razreda zabila klin naraščajoče nezaposlenosti, socialnih razlik in nacionalističnega šovinizma. Ta klin prodira vedno globlje. Povezanost med globalnim zmanjševanjem socialnih prejemkov in manjšo enotnostjo delavstva je tu več kot očitna. Na eni strani omogoča dodatno zajemanje akumulacije na račun slabšanja položaja delavskega razreda, na drugi strani pa je prav s poudarjanjem „neupravičenih“ socialnih prejemkov in nujnostjo „selektivne“ socialne politike, postala očitna tudi tendenca, ki cilja notranje razbiti enotnost delavskega razreda, kar je spodbujano tudi z različnimi višinami prejemkov in katere prvi rezultat je, da se je delavstvo obrnilo proti tistim, ki spadajo v najnižjo kategorijo upravičencev in nanje stresa svoje nezadovoljstvo nad lastnim položajem. V njihovih očeh so zanj krivi prav ti iz najnižjih kategorij socialnih upravičencev. Nameri je tako zadoščeno in rigorozna pravno formalna ureditev s področja delovnih razmerij bo na tako razrahljanem področju omogočala hitre odločitve nekaterih. Nekatera področja, ki so bila poprej kompromisno izpuščena, recimo vprašanje štrajkov iz določil Zakona o združenem delu, so pri tem ne le potisnjena v ozadje, ampak tako urejanje zadev ponuja zelo zgledne precedense. „Šikaniranje“ recimo, to lahko postane sinonim za organiziranje in izpeljavo štrajka ali celo za sodelovanje pri njem. Odločitev pristojnih tako ne povzroča dolgih in zapletenih postopkov. Namera in dejanje sta očitna — šikaniranje.

Ta ironiziran, pa prekleto pomemben primer dokazuje, kako bo na tem področju potrebno boj pričeti znova. Postavlja pa tudi vprašanje, do kod je kompromise moč uvrstiti v taktične umike, kje pa gre že za revizijo strategije in tiste oddaljenejšie posledice, ki imajo prav nasprotno učinke od tistih s katerimi se sprva deklarirajo.

NAJ ŽIVI DELAVSKO SAMOUPRAVLJANJE!

Uredništvo

OPOMBE:

1. Cene so precej višje kot smo pričakovali, Delo, 23. maja, str. 16;
2. Poročilo o delu sodišč združenega dela v SR Sloveniji v letu 1980 in informacija o nekaterih družbenih pojavih in odnosih, ki so jih zaznala pri svojem delu, Ljubljana, aprila 1981, str. 9,;
3. ibidem, str. 7;
4. Mnenje k predlogu za izdajo zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o delovnih razmerjih s tezami, Skupščina SRS, Zbor občin, Odbor za družbenopolitični sistem in komunalni sistem, ESA 701, 17. 4. 1981, str. 2.

JOSIP BROZ TITO

:PRILOG KRITICI STALJINIZMA

Časopis za kritiko znanosti št. 39-40, Ljubljana 1980

Nedavno je izšla nova številka Časopisa za kritiko znanosti (v nadaljnjem tekstu ČKZ), posvečena Titovi kritiki stalinizma. Z naslovom Josip Broz Tito: H kritiki stalinizma prinaša na skoraj 400 straneh izbor Titovih govorov, razgovorov in intervjujev iz let 1948 — 1959, v katerih se načena vprašanje stalinizma.

Uredništvo je številko izdalo — tako je zapisano v uvodni besedi — kot prispevek k spoznavanju in ponovnemu odkrivanju aktualnosti Titove teoretske misli, hkrati pa tudi k spoznavanju določenega zgodovinskega obdobja razvoja jugoslovanske revolucije, v katerega je ta misel temeljno vpeta. Iz uvodne besede lahko sklepamo, da je bila obravnavana številka ČKZ pripravljena ob Titovi smrti, dejstvo, da je izšla takorekoč ob prvi obletnici te smrti, pa njene aktualnosti ne zmanjšuje, marveč jo prej še povečuje. Polemična ost, ki jo je čutili v uvodni besedi in ki jo uredništvo uperja proti revizijam zgodovine jugoslovanske revolucije, se zdaj obrača tudi proti aktualnemu trenutku te revolucije.

I.

Izbor Titovih tekstov o stalinizmu, ki ga imamo pred seboj, je najprej politično aktualen. Glavni momenti te politične aktualnosti bi bili naslednji: 1. V letu, ki je minulo, se je toliko in tako govorilo o Titu, da smo se v določenih pogledih morali znajti v gozdu nedoločenosti, v katerem se vse težje orientira. Vsi zatrjujejo, da so „na Titovi poti“, hkrati pa se vse manj ve, kaj je ta „Titova pot“. Kjerkoli pač že smo ali bi utegnili biti, vse se samoumevno legitimira kot „Titova pot“. „Titova pot“ postaja deviza občega konsenza, cena, ki se jo za to plačuje, pa je izguba iz zavesti tistega, kar je za to pot razredno-zgodovinsko specifično — in ne le iz zavesti. „Tito“ postaja moneta resnice, toda ko resnica postane moneta, ki lahko potuje iz rok v roke, mora priti do tega, da se ne ve več, zakaj je resnica (kako se je oblikovala), do tega, da preneha biti resnica.

To, kar smo se navadili imenovati „Titova pot“ je specifičen, konkretno zgodovinski določen koncept socialistične revolucije, razvoja socializma = boja za komunizem. Toda ta koncept nam ni dan sam na sebi, niti se ga ne ohranja pri življenju z golim priseganjem nanj. Na „Titovi poti“ nismo že s tem, da smo se preprosto znašli na geografskem in zgodovinskem terenu, na katerem je deloval Tito, niti samo s tem, da pristajamo na to, kar je bilo pod njegovim vodstvom tu storjenega in priborjenega, temveč s tem, da se sami naprej borimo za to, za kar se je na čelu jugoslovanske komunistične partije in delavskega razreda boril on, samo toliko in tako, kolikor in kakor se borimo za socializem in komunizem. Boj za socializem in komunizem pa ni noč, v kateri so vse krave črne, niti dan, v katerem je vse resnično. Resnico si je treba vedno znova priboriti, resnica „Tita“ pa so potrebe in zahteve, naloge in perspektive konkretnega zgodovinskega momenta našega boja za socializem in komunizem.

Če smo zdaj vsi vedno in povsod ter v enaki meri, smeri in na enak način „na Titovi poti“, je to ne le opozorilo, da nam postaja Titov koncept vse nejasnejši, temveč tudi, da je koncepcija smeri razvoja socializma pri nas v krizi. Pot iz te krize kaže temeljna postavka jugoslovanskega „modela“ socializma/boja za komunizem: delavsko samoupravljanje, tj.: stalen boj za vodilno in odločujočo vlogo delavskega razreda v procesu družbene produkcije in reprodukcije. Da bi bil ta boj dejanski in uspešen, je potrebno nenehno oblikovanje revolucionarne razredne zavesti, dinamično jedro tega oblikovanja pa je prisvajanje zgodovine svetovnega in domačega delavskega gibanja in revolucije. Menimo, da je pričujoči izbor Titovih tekstov iz enega prelomnih obdobij naše povojne zgodovine ne nepomemben prispevek k tem in takim prizadevanjem, kot prisvajanje zgodovine jugoslovanske revolucije pa hkrati jasno opredeljen poseg v aktualne razredne boje.

Druga tendenca, ki ji nasprotuje takšno predstavljanje (in prisvajanje) Titovega revolucionarnega dela, kakršnega imamo v obravnavani številki ČKZ, in ki je na naši sedanji družbeni sceni ni mogoče zanemarjati, je tendenca iracionalizacije. V danem primeru je njeno razpoznavno geslo „imeti Tita v srcu“. Misli se morda, da se bo na ta način Tita približalo mladini in množicam, za katere se misli, da so neuke in da težje dojemajo, v resnici pa se streže okusu in interesom malomeščanstva. Namesto da bi se predstavnike zgodovinskega propadlega razreda povleklo na pot revolucije, se revolucijo spravlja s poti in priravnava poziciji malomeščanstva, ki se že dolgo ozaveša v miselnih formah iracionalizma. „Misli s srcem“ naj bi veljalo. V resnici pa velja: ne misliti. Zato tudi ne gre za podžiganje revolucionarne strasti, ker revolucionarna strast ni slepa, ker revolucionarna strast ne more živeti brez kritičnega spoznavanja in spoznanja. Kritična misel in revolucionarna strast, s tem pa revolucionarna praksa se tako v konsekvenci razmehčajo v pogreto kašo srca.

V situaciji, kakršna je, je treba „imeti Tita“ tudi in predvsem „v glavi“. Teksti H kritiki stalinizma prinašajo nekaj revolucije v glavo, tako pa nekaj glave v revolucijo (ki še zdaleč ni „končana“).

Tretja tendenca, ki se ji obravnavana številka ČKZ postavlja nasproti, je revidiranje Titovih tekstov. Ko gre za to, da se namesto govorjenja o Titu pusti govoriti Tita (njegove tekste) in da se poskuša spostaviti racionalen odnos do njegovega dela, pa se lahko zgodi, da je njegovo delo, kakor ga dobimo na razpolago, presejano, prirejeno, okleščeno in tudi „popravljen“. Zasluga pričujočega ČKZ je, da nas na tako postopanje ne le opozarja, temveč revizijo Titovih tekstov tudi dokumentira. Ta revizija nas oropa nekaterih ključnih delov določenih Titovih del — ki niso bistveni in neobhodni samo za razumevanje Titove misli, pač pa nič manj za razumevanje odločilnih momentov naše povojne zgodovine — na drugih mestih pa oktroira interpretacijo, ki je nasprotna temeljni vsebini in intenci danih Titovih tekstov. Nasprotno nam dokumentiranje teh posegov, ki ga prinaša ČKZ, omogoča resen študij dane problematike. Pohvale vredno je, da so izbrani Titovi teksti objavljeni v celoti in v izvirniku, pripomba pa velja izboru. Vanj bi bilo treba vključiti vsaj še Titov govor v Ljudski skupščini ob uvedbi delavskega samoupravljanja. Odgovori na pitanja predstavnikov omladinske štambe Hrvatske pa v danem kontekstu nimajo kaj iskati.

2. Obravnavana številka ČKZ pa ni aktualna samo kot objava Titovih tekstov, temveč tudi, povsem konkretno, kot objava Titovih tekstov o stalinizmu. Po eni strani so objavljeni teksti Titove marksistične analize in komunistične kritike stalinizma udarec prostodušnemu kulturnišemu govoričenju o stalinizmu in neostalinizmu neobvezujočemu inteligentskemu uganjevanju in dozdevanju, kaj da stalinizem je, hkrati pa neodgovornemu psovanju vsakogar, ki si upa ugovarjati pretenzijam kulturnikov po še večji oblasti, kot jo že imajo, ter stoji in se zavzema za interese in vodilno vlogo delavskega razreda v naši družbi, za neostalinista. Pri tem pa to kulturniško posiljevanje t.i. javnega mnenja s svojimi prividi, navdih in čutenji ustvarja ugodne pogoje in krepi stalinizacijske tendence v družbenem življenju. Po drugi strani bo predstavitev Titove analize in kritike stalinizma v pomoč pri odkrivanju stalinizacijskih oziroma neostalinističnih tendenc in nevarnosti v jugoslovanski družbi ter pri komunističnem (= edinem dejanskem in resničnem) boju proti njim.

II.

Izbor Titovih tekstov o stalinizmu, ki ga prinaša ČKZ št. 39-40, je politično aktualen zato, ker je teoretsko aktualen. K tej teoretski aktualnosti Titove kritike stalinizma pa se moramo približati po ovinku, historično, preko njene praktične zgodovine.

Titove kritike stalinizma ni mogoče ločevati od kritike stalinizma, ki se je sicer razvila v vrstah jugoslovanskih komunistov, jugoslovanske komunistične kritike stalinizma pa spet ni mogoče izvemati iz celote zgodovinskih bojev KPJ in ZKJ. Obravnavati jo je treba v sklopu naše partijske zgodovine in s tem zgodovine našega delavskega gibanja (ki je spet povezano, del svetovnega delavskega gibanja). V tem pogledu Titovo kritiko stalinizma določajo že izkušnje boja jugoslovanskih komunistov, preden je on sam bistveneje posegel vanj, še v večji meri pa revolucionarna praksa v obdobju, ko je že bil na čelu KPJ, ni pa še prišlo do preloma s Stalinom, tj. s sovjetskim državopartijskim vodstvom in z mednarodno komunistično organizacijo, ki je služila le še interesom zmogovite stalinske frakcije.

Najprej je treba zavrniti mnenje, po katerem naj bi bila KPJ/ZKJ po svojem poreklu in izhodišču stalinistična. To preprosto ne drži. Komunistično krilo našega delavskega gibanja se je oblikovalo ter organizacijsko in idejno osamosvajalo v spoprijemu z domačo socialno demokracijo oziroma z vodstvi socialnodemokratskih strank na jugoslovanskih tleh. Socialno demokratski veljaki so v revolucionarni situaciji po I. svetovni vojni in zmagi oktobrske revolucije dušili revolucionarno gibanje množic ter preprečevali, da bi vzgibane delavske in kmečke množice uveljavile in realizirale svoje socialne in nacionalne interese. V diferenciaciji v delavskem gibanju so se revolucionarne sile na eni strani odločno odrekale socialnodemokratske dediščine, po drugi pa prav tako odločno naslonile ter prevzemale izkušnje sovjetske revolucije in sovjetske komunistične partije. Boj proti oportunizmu desnice v socialni demokraciji in, po ustanovitvi komunistične partije, tudi v KPJ, je bil tako boj za boljše vizacijo politične organizacije razredno zavednega proletariata. Boljševizacija oz. leninizacija KPJ — in to v takratnem času — pa nikakor ni isto kot njena stalinizacija. Nasprotno: t.i. boljše vizacija je bila oblikovanje revolucionarne delavske partije, medtem ko je stalinizacija odmiranje in zatiranje revolucionarnega boja proletariata. (Tu ni mesto za prikaz radikalnega nasprotja med Leninom in Stalinom).

Zato ne preseneča, da se elementi tega, kar bi lahko imenovali stalinizacija KPJ (oz. kar je k njej peljalo), oblikujejo po dveh velikih udarcih kontrarevolucije po jugoslovanskem

razrednozavednem delavskem gibanju: po obznani in zakonu o zaščiti države (december 1920 in avgust 1921) ter po uvedbi šestojanuarske diktature (1929) (Obadva ta napada jugoslovanske buržoazije sta bila povezana z upadom revolucionarnega gibanja v svetovnih razmerah). In v prvem in v drugem primeru, toda v drugem močnejše in izraziteje (obdobje šestojanuarske diktature sovпада s spostavitvijo in konsolidacijo stalinske diktature v Sovjetski zvezi in kominterni), nastopa premeščanje partijskega vodstva v tujino, s tem ločevanje vodstva od partijskega članstva in izgubljanje vezi partije z delavskimi množicami, angažiranje v razrednem boju proletariata se vse bolj nadomešča s frakcijskimi boji v partijskem vodstvu, razsodnik v njih pa postaja kominterni. Bolj kot je partijsko vodstvo živelo zaprto samo vase, odprto samo navzgor — k „svetovni komunistični centrali“, in se izčrpavalo v frakcijskih bojih, grupaških in osebnih spopadih, bolj kot je izgubljalo stik z interesi in bojem delavskih množic ter z družbeno dejanskostjo v jugoslovanskih deželah z vsemi njihovimi zgodovinskimi specifičnostmi, bolj so bili njegovi sklepi formalni in neživljenjski, boju jugoslovanskega proletariata niso bili v pomoč in mu niso odpirali dejanskih revolucionarnih perspektiv, temveč so, nasprotno, revolucionarnemu boju povzročali resne težave, ga hromili. Izhodišče partijskega dela so postajali dokumenti kominterne, v Moskvi skrojene šablone, ne pa konstelacija razrednih sil in konkretna družbena dejanskost, v kateri je delal, živel in se boril delavski razred jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Toda medtem ko je CK KPJ sredi leta 1930 ostal tudi brez ene same stalne in zanesljive zveze z domovino, ko med partijskimi organizacijami in posameznimi vodstvi „na terenu“, v Jugoslaviji, in CK dolgo časa ni bilo skoraj nobene povezave, razredni boj pri nas seveda ni miroval. Bolj kot je bilo vrhovno partijsko vodstvo od tega boja odtrgano, zaposleno samo s seboj, bolj kot mu je samo od zunaj dekretiralo, bolj so se morala tista vodstva partijskih organizacij, ki so delovala v domovini (že če so hotela preživeti), nasloniti na široko partijsko članstvo ter na dejanske interese in potrebe širokih delavskih množic in njihovega boja. In na tem nivoju, na katerem so partijska vodstva življenjsko povezana s članstvom in partija z življenjem in bojem delavskega razreda ter kmečkih množic in zatiranih nacionalnosti, se oblikuje revolucionarna praksa, ki ne le ni ujeta v diktat t.i. „svetovnega centra socializma“, temveč dejanskemu in resničnemu revolucionarnemu boju vnane, vsiljene sheme in zahteve zavrača, odmetuje, razgrajuje, ruši. Ta praksa je zgodovinski nosilec tega, kar lahko, gledano vnazaj, imenujemo destalinizacijski proces v jugoslovanskem komunističnem gibanju.

Če naj zdaj očrtamo tiste dogodke in procese v protislovnem zgodovinskem (zgodovinsko protislovnem) boju jugoslovanskih komunistov, ki so predzgodovina velikega preloma s Stalinom (tj. s tem, kar Stalin posebej) 1948, je treba najprej omeniti nastop proletarskega jedra v zagrebški partijski organizaciji v letih 1927–28 in njegovo obračunavanje s frakcionastvom v partiji. Uspešen zaključek tega boja, v katerem je pomembno vlogo odigral Josip Broz, je 8. partijska konferenca februarja 1928 v Zagrebu.

Naslednja velika streznitev je šestojanuarska diktatura, ki so jo v Moskvi povsem napačno ocenili kot revolucionarno krizo, kot „predrevolucionarno situacijo“, ter preko KPJ pozvali ljudstvo k oboroženi vstaji. Ta diktatura ni prinesla samo personalne diskontinuitete v zgodovini KPJ (veliki del kadrov je padel v represiji režima), temveč tudi in predvsem diskontinuiteto v notranjepartijskem življenju.

Če se po eni strani z odhodom vodstva KPJ v tujino in značilnostmi partijskega dela v emigraciji okrepijo stalinizacijske tendence, se po drugi strani močno uveljavijo tendence, ki so onim prvim nasprotne. Partijska organizacija v Jugoslaviji se je ob prvih znakih krize diktature in naraščanja revolucionarnega razpoloženja v množicah začela obnavljati. V tem ko se je vse bolj povezovala z vsakdanjim razrednim bojem množic, se je partija na delu, v konkretni revolucionarni praksi postopoma osvobajala revolucionarskega shematizma, dogmatizma in sektaštva. Dejanski pogoji, v katerih so živeli delavski razred, delovne množice in zatirane nacionalnosti stare Jugoslavije, so postali izhodišče, merilo ter temeljni in odločilni korektiv politike in taktike KPJ. Toda to je samo en moment diskontinuitete, ta diskontinuiteta pa je tako zgodovinsko pomembna prav zato, ker je to le en njen moment.

Prelom v politični praksi se namreč dopolnjuje s prelomom v teoretskem delu partije. Ne gre le za to, da so številni partijski kadri med prestajanjem kazni v režimskih zaporih in kaznilnicah študirali, da so se v državnem represivnem aparatu oblikovali centri revolucionarnega boja, temveč za to, kaj, kako in kdaj so študirali. Jugoslovanski komunisti so se lotili organiziranega temeljitega in temeljnega marksističnega študija v času, ko je bila v Sovjetski zvezi ter preko kominterne v svetovnem komunističnem gibanju revolucionarna teorija — marksizem, že likvidirana. Ta podvig jugoslovanskih komunistov pada v čas, ko so študij izvirnih temeljnih del klasikov marksizma (Lenina nič manj kot Marxa in Engelsa) ter njihovega teoretskega zaledja (predvsem nemške klasične filozofije) že pregnali in izrinili različni kratki kurzi, premlevanja in prepričevanja ter izbori t.i. „glavnih misli“, presejani skozi sito stalinsko-velikoruskih državno-partijskih interesov, marksizem sam pa bil sprostuiran v njihovo dekle. Samo Gramscijeve študije v fašističnem arestu bi se morda lahko primerjale s rdečim univerzitetima jugoslovanskih komunistov. Brez pretiravanja se lahko reče, da je bilo to teoretsko usposabljanje eden temeljnih pogojev za uspešno pripravo in izpeljavo socialistične revolucije. Kot je rekel Lenin: ni je revolucionarne prakse brez revolucionarne teorije.

V obdobju, ki je sledilo, do začetka II. svetovne vojne, so destalinizacijske tendence delovale predvsem v angažiranju KPJ v ljudsko frontnem gibanju (kar je med drugim zahtevalo novo in

stalinistični nasprotno koncipiranje rešitve nacionalnega in kmečkega vprašanja), odločilen preobrat pa je bila vrnitev partijskega vodstva v domovino. Tako je bilo naposled mogoče, pa tudi nujno, da se je partija povsem obrnila k problemom jugoslovanske družbene dejavnosti in revolucionarnega boja v njenih pogojih. Najpomembnejše pri tem je, da se je angažirala v razrednih bojih na domačih tleh ter naslonila na svoj delavski razred (tj. delavski razred, čigar partija je) in njemu odgovarjala, ne pa kakšnim višjim in vrhovnim instancam, ki bi bile samemu revolucionarnemu gibanju nadrejene. KPJ se je tedaj tudi finančno osamosvojila, s tem pa oblikovala lastno partijsko tehniko, tisk, partijske šole, tečaje, posvete in konference, ki so zdaj delovale na domačih tleh. V tem preobratu je implicirano tudi novo pojmovanje proletarskega internacionalizma, nasprotno stalinski koncepciji. Po tem novem pojmovanju proletarski internacionalizem kake komunistične partije ni v tem, da deluje kot sekcija kominterne = kot transmissijski mehanizem politike politbiroja VKP (b), pač pa v organiziranju in vodenju revolucionarnega boja v lastni družbi, angažiranje in organiziranje sil te družbe za njen revolucionarni prevrat.

Razcep KPJ s stalinizmom je bil dokončno utemeljen v NOB in jugoslovanski socialistični revoluciji. Razhajanje s Sovjetsko zvezo, tj. z modelom družbenopolitične prakse, kakršnega je Sovjetska zveza vzpostavila v svojih mejah in diktirala navzven, je prestajalo biti samo bolj ali manj „implicitno“ postajalo je vse bolj odprto, s tem pa tudi vse bolj reflektirano. Socialistična revolucija v Jugoslaviji, ki jo je koncipirala, pripravila, organizirala in vodila KPJ, se je odvijala v specifičnih zgodovinskih pogojih, v katerih ni bilo mogoče kar kopirati in aplicirati izkušenj in rešitev prejšnjih revolucij. Nasprotno: vsak shematizem in dogmatizem bi revolucijo onemogočal, peljal k njenemu neuspehu in porazu, vsak dejanski revolucionarni boj, vsak uspeh in uspevanje revolucije pa je premagovalo shematizem in dogmatizem, v katerega so lastno in mednarodno komunistično delavsko gibanje uklenili stalinisti.

Boj KPJ v tem obdobju ni bil revolucionaren zaradi svoje originalnosti, bil je originalen zaradi svoje revolucionarnosti. Zato so jugoslovanski komunisti trčili ob nasprotovanje Sovjetske zveze v vseh točkah, v katerih se je izražala ta originalnost, tj. v vseh bistvenih momentih koncipiranja in izvajanja socialistične revolucije v specifični konkretni zgodovinski situaciji tedanje okupirane Jugoslavije. Če je KPJ hotela izvesti revolucijo, je morala zadeti na nasprotne interese stalinske Sovjetske zveze, in če je stalinska Sovjetska zveza hotela uveljavljati svoje interese, je morala nasprotovati revolucionarnemu boju jugoslovanskih komunistov. (Pripomniti je treba, da so se nasprotja in razhajanja morala potiskati v ozadje zaradi interesov skupnega boja antihitlerjevske koalicije). Bistvo jugoslovanske socialistične revolucije je specifična povezava narodnoosvobodilnega boja in razrednega boja, razredne in nacionalne osvoboditve. Jugoslovanska socialistična revolucija se je odvijala v formi narodnoosvobodilnega boja; narodnoosvobodilni boj je vseskozi imel proletarsko razredno vsebino in perspektivo. Prav to je napadala tedanja Moskva.

Razredna diferenciacija v začetku okupacije in vojne na jugoslovanskih tleh se je izvedla in dovršila, pa tudi poodčividila s formiranje partizanske vojske na eni strani in kvistinskih — četniških, ustaških, belogardejskih idr. vojaških enot na drugi. Moskva si je, v dogovoru z britansko (in kraljevo izgnansko) vlado, prizadevala pomiriti četnike in partizane, jih pod poveljstvom Draže Mihajlovića združiti v skupnem boju proti okupatorju, ter na tej poziciji vztrajala tudi še potem, ko so poskusi partizanskega vrhovnega štaba, da bi dosegli sporazum s četniki, propadla in so četniki odkrito stopili na stran okupatorja. Zgodovinsko gledano je to poskus podreditve proletarskega gibanja in revolucije buržoaziji, v konsekvenci pa brisanje proletarske revolucije. (Stalinovo razumevanje socialistične revolucije je vseskozi menjševistično; Leninovega koncepta permanentne revolucije Stalin ni nikdar razumel.)

Ko se je s formiranjem proletarskih brigad jasno pokazal razredni značaj NOB, so iz Moskve zahtevali od KPJ, naj „preizpraša pravilnost svoje politike“. Partizanskemu gibanju so očitali, da je — komunistično! CK KPJ je moral to zahtevo zavrniti. Od vsega začetka NOB si je KPJ prizadevala formirati organe nove oblasti, hkrati pa zagotoviti vodilno vlogo KPJ v njih. Iz faze, v kateri se je poudarjal začasen značaj teh organov, je zelo kmalu prešla na stališče, da so ti organi temelj nove državne organizacije, ki se razvija v procesu boja proti okupatorju in silam stare družbene ureditve ter ima vse osnovne značilnosti diktature proletariata (I. in II. zasedanje AVNOJ). Sklepe II. zasedanja AVNOJ so v Moskvi imenovali „nož v hrbet Sovjetski zvezi“, pač na liniji že prejšnjih instrukcij in zahtev, naj se v NOB ne postavlja vprašanja prihodnje družbene in državne ureditve (predvsem vprašanja ukinitve monarhije), češ da naj bi bila to stvar „druge etape“ boja, ki da nastopa šele po osvoboditvi dežele izpod okupatorja. Ta delitev na „dve etapi“ spet ni nič drugega kot izčrtavanje proletarskega razrednega jedra NOB.

Stalinska Sovjetska zveza je svoj odnos do jugoslovanske revolucije določala z vidika svojih državnih interesov. Daleč od tega, da bi v praksi priznavala pravico narodov do samoodločbe, je stopala v tajna pogajanja z vladami zahodnih sil (par let pred tem pa s hitlerjansko Nemčijo). To je zelo oteževalo že tako težak mednarodni položaj NOB. Na drugi strani je odklanjala materialno pomoč NOB (samo z dobrimi nasveti se ni skoparilo), hkrati pa jo je ponujala četnikom ter se pogajala s pobeglo kraljevsko vlado v Londonu. (Sklepe II. zasedanja AVNOJ je Moskva priznala šele, ko se je prepričala, da so naleteli na ugoden odmev v Veliki Britaniji in v ZDA; pomoč NOB je poslala šele leta '44 — in treba jo je bilo plačati.)

Kardelj je mnogo kasneje dejal, da je bil „Stalin brezobziren do revolucionarnih gibanj, ki jih je bil pripravljen gladko žrtvovati svojim interesom v protihitlerjevski koaliciji. Tako je bilo tudi po vojni. Vsa sredstva je uporabil, da bi bile socialistične države poslušno orodje njegove politike. Skorajda bi rekel, da se je bal revolucij in revolucionarnih gibanj. Zanj je ideja revolucije v novih pogojih pomenila širjenje socialističnega tabora. Na vsak samostojen revolucionarni pojav je bil ljubosumen in nezaupljiv.“

Ne le zmaga socialistične revolucije v Jugoslaviji, temveč tudi ohranitev samostojnosti našega revolucionarnega gibanja ter pridobitev priznanja, ugleda in pozicije na svetovni politični sceni, vse to je bil boleč udarec stalinskemu režimu. In ker se v prvih letih po II. svetovni vojni v Sovjetski zvezi ni nič bistveno spremenilo, na zunanje politični sceni pa je sovjetsko vodstvo nadaljevalo s skrivno diplomacijo, kjer pač ni moglo direktno spostaviti hegemonije, na drugi strani pa se nova Jugoslavija ni bila pripravljena odreči svobodi in neodvisnosti, ki si ju je priborila sama v težkem in dolgem boju, je moralo priti med obema državama in partijama do odločilnega spoprijema. To se je zgodilo 1948.

To, kar poenostavljeno imenujemo spor in prelom s Stalinom, je kulminacija razlik in razhajanj med jugoslovanskim komunističnim gibanjem ter notranjo in zunanjo politiko sovjetskega državno partijskega vodstva po zmagi in utrditvi oblasti stalinske frakcije v VKP(b). Te razlike so se oblikovale v protislovnem razvojnem procesu jugoslovanskega komunističnega gibanja, da bi se izčistile v pripravljanju, vodenju in zmagi socialistične revolucije.

Leto 1948 je zato obramba pridobitev in sankcioniranje legitimnosti naše socialistične revolucije, kot uspešna obramba pa hkrati nadaljnji razvoj te revolucije. Samo kot nadaljnji razvoj, samo kot napredovanje revolucije je lahko bila obramba pred napadom stalinističnega aparata uspešna. Revolucijo se lahko brani samo na revolucionaren način. Obramba revolucije pred zunanjim napadom stalinizma je morala to revolucijo samo očistiti stalinizma, kolikor in kakor je bila z njim obremenjena. Za uspešno opravljanje tega posla pa je bila (in je) ne le potrebna, temveč tudi nujna jasna zavest, spoznanje in stalno spoznavanje, kaj je stalinizem. To spoznavanje, odločna analiza in kritika stalinizma, teoretsko spoznanje tega zgodovinskega pojava je tista bistvena novost, ki jo v proces jugoslovanske destalinizacije prinese leto '48 in leta, ki so mu sledila.

To spoznavanje reprezentativno predstavljajo Titovi teksti, zbrani v pričujoči številki ČKZ.

III.

Titovi teksti, zbrani v dani številki ČKZ, so odgovor na gonjo, ki jo je sprožila Sovjetska zveza proti socialistični Jugoslaviji, potem ko je naše partijsko vodstvo zavrnilo obtožbe in zahteve znane resolucije informbiroja. Ekonomske in politične ukrepe proti Jugoslaviji je dopolnjevala ter imela v celotni gonji primarno vlogo ideološka kampanja proti jugoslovanskemu načinu izgradnje socializma.

Iz danih tekstov lahko razberemo, da jugoslovanski komunisti na te napade niso takoj odgovorili, in vidimo, da se je ostrina in moč teh odgovorov postopoma razvijala, da bi dobili v Titovem referatu na VI. kongresu KPJ/ZKJ svojo najpopolnejšo obliko. Prve nauke je treba potegniti iz tega razvoja in iz načina, kako se je na gonjo odgovarjalo.

Tito pravi: „Na začetku smo bili ogorčeni, zdaj pa se ne nerviramo, ker vidimo, s kom imamo opraviti — borimo pa se in borili se bomo vztrajno.“ Napadi informbiroja sami, obtožbe, klevetanje, so bili tako očitno nasilno skonstruirani, tako očitno skregani z zgodovino, z dejstvi in z resnico, da bi jih bilo nesmiselno pobijati. Toda problem, stvar sama tudi ni bila v teh obtožbah, marveč v tistem, od česar so hotele odvrti pozornost, kar so hotele skriti. Zaradi te stvari same — namreč problema socializma v sodobnem svetu — so jugoslovanski komunisti tudi stopili v boj.

Sovjetske račune je prekrizalo že to, da so jugoslovanski komunisti sploh stopili v boj, da so si drznili ugovarjati in se upreti Stalinu, ki je mislil, da je dovolj, da migne z mezinem, pa bo Tita in njegove tovariše odneslo. Pobil pa jih je način, kako je KPJ stopila v boj. Jugoslovanski komunisti niso sprejeli boja na terenu, ki ga je vsiljeval informbiro. Niso pobijali laži, temveč so poskušali pokazati, zakaj morajo informbirojevci lagati. Niso se dali ujeti metodam, ki so jih stalinisti izdelali v čistkah 30. let. Pokazali pa so, kje so in kaj so dejanska, resnična vprašanja: „Pred takimi stvarmi se je odveč in nesmiselno braniti, temveč jih je treba najostreje obsoditi kot antimarksistične in antileninistične postopke, ki povzročajo ogromno škodo naprednim gibanjem v svetu.“

Pomembno je, da Tito in njegovi sodelavci pri tem od vsega začetka jasno vidijo, da njihov boj proti informbirojevskim pritiskom nima zgolj lokalnega pomena, pač pa da je centralnega pomena za razvoj socializma v sodobnem svetu. Na drugi strani pa, da se nikdar ne nagibajo v antisovjetizem v tem pomenu, da bi se odpovedali oktobrski revoluciji in njeni dediščini ter da ne bi razlikovali med razpoloženjem, interesi in željami sovjetskega ljudstva in sovjetskega državno partijskega vodstva. Pretresljivo je, ko Tito opistuje, kako je jugoslovanske delegacije na obiskih v deželah socialističnega tabora pred sporom z informbirojem ter po normalizaciji odnosov z njimi po njem sprejemalo ljudstvo teh dežel. Tedanjim napadom sovjetskega vodstva in njegovih satelitov pa je oponesel: „Tako sta psovala, žalila in klevetala mlado sovjetsko republiko in njene voditelje v prvih letih revolucije razlašena ruska buržoazija in mednarodna reakcija“. Titu je jasno, da je boj jugoslovanskih komunistov nadaljevanje dela oktobrske socialistične revolucije, in Leninove komunistične partije, ter da je

ta boj največji prispevek zgodovini socializma in boja za komunizem po oktobrski revoluciji.

Tito opozarja, da sega spopad med sovjetskim državno partijskim vodstvom in politiko KPJ precej pred leto 1948, da začenja že med vojno, da je bilo že tedaj njemu in mnogim drugim „jasno za kaj gre“, da je on sam 1935 videl v Sovjetski zvezi „določene stvari, ki niso v redu“. Po eni strani razlaga, zakaj teh problemov niso načenjali prej, kako je svojčas, ko je bila le ena dežela, v kateri je zmagala socialistična revolucija (čeprav, kot vemo, zmaga ni na začetku, temveč na koncu revolucije) in v kateri je veljalo izgraditi socializem, revolucionarna dolžnost nalagala, da se ne propagira proti njej. Po drugi strani pa prizna, da so bile tu tudi iluzije o Sovjetski zvezi, ki so se rušile le polagoma: „Iluzije o ZSSR so se rušile postopoma, ta proces pa sta pospeševala sama Sovjetska zveza in informbiro s svojimi psovkami in klevetanjem vsega tistega, na kar so bili naši narodi najbolj ponosni.“ Čeprav so torej jugoslovanski komunisti imeli predstavo o naravi Sovjetske zveze, so se po napadu informbiroja 1948 vendar še „dolgo vpraševali, kako je to in za kaj gre“, kot pravi Tito v govoru v Stolicah 1949. Potrebno je bilo jasno spoznanje kaj je nastalo v Sovjetski zvezi oziroma iz Sovjetske zveze, kakšna je in zakaj je takšna, kakršna je, potrebno je bilo temeljito analizirati nastali položaj ter zakaj in kako je nastal. „Konec koncev, ko smo vnzaj analizirali cel razvoj naših odnosov v ZSSR in deželami ljudske demokracije, smo prišli do jasne konstatacije, od kod in zakaj je do vsega tega prišlo.“ Šele ta in takšna analiza, kakršno je izsilila tedanja situacija, je prinesla radikalno, se pravi komunistično spoznanje stvari, s tem pa hkrati nakazala, kako je treba delovati. Revolucionarna dolžnost zdaj ni več zahtevala propagande Sovjetske zveze, temveč komunistično, iz marksistične analize izšlo kritiko sodobne Sovjetske zveze, tega, kar je 30 let po oktobrski revoluciji nastalo v njej in iz nje. Šele takšna kritika je odpirala perspektive in omogočala nadaljnji razvoj socializma v sodobnem svetu.

Najprej, „posebno so se mu odprle oči, ko se je postavilo vprašanje zunanje politike Sovjetske zveze in odnosov med državami“. Resnica zunanje politike Sovjetske zveze se razkriva v odnosu Sovjetske zveze do socialističnih držav in do socialističnih in sploh progresivnih gibanj v svetu, to pa je vprašanje možnosti in oblik boja za socializem in izgradnje socializma v sodobnem svetu. „Voditelji ZSSR,“ pravi Tito v razgovoru z nekdanjimi italijanskimi partizani, „danes nimajo pravilnega pogleda na nadaljnji razvoj socializma v drugih deželah sveta, ker stopajo po liniji brez-pogojnega podrejanja majhnih socialističnih dežel neki veliki socialistični deželi, to pa je zavora nadaljnjega razvoja socializma v svetu, ker tu ne gre samo za politično podrejanje, temveč tudi za ekonomsko podrejanje, kar pomeni izkoriščanje.“ „Odnos do socialistične dežele mora biti drugačen“, je rečeno ob drugi priložnosti, „ne pa odnos tistega, ki ukazuje, do podrejenih. V principu marksizma-leninizma je, da socializem pomeni v prvi vrsti enakopravnost ne le med ljudmi, temveč tudi med socialističnimi državami, malimi in velikimi. Če te enakopravnosti ne bomo gojili od samega začetka na teh principih, potem tak socializem ne more nikdar doseči tistega cilja, proti kateremu gremo, in kasneje se lahko, hočeš nočeš, sprevrže v imperializem“. Oziroma, kot je rečeno nekoliko kasneje: „Njim pa niso potrebni zavezniki, temveč podrejeni. Oni so to postavili na popolnoma napačen temelj, ker niso socialistični voditelji, ker cel njihov kurs ni socialističen, temveč imperialističen.“

Alternativa takšni politiki, ki se jo kritizira kot imperialistično in hegemonistično, primerja pa z zunanjo politiko ruskega carizma, je, najprej, nevmešavanje v notranje zadeve socialističnih dežel: „Ni potrebe, da se Sovjetska zveza vmešava v notranje zadeve dežel, ki grade socializem, kajti to samo škodi. Po eni strani je namreč nujno potrebno „zaupanje vsakega naroda in delavskega razreda v vsaki deželi posebej v njihovo lastno moč, kajti oni sami so sposobni in imajo pravico, da se sami borijo za svojo osvoboditev, za svojo boljšo prihodnost“, ne pa da čakajo da jih pride kdo osvoboditi.“ KPJ ob dani problematiki odnosov med socialističnimi deželami dosledno zastopa temeljno programsko zahtevo Marxove proletarske internacionale (ki jo potem ponovi ob vprašanju izgradnje socializma v vsaki posamezni deželi), da je osvoboditev delavskega razreda lahko samo stvar tega razreda samega. To seveda hkrati zahteva priznanje pravice do lastne poti v socializem, do tega, da se na temelju marksizma v vsaki posamezni deželi poišče tiste metode in forme za preobrazbo te dežele in družbe sploh ki lahko dajo najhitreje in najboljše rezultate, pač glede na celokupen zgodovinski razvoj dane dežele ter njene obstoječe specifičnosti, tako ekonomske in kulturne, kot nacionalne, politične itd.

Po drugi strani je v takšnem stališču vsebovano dosledno zavračanje „izvažanja socializma“, vnašanje socializma v kako deželo od zunaj, osrečevanja kakega naroda s socializmom. Takšno prakso je Moša Pijade v polemiki proti informbirojevskemu ponarejanju zgodovine NOB v Jugoslaviji duhovito označil, ko je omenil določene voditelje določenih vzhodnoevropskih dežel, ki so v svojih stanovanjih v Moskvi po radiu poslušali vesti o „osvoboditvi svojih dežel“ (potem pa bili prepeljani v osvobojene prestolnice, da bi prevzeli vladne funkcije). Tito je v tem vprašanju oster in nedvoumen: socializma in svobode ni mogoče prinesiti na bajonetih. „Na bajonetih se ni nikdar pravično razširjala kaka napredna ideja in prinašala preobrazba družbe, temveč samo zasužnjevanje. „Če bi rdeča armada napadla kakšno socialistično deželo,“ je dejal tedaj Tito, „bi bil to konec socializma v svetu.“

S tem je povezano tudi novo pojmovanje proletarskega internacionalizma, ki ga Tito povezuje v naslednjem stavku: „Samo

svojemu narodu/ljudstvu moreš in moraš služiti, če hočeš biti resničen internacionalist; kdor ne služi svojemu narodu/ljudstvu, kdor ne sliši glasu svojega naroda/ljudstva, kdor noče živeti v prvi vrsti za svoj narod/ljudstvo in mu oblikovati srečno življenje, se ne more imenovati internacionalist, ker lahko še toliko manj želi dobro in srečo drugim narodom/ljudstvom.“

Enakopravnosti med socialističnimi deželami na političnem nivoju seveda ne more biti brez ekonomske enakopravnosti med njimi. Način, kako je Sovjetska zveza po drugi svetovni vojni dajala Jugoslaviji materialno in strokovno pomoč, je bil nesprejemljiv: „Nam so potrebni sovjetski inštruktorji in specialisti, niso nam pa potrebni sovjetski komandirji,“ je dejal v tej zvezi Tito. Skupna jugoslovansko-sovjetska podjetja so bila „bolj kolonialnega značaja kot pa zasnovana na enakopravnosti.“ Hegemonizem v zunanji politiki nosi v sebi „izkoriščevalske apetite“. Na VI. kongresu KPJ/ZKJ je Tito vprašal: „Kaj ni /Sovjetska zveza/ napravila iz nekoč neodvisnih vzhodnih držav, kot so Čehoslovaška, Poljska, Madžarska, Romunija, Bolgarija in tako dalje navadnih kolonij v srcu Evrope? Da niti ne govorimo o zaslužnjevanju baltičskih dežel še pred vojno.“

Takšna internacionalna politika se kaže navznoter v nacionalni politiki ZSSR. T. i. teoriji o vodilni vlogi Sovjetske zveze v svetu odgovarja na notranjem planu „teorija“ o vodilni naciji v Sovjetski zvezi.

„Praksa vodilne nacije v ZSSR, to je ruske, je pripeljala do strahovitih posledic za neruske nacije. Nekatere od njih, ki so bile nekoč, to je preden so jih zaslužnili carski generali, ne le etnično kompaktne, temveč tudi samostojne kot države, so danes popolnoma izbrisane s površja zemlje, in to na najpodlejši način, ki bi mu lahko celo Hitler zavidal.“ Takšna praksa ima značilnosti genocida. „Kje je Nemška republika v Povolžju, v kateri je živel eden najposobnejših narodov? V sibirskih tajgah! Kje je Tatarska republika s Krima? Ni je, v Sibiriji je, izginila je v tajgah in močvirjih! Kje so Čečeni s Kavkaza? Ni jih, pregnani so s tistih gričev, kjer so se stoletja kot svobodni narod borili za svojo svobodo, izginili so v Sibiriji, pogoltnili jih je ogromna sirska tajga in morajo tam postopoma umirati, ker jim tudi podnebje ne odgovarja. Kje so tisoči in desettisoči Estonci, Letonci in Litvanci? Ni jih, vsak dan jih vodijo v Sibirijo, da bi tam pod najtežjimi pogoji delali in izginili s površja zemlje.“ „Teorija vodilne nacije v mnogonacionalni državi je izraz dejanskega podrejanja, nacionalnega zatiranja in ekonomskega izkoriščanja drugih nacij te dežele s strani vodilne nacije.“

Takšna praksa, navznoter in navzven, nima seveda „ničesar skupnega z marksističnim in leninističnim pojmovanjem enakopravnosti in suverenosti majhnih narodov, pravičnega gledanja na reševanje nacionalnega vprašanja, pravico vsakega naroda, da sam svobodno odloča o svoji svobodi, prostovoljnosti odločanja vsakega naroda, ali se bo in kdaj združil s kakim drugim narodom ali odcepil, ko bi to ne bilo v njegovem interesu.“

Če so se, kot pravi Tito, jugoslovanskim komunistom odprle oči najprej in posebej ob zunanji politiki Sovjetske zveze, je morala analiza te problematike pripeljati do analize vzrokov te in takšne zunanje politike, torej do analize sovjetske družbene dejanskosti same: „Kje se nahajajo vzroki takšne nesocialistične zunanje politike ZSSR? Nahajajo se v sovjetski dejanskosti, v celokupni notranji strukturi te dežele, ekonomski, politični, kulturni.“ Preden pa prikažemo Titovo analizo „notranje strukture“ Sovjetske zveze, velja opozoriti na nek drug bistven moment spora med Sovjetsko zvezo in Jugoslavijo.

Ta spor ima „globoko idejno vsebino“. V tem ko se KPJ spopri-me z informbirojem striktno s pozicij marksizma-leninizma, je njen boj proti stalinistični ideološki kampanji hkrati boj za marksizem-leninizem, da bi pa to mogli, so morali marksizem-leninizem ne le obraniti pred revizionizmom, temveč ga tudi naprej razvijati. Sovjetski družbeni dejavnosti se je lahko prišlo do dna samo z marksizmom-leninizmom, toda ne s takšnim marksizmom-leninizmom, karkšen je vladal v stalinski Sovjetski zvezi.

Tito je na ta moment nenehno opozarjal. Poudarjal je, da je „zasluga naše partije prav v tem, da je pokazala, da gre v vsem tem sedanjem zadržanju proti nam v resnici za teoretsko izkrivljanje in revizionizem“, ter dejal, da je ponosen, ker je generalni sekretar „komunistične partije, ki je v tem času, ko so krenili v revizionizem, visoko dvignila zastavo obrambe marksizma-leninizma pred revizionizmom.“ Če so Sovjeti in njihovi pomagači „izdali principe marksizma-leninizma in krenili po drugi poti“, je bilo stališče KPJ naslednje: „zgraditi socializem, dosledno ostati zvest znanosti Marxa-Engelsa-Lenina, ne odstopiti niti za korak od te znanosti ter ne dovoliti nikomur, da se ukvarja z revizionizmom te znanosti in jo v praksi izkrivlja.“

Ob tem ni treba spet poudarjati, da so jugoslovanski komunisti dokazovali v praksi resničnost spoznanja, da revolucionarne prakse ne more biti brez revolucionarne teorije, izgradnje socializma/boja za komunizem ne brez marksizma-leninizma in boja zanj. Bistvenega pomena je, da se niso zapletli v enega temeljnih, elementarnih nesporazumov tistih t. i. kritikov stalinizma, ki menijo, da je stalinizem dogmatizem. Stalinizem kot ideologija ni dogmatizacija marksizma-leninizma, temveč je revizija marksizma-leninizma. Ni dogmatizem, pač pa je revizionizem. Dogmatizem je le toliko, kolikor dogmatizira svoje revizionistične operacije.

Tito opozarja, da ideološka revizija marksizma-leninizma izvira iz „revizionizma socialističnih principov v praksi“, da je ta revizionizem ideologija sodobne nesocialistične, nerevolucionarne, protirevolucionarne družbene prakse v Sovjetski zvezi. Posebej prikaže,

do kakšne idejne konfuzije je pripeljala potreba „teoretskega“ opravičevanja dane politične in ekonomske prakse na področju ekonomske in politične teorije.

V ekonomski teoriji je bil Stalin prisiljen razglasiti revizijo Marxovega Kapitala, objaviti, da so temeljne kategorije Marxove kritike politične ekonomije zastarele. Tito dobro vidi, da služi izločenje tistih kategorij, s katerimi je Marx analiziral in prikazal izkoriščanje delavcev v kapitalistični družbi, maskiranju izkoriščanja delavskega razreda v stalinski Sovjetski zvezi. O aktualnosti Marxovega Kapitala (tudi še) v procesu graditve socializma Tito ne dvomi. Tako lahko tudi pokaže, v kakšni neprijetni situaciji so se znašli Stalin in njegovi dvorni ideologi: ali se odpovedati Marxu ali pa iluziji, da je to, kar pri njih vlada, socializem.

„Iz tistega, kar Stalin govori, se vendarle vidi, kakšne misli mučijo tam ljudi: ali naj se spremeni Marxove ekonomske zakone, to je izmisli nove kategorije za produkcijska razmerja v ZSSR, to pa pomeni javno odreči se znanosti Marxa in Engelsa; ali v ZSSR še naprej obstojajo kapitalistični elementi v produkcijskih razmerjih ali se razvijajo državno-kapitalistični elementi v produkciji in blagovni menjavi, in je potem treba najti vzroke. Tega Stalin noče priznati in zato podaja svojo konfuzno in niti malo socialistično razlago ter, kot ponavadi, čisto farizejsko.“ Edina rešitev, možna s stalinistične pozicije, je revizija marksizma oziroma, kot se je znal izraziti Marx, skurbanje teorije. Druga kardinalna točka revizije marksizma-leninizma v Sovjetski zvezi, ki jo posebej omenja Tito, je „teorija o nujnosti krepitve države in državnega aparata, kot tudi funkcij države, predvsem v gospodarstvu, pa tudi na ostalih področjih življenja. Nasproti znanosti marksizma-leninizma torej — krepitev in ne odmiranje države. Se lahko najde bolj tipičen primer revizije Marxa, Engelsa in Lenina?“ Tito ironizira Stalinovo razlago, da naj bi bila ta „teorija“ razvijanje marksistično-leninističnega pojmovanja države, ter sklicujoč se na klasike marksizma pojasni, za kaj gre: „Razume se, da je Stalinova revizionistična teorija o nujnosti krepitve države rezultat notranjih protislovij, ki so nastala na temelju razvoja ne v smeri socializma, temveč po poti državnega kapitalizma. Potemtakem želi Stalin krepiti državo navznoter, da bi obdržal v podrejenosti mezdne delavce ter sistem eksploatacije sploh, navzven pa, da bi izvajal svojo imperialistično politiko. Tu je treba seveda dodati — tudi da bi podrejal in zatiral različne neruske nacionalnosti.“

Iluzije o Sovjetski zvezi so se, po Titovih besedah, rušile postopoma. „Mislili smo“, pravi o tej deželi, „da je, kljub vsem slabostim, za katere smo vedeli, vseeno socialistična, ker nam dotlej ni prišlo niti na pamet, da bi njene notranje slabosti podvrgli kritiki in poiskali vzroke teh slabosti.“ Analiza družbenih razmerij v stalinski Sovjetski zvezi je zato dokončna deziluzija in osvoboditev.

Ko govori o birokratizmu in državnem kapitalizmu v Sovjetski zvezi, se lahko zdi, da jugoslovanska kritika stalinizma ne prinaša ničesar novega. In če bi ne povedala ničesar drugega, v resnici ne bi prinašala ničesar novega v zgodovino marksistične analize stalinizma in s tem v zgodovino marksizma-leninizma sploh. V tem primeru bi ponavljala in variirala trockistične, nekatere socialno-demokratske, levokomunistične in anarhistične kritike porevolucijske Sovjetske zveze. Nobena teh kritik se ne dokoplje do razrednega substrata, do razredne baze stalinske Sovjetske zveze. Zgodovinski pomen jugoslovanske kritike pa je prav v tem, da je prva razredna kritika stalinizma v organiziranem komunističnem gibanju.

Tito in njegovi sodelavci so zgodovinskomaterialistično analizirali družbeno bazo stalinizma tri desetletja prej, kot so nekateri modni bolj ali manj marksistični teoretiki (npr. Althusser) to podjetje postavili kot formalen, obči postulat. Vprašanja družbene baze stalinizma niso postavili abstraktno, temveč konkretno, tj. kot vprašanje položaja delavskega razreda v Sovjetski zvezi, kot vprašanje mesta in vloge delavskega razreda v procesu produkcije in reprodukcije sovjetske družbe. Šele ko je bilo vprašanje postavljeno tako, je bilo moč spoznati, kaj je s socializmom v Sovjetski zvezi.

„ZSSR je v svojem notranjem razvoju že zdavnaj stopila s poti socialističnega razvoja na pot državnega kapitalizma z birokratskim sistemom, kakršnega se doslej ne spominjamo. Birokratizem je v ZSSR postal samemu sebi cilj. Vse bolj in bolj se spreminja v eksploatacijsko silo, ki se je postavila nad družbo, ki ne le zavira vsak nadaljnji razvoj revolucije in revolucionarne misli, temveč postopoma likvidira pridobitve oktobrske revolucije in dobiva vse bolj kontrarevolucionarni značaj.“ Ta ugotovitev bi lahko izzvenela kot fraza, če ne bi bilo postavljeno vprašanje: „Kakšen je v Sovjetski zvezi odnos do delavcev?“ (V tekstu na strani 146 sledijo tri pike, ob katerih podvomimo, da gre le za „skrajšavo tistih delov teksta, ki niso T. i.)

„Ko sem že omenil odnos do delavcev“, nadaljuje Tito, pogledmo, kakšne nečloveške metode se uporablja nasproti delavcem v Sovjetski zvezi. Na dolgoletno prisilno delo in koncentracijska taborišča obsojajo ljudi, ki nimajo dovolj zavesti, ki so, recimo, napravili ta prekršek, da so odšli iz kake tovarne ali zamudili na delo, takšne razglajajo za sovražnike. Ne vpraša se, ali je to storjeno zavestno, hote, ali se je nehote pripetilo, da je kdo zamudil. Z eno besedo, tam poskušajo prevzgojiti ljudi na policijski način, z najbolj drakonskimi ukrepi. To ni socialistična metoda in nima s socializmom ničesar skupnega. Potem, tovariši in tovarišice, kako izgledajo ti delavci danes, trideset in več let po veliki oktobrski revoluciji? So taki, ki so tudi v opankah iz ličja, so taki, so tudi razčepani, ki izgledajo, ko pridejo v fabriko, žalostno, kot v kaki kapitalistični deželi v začetku prvotne akumulacije. Kje pa je tisto, kar so delavcem obljubljali in kar bi lahko dali, če bi delali

drugače? Toda ne, oni so krenili po drugi poti. Niso krenili po poti ustvarjanja resničnega socializma, temveč po poti državnega kapitalizma najslabše vrste, opirajoč se ne na delavce, spodaj, marveč na svoj NKVD in na svoje oborožene sile. Nastaja kasta, ki zdaj jaha na plečih milijonskih množic teh narodov.“

Na VI. kongresu KPJ/ZKJ je ta podoba kompleksnejša in poglobljena: „Petintrideset let po oktobrski revoluciji in štiriindvajset let po kolektivizaciji vasi dobivajo kolhozi državne upravne, kolhozniški pa bežijo s kolhozov. Petintrideset let po oktobrski revoluciji delavci delajo po fabrikah in podjetjih kot sužnji, podvrženi samovolji direktorja-birokrata. Kje so pridobitve velike oktobrske revolucije za delavce? Direktorji imajo pravico, da delavce za prekrške obsojajo na prisilno delo. Mar ni to mnogo slabši položaj delavcev, kot pa v kapitalističnih deželah najbolj nazadnjaškega tipa? Voditelji ZSSR blebetajo že o prehodu v komunizem, v fabrikah pa delajo mezdni delavci brez pravice upravljanja in s plačami, ki ne zadostujejo za minimalni — da niti ne rečemo kulturni — življenjski standard.

Oni govorijo, da je socializem že izgrajen in da se gre v komunizem, milijoni sovjetskih državljanov pa žde v taboriščih smrti in prisilnega dela, milijoni ljudi neruskih nacij nimajo svojih pravic, razseljujejo jih po sibirskih tajgah in tam uničujejo. Govorijo o prehodu v komunizem, veliko kmetov pa podpira svoje bajte s koli, da se ne zrušijo, in hodi v opankah iz ličja. Invalidi iz osvobodilne vojne prosjajo po ulicah. O tem bi vam lahko prečitati pismo nekega invalida, ki mi ga je poslal malo pred spopadom leta 1948, o neznošnem starju in neskrbi za invalide v ZSSR. Kakšna ironija in kakšni pojmi o komunizmu! Če je to tam komunizem, potem se lahko reče, da je to stalinsko-birokratski komunizem.“

„Frazarjenju in žongliranju z marksističnimi termini“ postavlja Tito nasproti sovjetsko prakso. „Ta kaže, da v ZSSR ni likvidirana eksploatacija delavcev, ker oni ne upravljajo s produkcijo, temveč so samo mezdni delavci, slabo nagrajevani; ne sodelujejo pri razdeljevanju preseženega dela, temveč to vse jemlje državna birokracija v obliki ogromnih plač in nagrad. Praksa kaže, da je tam v gospodarstvu zelo malo socialističnih form, da pa se vse bolj razvijajo državno-kapitalistične forme in dobivajo vse pošastnejšo obliko državno-kapitalističnega birokratskega sistema.

Kakšna ironija, ko Stalin pravi: „Posebna vloga sovjetske oblasti se pojasnjuje z dvema okoliščinama: prvič, s tem, da naj bi sovjetska oblast likvidirala vsako eksploatacijo, ne pa zamenjala eno formo eksploatacije z drugo formo, kot je bilo to v prejšnjih revolucijah.“ Značilno je to „naj bi likvidirala vsako eksploatacijo“, ker je zares ostalo samo pri tem — ker je Stalin zamenjal eno formo eksploatacije z drugo, birokratsko-državnokapitalistično eksploatacijo delavcev. Engels pravi: „Z razlikami v delitvi pa nastopajo tudi razredne razlike. Družba se razdeli na privilegirane in zapostavljene, izkoriščevalske in izkoriščane, vladajoče in zatirane razrede.“ Mar sovjetska dejanskost ne kaže dovolj jasno elementov, na katere opozarja Engels? Mar se te Engelsove besede ne morejo prav tako uporabiti za vsemogočno birokratsko kasto v ZSSR, ki posnema smetano meznega dela ter se na ta način preobrača v vladajočega izkoriščevalca ogromne množice delavcev ZSSR, ki jim nihče na svetu, niti sam Stalin, ne more dati značaja svobodnih producentov, ker so sredstva za produkcijo v rokah birokratskega državnega aparata, ne pa njih, delavcev.“

Ta ocena je diametralno nasprotna kakršnikoli obsodbi stalizma kot kulta osebnosti, tj. uradni sovjetski razlagi, sprejeti na XX. kongresu KP SZ tri leta po Stalinovi smrti (to razlago skušajo vtisniti Titovemu delu revizionistični posegi, dokumentirani v pričujoči številki ČKZ). Če je bila KPJ po normalizaciji stikov s Sovjetsko zvezo, potem ko je Hruščev javno priznal napake Sovjetov v odnosu do Jugoslavije, pripravljena „pozabiti, kar je bilo“, se vendar ni nikdar spustila na oivo subjektivistične, psiholo-

gistične, v zadnji instanci nemarksistične teorije o kultu osebnosti. V kriznem letu 1956 je Tito v zvezi s to interpretacijo stalizma dejal: „Mi smo od samega začetka govorili, da tu ne gre le za kult osebnosti, temveč za metode ali prakso, ki je omogočila oblikovanje kulta osebnosti, govorili smo, da so tu korenine, da je treba po tem neprestano in vztrajno tolči, to pa je najtežje. Kje so te korenine? V birokratskem aparatu, v načinu vodenja, v ignoriranju vloge in težnjah delovnih množic.“ Hruščev sam pa je v spominih zapisal, kako je njegova razlaga, ko je prišel prvič v Beograd, naletela na smeh jugoslovanskih komunistov.

VI.

Spopad z informbirojem je moral imeti in je tudi imel velik in bistven vpliv na nadaljnji razvoj jugoslovanske družbe.

Temeljni premik v notranji ureditvi in politiki je bilo uvajanje delavskega samoupravljanja. Razredna analiza družbenih razmerij v stalinski Sovjetski zvezi je morala pokazati, da je edina dejanska in resnična alternativa stalizmu delavsko samoupravljanje. Delavsko samoupravljanje kot revolucionaren proces in diktatura proletariata.

Predaja tovarn v upravljanje delavcem, ki jo Tito imenuje epohalno zgodovinsko dejanje, je jedro praktičnega premagovanja stalizma v jugoslovanski družbeni dejanskosti. To odpravljanje stalizma pa vsebuje kompleks različnih ukrepov. In ko Tito nakaže, kako se je Jugoslavija, „odkar je prišla ta vražja resolucija“, začela otresati „teh njihovih metod, ki so se postopoma tudi pri nas dokaj vsadila v vašem notranjem življenju“, omenja decentralizacijo, „niz zelo ostrih ukrepov proti oblikovanju birokracije“, zmanjševanje državnega aparata, odmiranje državnih funkcij, v prvi vrsti v gospodarstvu, kar hkrati spostavlja socialistično demokracijo v produkciji, s tem pa v celotni družbi, reševanje nacionalnega vprašanja, ki naj zagotovi enakopravnost in razvoj vseh narodov in narodnosti, kar vključuje sistem pomoči razvitejših republik manj razvitim, razbremenjevanje izobraževanja, predvsem partijskega, ruskih šablon, idr. V političnem sistemu je ena bistvenih sprememb vloga KPJ, ki se tedaj preimenuje v ZKJ. V nasprotju s Sovjetsko zvezo, kjer je partija postavljena „v položaj pomožnega žandarja birokratskega upravljanja“, kjer ni „nič drugega kot navaden privesek NKVD“, „navaden birokratski aparat za podrejanje in zatiranje ljudstva“, postane najpomembnejša vloga ZKJ „idejno-vzgojnega značaja.“ Če se gleda stvari v celoti, gre za izdelavo koncepta demokratičnega socializma, pri čemer je ta demokratičnost postavljena razredno konkretno. Preden gre za to, da se gleda na človeka (Tito protestira proti stalizmu lastnemu fetišizmu razvoja materialne baze: „Gledaš samo tovarno, ne vidiš pa človeka!“), še gleda na človeka — delavca, skrbi za uveljavljanje vodilne in odločujoče vloge delavskega razreda v procesu graditve socializma. Pri tem ne gre za to, da bi delavski razred služil socializmu (kar je olepševalni izraz za novo formo eksploatacije delavcev), temveč socializem delavskemu razredu. To pomeni oblikovanje takšnih družbenih razmerij, v katerih je uveljavljanje dominantne pozicije delavskega razreda v celotni družbeni produkciji in reprodukciji mogoče in dejansko. V tej točki ne more biti kompromisov. „Revolucija ne trpi polovičarstva“, pravi Tito, „mi želimo izgraditi socializem, ne pa kakega bastarda družbene socialistične ureditve.“

To je izrečeno v polemiki proti buržoaznemu razumevanju — ne le razumevanju, tudi poskusom vplivanja na smer družbenega razvoja v skladu s takim razumevanjem — demokratizacije družbene življenja, ki je bila sprožena po spopadu z informbirojem. (V tem kontekstu se pokaže, kako umestna je bila uvrstitev Titove kritike Djilasa — govora na 3. izrednem plenumu CK ZKJ — v dani izbor Titovih tekstov, čeprav neposredno ne govori o stalizmu, predstavlja pa poskus nekomunističnega, neproletarskega in

konec koncev buržoaznega obračuna z njim). Gre za „teorije o svobodi tega ali onega“, kot jih imenuje Tito, za zahteve po presajanju buržoaznih form demokracije v našo družbeno dejanskost. To Tito odločno zavrača in argumentira, da je „v formah zahodne demokracije neizogibna tudi družbena forma sploh.“

Jasno je da ni socializma brez demokracije, da ni socializma brez svobode. Toda jasno mora biti tudi, da ni demokracije brez socializma, da ni svobode brez socializma. Socializma pa ni brez dominantne vloge delavskega razreda v družbi prehoda iz kapitalizma v komunizem (in samo to je socializem). Ko delavski razred izgubi to dominantno vlogo, ko začne njegov družbenipoložaj slabit, tj. ko se demontira in ruši diktatura proletariata (kar se je zgodilo pod Stalinom v Sovjetski zvezi), je konec in prehoda in socializma. Dobimo to, kar Tito imenuje bastard družbene ureditve.

Nosilci demokracije in svobode ne morejo biti malomeščanski inteligenti, t.i. svobodomislec („različni kavarniški diskutanti, politikanti, ljudje okrog raznih uredništev, neki književniki itd.“), temveč je to lahko le delavski razred. Djilas (in toliko drugih za njim) „niti z besedo ne omenja delavskega razreda, kot da ga ni.“ „Pri njem ni razreda, ni razrednega sovražnika, zdaj smo vsi enaki. Njegov primer pa kaže prav to, kako nevaren je razredni sovražnik.“

V nasprotju z ideološkim odpisanim delavskega razreda in njegove zgodovinske vloge, kar naj bi bila destalinizacija, iz Titove analize in kritike stalizma nedvoumno izhaja, da je dejanska in resnična destalinizacija mogoča samo v smeri krepitve družbenega položaja in vloge delavskega razreda in delovnih množic. S tem pa je povedano, da revolucija še nizaključena in darazredni boj še ni končan.

Na planu jugoslovanske zunanje politike se je v spopadu z informbirojem na eni strani začela oblikovati koncepcija politike neuvrščenosti („Mi smo vedno bili proti tretjemu bloku, ker smo proti vsakemu bloku.“ je odgovarjal na sovjetske kritike Tito.), na drugi strani pa posebej koncepcija in praksa enakopravnega sodelovanja med socialističnimi deželami, komunističnimi partijami in sploh naprednimi gibanji, ki zavrača vsak hegemonizem in vmešavanje v notranje zadeve drugih.

Naj zaključimo ta prikaz s Titovo refleksijo svetovnega pomena našega spopada s stalizmom: „Pomen spopada med Jugoslavijo in ZSSR prehaja preko meja obeh dežel. Vtem ko je branila interese naše socialistične dežele, ki se skladajo s postavkami znanstvenega marksizma, se je naša partija postavila v obrambo tega nauka, v obrambo principov socializma pred sovjetskimi revizionisti, pred poskusi, da bi to znanost zamenjali, bolje rečeno, da bi s to revolucionarno znanostjo zamaskirali svoje imperialistične in kontra-revolucionarne teorije in prakso. S tem je naša partija omogočila nadaljnji razvoj revolucionarne misli v svetu vobče.

Naša partija je s tem pred cel svet postavila vprašanje form in pogojev nadaljnega gibanja socialistične družbe, vprašanje objektivnih zakonov razvoja socializma v današnjih novih pogojih v svetu, prav tako pa tudi specifičnih pogojev vsake dežele posebej. Postavila je in v praksi pokazala možnost razvoja socializma tudi v majhni, celo tudi zaostali deželi. Pokazala je tudi v praksi efikasnost humanih metod v procesu družbene preobrazbe in drugo.

Zasluga naše partije je v tem, da z živim vzorom vsakdanje prakse v graditvi socializma v naši deželi in z doseženimi uspehi kaže perspektivo delovnemu človeštvu, ki so jo zamračili

Aleksandra Kollontaj:

delavska opozicija

Kaj je treba razumeti pod „delavsko opozicijo“? Je treba njeno eksistenco pozdraviti v interesu naše partije in svetovne revolucije delavcev, ali je nasprotno škodljiv, „politično nevaren“ pojav, ki razkrajajo partijo, kot je nedavno v nekem govoru med diskusijo o sindikatih dejal tovariš Trockij?

Da bi odgovorili na ta vprašanja, ki zaposlujejo in vznemirjajo mnoge naše tovariše, delavce in delavke, je treba najprej razjasniti naslednje: Kdo spada v delavsko opozicijo in kako je nastala? Kaj povzroča mnenjske razlike med vodilnimi tovariši naših partijskih centrov in delavsko opozicijo?

Zelo značilno je — in na to je treba opozoriti naše centre —, da spada k opoziciji napredni del razredno organiziranih proletarcev, komunistov. Opozicija sestoji skoraj izključno iz sindikalistov, kot kažejo tudi podpisi privrženecv opozicije pod tezami o vlogi sindikatov. Kdo so ti sindikalisti? Delavci, tisti del napredne avantgarde ruskega proletariata, ki je na svojih plečih nosil vse breme revolucionarnega boja, ki se ni razpršil po sovjetskih institucijah in pri tem izgubil zvezd z delavskimi množicami, temveč je ostal z njimi povezan. Biti sindikalist, obdržati trdno, živo zvezo s svojim sindikatom, to pa pomeni tudi z delavci svoje produkcijske panoge, to v teh viharjih letih, ko se je center družbenega in političnega življenja prenesel preko meja sindikata, ni bila lahka in preprosta stvar. Peneči valovi revolucije so zajeli najboljše, močne in aktivne elemente industrijskega proletariata ter jih odnesli daleč stran od sindikatov, pogoltnili ene na fronti, druge v sovjetskih institucijah, spet druge naplavili za mizami z zelenim pisarniškim prtom, pred ogromnimi kupi „odpremnih pošte“, „planov stroškov“ in „predlogov“.

Sindikati so izgubljali ljudi. In samo delavci, ki so bili najmočnejše prežeti s proletarskim razrednim duhom, resnični cvet vstajajočega revolucionarnega razreda, ki se ga ni dalo korumpirati z „oblastjo“, površno nečimrnostjo, lovom za „sovjetsko kariero“ ali s sovjetskim birokratizmom, so ostali notranje povezani z množicami, delavci, s prav tistimi „spodnjimi sloji“, iz katerih so sami izšli in katerih organske zveze z njimi niso razdrle niti nobene „visoke“ sovjetske službe. Brž ko se je vojaški položaj na fronti izboljšal in ko je nihalo življenja zanihalo na stran gospodarske izgradnje, so ti tipični proletarci, proletarci iz krvi in mesa, izstopajoči in trdovratni zastopniki svojega razreda, pohiteli odvreči svoje vojaške in usnjene suknjiče ter dati fascikle z „odpremnimi došlo pošto“ v predale, da bi sledili nememu klicu svojih razrednih bratov, tovarniških delavcev, milijonov ruskih proletarcev, ki so tudi v delavski sovjetski Rusiji živeli sramotno bedno življenje prisilnega dela... S svojim razrednim občutkom so ti na čelu „delavske opozicije“ stoječi tovariši doumeli, da nekaj ni v redu. Da smo v treh letih revolucije sicer izgradili sovjetski aparat in utrdili princip republike delavcev in kmetov, da pa sanj delavski razred, kot razred, kot enotna, ne v sebi razpršena socialna enotnost, z enotnimi, enakimi razrednimi potrebami, nalogami in interesi ter torej tudi enako, konsekvntno, kratko in jedrnato formulirano politiko, igra v sovjetski republiki vedno manjšo vlogo, da daje ukrepom svoje lastne vlade vse manj svoj lastni pečat, da v vse manjši meri določa politiko in ima na delo in mišljenje centralnih oblastnih organov vse manjši vpliv. Kdo pa bi govoril v prvem obdobju revolucije o „vrhovih“ in „nižjih ravneh“? Množice, namreč delavske množice in vodilni centri partije so tvorili enotno celoto. Tiste potrebe, ki sta jih priklivala življenje in boj na nižjih ravneh, so bile precizno izražene, jasno in znanstveno utemeljeno formulirane v vodilnih centrih partije. Nasproti postavljanja vodilnih vrhov in nižjih ravni ni bilo in tudi ni moglo biti. Danes imamo to nasprotipostavljanje, in nobena agitacija in nobeni „ustraševalni“ ukrepi ne morejo izriniti iz zavesti širokih množic obliko-

vanja tipičnega novega „družbenega sloja“ sovjetskih in partijskih vrhov.

Sindikalisti, ki tvorijo jedro delavske opozicije, so to doumeli, pravilneje: začutili s svojim zdravim razrednim instinktom. Prvo, kar so storili, je bilo, da so se povezali z nižjimi ravni, da so se obrnili k svojemu razrednemu organu, sindikatom, organu, ki je v teh treh letih najmanj podlegel razkrajajočemu vplivu križajočih se, tujih, neproletarskih interesov /interesov kmetov in buržoaznih elementov, ki so se prilagodili sovjetskemu sistemu/, ki pokvarjajo naše sovjetske institucije in našo politiko speljujejo z nedvoumne razredne usmeritve v močvirje „pripravljenosti na prilagajanje...“

Tako sestoji delavska opozicija predvsem iz proletarcev, povezanih z delovno mizo in jaškom, iz srčike delavskega razreda. Omembe vredno pri delavski opoziciji je, da v njenih vrstah ni kakšne velike, izstopajoče postave, da v njej ni tega, kar smo navajeni imenovati „vodja“. Kot vsako zdravo, neizbežno gibanje z razrednim značajem je izšla iz širokih delavskih množic, in formirala se je na vseh koncih sovjetske Rusije, kamor govorice o kaki opoziciji gotovo še niso mogle prodreti, ter takoj pognala globoke korenine.

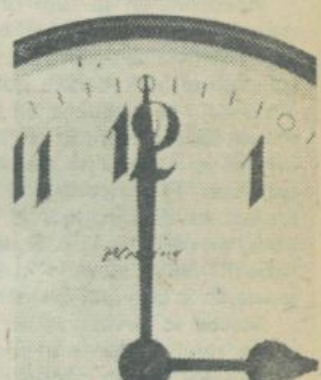
„Pri nas nismo nič vedeli o tem, da so v Moskvi mnenjske razlike in diskusije o vlogi sindikatov“, je dejal delegat iz Sibirije na kongresu rudarjev, „vznemirjajo nas pa že ista vprašanja, pred katerimi stojite tudi vi.“ Za delavsko opozicijo stojijo proletarske množice, ali natančneje: delavska opozicija je tisti del našega industrijskega proletariata, ki ga označuje trdna razredna povezanost, razredna zavest in razredna disciplina, ki meni, da se velike ustvarjalne moči proletariata pri izgradnji komunističnega gospodarstva ne sme zamenjati s formalnim izveskom o diktaturi delavskega razreda.

Kolikor više se vzpenjamo po lestvi sovjetskih in partijskih „služb“, toliko manj privrženecv opozicije najdemo. Kolikor globlje prodiramo v množice, toliko večji odmev nahaja program delavske opozicije. To je značilno, to je vredno pozornosti, to morajo vodilni centri naše partije upoštevati. Če se množice oddaljijo od „vrhov“, če se oblikuje razmak, prepad med vodilnimi centri in množicami, pomeni, da v vrhovih ni vse najboljše, posebej tedaj ne, če množice ne molčijo, temveč mislijo, nastopijo, se postavijo v bran in zagovarjajo svoja „gesla“. Vodilni vrhovi lahko odvrnejo množico z ravne poti zgodovine, ki pelje k zmagi komunizma, le tedaj, ko množica molči, se podreja, ko pasivno in zaupljivo sledi vodje.

Tako je bilo 1914 ob začetku svetovne vojne, ko so delavci verjeli v odločilo: „Pot zgodovine poznajo bolje od nas. Naš instinktivni protest proti vojni nas vara, molčati moramo, ta občutek zatreti in poslušati one gori.“ Ko pa se množica razburi, ko misli, kritizira, ko trdovratno glasuje proti svojim ljubljenim voditeljem — pri čemer mora zatreti občutek osebne simpatije nasproti njim —, postane resno. In tedaj je naloga partije, da ne zamolčuje razlik, da ne obkłada opozicije z neutemeljenimi izvedki, ki ničesar ne povedo, temveč da se resno poglubi v vprašanje, kje je vzrok mnenjskim razlikam, kaj hoče delavski razred, nosilec komunizma in njegov edini ustvarjalec...

Delavska opozicija je torej napredni del proletariata, ki ni pretrgal zveze s sindikalno organiziranimi delavskimi množicami in se ni raztepel po sovjetskih institucijah.

Prevedeni tekst je prvi del brošure A.M. Kollontajev „Rabočaja opozicija“, ki je izšla pred 60 leti v Moskvi. Ta prevod delavske opozicije seveda ne more zadostno predstaviti, lahko pa ob obletnici vsaj malo prispeva, da ne pozabimo zgodovine komunističnega delavskega gibanja.

SQUATTERSTVO

(Nadaljevanje s prejšnje številke)

DANSKA

Sredi šestdesetih let sta obstajali na Danskem le dve osamljeni zasedbi. S študentskimi gibanji konec desetletja pa so začele skupine „slum-stormerjev“ (jurišne skupine iz predmestij) zasedati prazne privatne hiše v Københavnu v protest proti stanovanjskim spekulantom. Kasneje se je gibanje razširilo na druga mesta, kot Aalborg, Aarhus in Randers. Na Danskem ni bilo nikoli veliko brezdomcev, squatterstvo pa je bilo vključeno v druga gibanja, npr. ekološka in urbana.

Na bivšem parkirišču v Noerrebru, četrti v centru Københavna, so že pred leti zgradili zabavišni park.

Večim poskusom, da bi ga podrli, se je upiralo tisoče prebivalcev in simpatizerjev. Čeprav je policija navsezadnje spomladi leta 1980 zmagala, so se nemiri nadaljevali več dni; za barikade so uporabili osem avtobusov, policaji pa so aretirali na stotine ljudi.

Na Danskem so od leta 1966 dalje z mnogimi parlamentarnimi zakoni nekontrolirano odpravljali omejitve za posestnike, zaradi česar so se najemnine drastično dvignile. Le redko upoštevajo zakon, ki omogoča državnim organom zaseči stanovanje, če je prazno več kot štiri tedne, vendar pa zakon sili lastnike stanovanj, da jih čimprej oddajo.

Policija na Danskem lahko izsili squatterje brez odločbe sodišča, zadostuje že zahteva lastnika; zato so se zasedanja vedno lotevale organizirane skupine, ki so večkrat zapored zasedle isto hišo, dokler se jih ni policija naveličala metati iz nje. Po zakonu sicer squatterje lahko sretirajo in zaprejo, toda po nekaj aretacijah se to redkeje dogaja zaradi gesla, ki je postalo priljubljeno v „squatterskih krogih“: „Če si brez doma, pojdi v ječo.“

Od leta 1971 so se skupine squatterjev pospešeno povezovale s sorodnimi skupinami, leta 1977 pa so se združile v zveze. Povezale pa so se tudi z združenji najemnikov. V zgodnjih sedemdesetih letih so večinoma zasedali starejše hiše, kasneje pa tudi nova stanovanja v protest proti visokim najemnina. Sodišča so nekoliko obzirnejša kot v Britaniji.

Maja 1978 je v največji danski bolnišnici v Aarhusu nezaposlena mladina zasedla več kot 30 stanovanj za bolničarke, od katerih so bila nekatera prazna več kot dve leti. Uprava bolnišnice je primer predala sodišču, to pa je odločilo, da squatterji lahko ostanejo, dokler bolničarke ne bodo potrebovale stanovanj.

København je tudi prizorišče Christianie, najbolj razvpitega primerka danskega squatterstva v samem centru mesta, le nekaj minut hoda od poslojij delničarske borze in danske vlade. To naselje na približno 22 ha je zrastle iz bivših mornariških kasarn, ki so jih leta 1970 opustili, kmalu nato pa so jih zasedli squatterji. Obsega približno 175 zgradb, od velikih kasarniških blokov in dvoran, kjer je prostora za stotine ljudi, do majhnih koč. Squatterji so postopoma razširili svoje ozemlje tudi na oba bregova jezera, ki je bilo svoj čas del utrdb.

Stavbe so prebarvali ter na steptanih vežbališčih zasadili drevje in posejali travo. Večino zgradb so skrbno popravili z rabljenimi materiali, zgradili pa so tudi nekaj novih stanovanj.

Naselje je pravi raj za umetnike, živahno so se razcvetele delavnice, kjer ustvarjajo restavratorki pohištva, kovači, velika gledališka skupina, odprli so restavracije, pekarno in številne točilnice. „Svobodno mesto“ ima tudi svojo pošto, otroški vrtec, bolnišnico in javno kopališče. Eno redkih pravil prepoveduje avtomobile — prebivalstvo Christianie namreč pešači ali pa vozi kolo.

Stalni prebivalcev je okrog 1000, poleti pa še enkrat več. Januarja 1976 je københavenska sodna uprava poskušala dobiti podrobne podatke o prebivalcih Christianie. Od 562, ki so dali podatke, jih okrog 200 ni bilo Dancev, polovica od teh je bila iz drugih skandinavskih dežel, bilo je okrog 90 družin z enim staršem, in deset otrok, ki so pobegnili od doma. Samo okrog 50 ljudi je bilo zaposlenih s polnim delov-

nim časom izven Christianie, večina pa je pridobivala sredstva za preživetje znotraj „Svobodnega mesta“. Že s tem so prepričljivo razkrinkali določbe zahodne družbe, saj so dokazali, da lahko skupnost, kakršna je Christiania, živi kot (relativno) neodvisen svet.

Prebivalci Christianie ne volijo stalnih vodij, zavzemajo se za decentralizirano strukturo oblasti. Naselje je razdeljeno na območja, ki se sama ukvarjajo z lokalnimi problemi in konflikti. Zadeve, ki se tičejo vse Christianie, pa rešujejo na odprtem srečanju celotne skupnosti, odločitve pa sprejemajo le, če so sprejete soglasno oz. se z njo strinja večina. Različne delovne skupine se ukvarjajo s posameznimi aspekti življenja v skupnosti, npr. z informiranjem, čiščenjem, gojenjem dreves, požarno zaščito, organizacijo festivalov itd.

Christiania je postala na Danskem tako znana, da se ob vikendih zaustavljajo pred naseljem vagoni turistov in izbruhajo potnike, ki hočejo videti, „kako živijo hipiji.“ Vtis, ki mnoge od njih odvrne, je precej varljiv, kajti prvi, ki pozdravijo obiskovalce, so navadno prekupčevalci z drogami. Nenadzorovano življenje in svoboda obnašanja privabita narkomane, alkoholike in kriminalce; težave, ki so jih povzročali, so že nekajkrat grozile bolj ustvarjalne vidike skupnosti. Probleme so poskušali reševati na različne načine, oktobra 1979 pa se je v Veliki dvorani v Christianii zbralo 3000 ljudi, ki so ustanovili Ljudsko gibanje proti trdim drogam.

Iz naselja so izgnali prekupčevalce s trdimi drogami, zasvojenost pa so za najmanj šest mesecev poslali na deželo, v posebna naselja, ki so jih zgradili v ta namen. Vse, ki so ugovarjali, so izključili. Gibanje se je kasneje razširilo še na druge dele Danske.

Javnost je sprva sovražno reagirala na Christianio, deloma tudi zato, ker je bilo težko izvedeti, kaj se tam sploh dogaja. Sčasoma pa je podpora narasla. Leta 1976 je danska TV poslala v naselje svojega uslužbenca z družino za teden dni. Oddaja, ki jo je posnel v tem času, je precej vplivala na spremembo prvotnega javnega mnenja, saj je prikazovala, kako je družino postopoma prevzel novi način življenja. Tradicionalna politična levica je poskušala razvedniti Christianio kot „ubežnika“, „dezerterja iz razrednega boja“, toda sčasoma je bilo vse težje podcenjevati dosežke Svobodnega mesta.

Danske oblasti so se glede Christianie razdelile na dva tabora. Vlada se je strinjala, da naselje ostane še tri leta (1973–1976) kot „začasni družbeni eksperiment“, saj je morala priznati, da so mnogi begunci iz modernega življenja in problemov tam našli edino zatočišče. 1. aprila 1976 pa je pogodba potekla in Christianii je grozila nasilna izselitev. V obrambne namene so prebivalci ustanovili „mavrično vojsko“, ki se je tako imenovala zaradi različnih barv, ki simbolizirajo različne človeške aktivnosti. V centru mesta je demonstriralo 30.000 ljudi.

Razvlečeni sodni postopki so odložili izselitev za dve leti in ko je Christiania dokončno izgubila pravdo, so izdelali dovršeno obrambno strategijo, ki je temeljila na odtosti in nenasilnosti. Če bi jih oblasti poskušale izseliti, so imeli pripravljen takle scenarij:

- zvonili bi z vsemi cerkvenimi zvonovi in vključili vse sirene,
- zapleteno telefonsko omrežje bi razširilo alarm po vsej deželi v nekaj minutah,
- demonstrantje bi blokirali vse mostove v mestu,
- legali bi na tračnice in tako zaustavljali vlake,
- na letališčih bi po vzletnih stezah igrali nogomet,
- na ulicah bi prižgali kresove,
- piratske radijske postaje bi prekinile redne radijske programe,
- ustavili bi promet po vsem mestu,
- vse taksije bi po radiu takoj poklicali v Christianio.

Ta koordinirani plan je bivši šef Obrambne akademije NATA v Rimu ocenil na Radiu Danska kot „solidnega, nenavadno inteligentnega in strateško dobro premišljenega.“

Ko se je vlada soočila z naraščajočo družbeno podporo Christianii, je morala pristati na njen nadaljnji obstoj, dokler ne bi izdelali urbanističnih načrtov za to področje.

V času pisanja (poleti 1980), se zdi, da bo Christiania ostala za nedoločen čas, toda prebivalci se bojijo, da jim bo vlada vsilila pogoje in omejitve, ki jo bodo dokončno uničili.

PORTUGALSKA

Na Portugalskem je bilo squatterstvo pomembna komponenta političnega dogajanja po padcu fašističnega režima 25. aprila 1974. V enem letu po udaru je bilo samo na področju Lizbone zasedenih 5000 hiš. Leta 1976 so ocenjevali, da je v vsej državi okrog 80.000 squatterjev. Z besedami portugalskega sociologa:

„Čeprav se je zasedanje stanovanj začelo precej spontano in sprva neorganizirano, so kmalu ustanovili komisije naseljencev, da bi strukturirali gibanje in kontrolirali zasedbe, jih branili in se bojevali proti oportunitizmu.“

Gibanje se je razširilo tudi na zasedanje praznih stavb v privatni lasti. Ponekod so skupine najemnikov sklenile, da ne bodo več plačevale stanovanj zaradi spekulantskih najemnin. Hiš niso zapustili niti, ko so oblasti izdale odloke za izselitev, odločno pa so se postavili po robu tudi policijskim in vojaškim poskusom intervencije in včasih jim je celo uspelo ostati. Začasna vlada je priznala, da so stanovanjski pogoji delavskega razreda zelo slabi, toda zasedbe je obravnavala kot nezakonita dejanja. Septembra 1974 je bil izdan dekret, ki je dajal posestnikom štiri mesece časa, da prijavijo prazne hiše. Večina lastnikov se je zakonu izognila.

Kljub vojaški in policijski represiji se je gibanje še naprej krepilo. V začetku leta 1975 je zadobilo nacionalno razsežnost. Nekateri organizacije revolucionarne levice so ga podprle in prevzele odgovornost za zasedbe poslopij, kjer so nameravale ustanoviti javne bolnišnice, kulturne centre, otroške jasli itd. Nasprotno pa so velike politične stranke, vključno s socialistično in komunistično partijo, gibanje obsodile, češ da gre za „anarhistično“ in „avanturistično“ početje.

Portugalski squatterji so leta 1975 zasedali zgradbe za stanovanjske in za skupne namene, npr. hotele za zbirališča, velika poslopja pa so preurejali v zabavne centre za otroke.

Stavbe, ki so jih imeli squatterji za stanovanja, so bile navadno večje kot npr. v Britaniji in so jih zavzemali množično za ves kolektiv. Trg Olivais v Lizboni je npr. zavzela skupina petstotih ljudi, ki so jih organizirale leve skupine.

V tej razburljivi „po-revolucijski“ atmosferi je bil „razumljivo, eden prvih korakov razlaščenja privatne lastnine. Posledica tega je bilo množično zasedanje praznih hiš in velikih površin zemlje, ki so bile v lasti premožnih posestnikov, ter nadaljnje borbe za stanovanja. V Setubalu se je npr. skupina najemnikov povezala in sklenila plačevati le polovično ceno najemnine. V tovarnah so dobili tako močno podporo, da so se morale oblasti ukloniti.“

Nekateri squatterji so si priskrbeli dovoljenja za zasedbo. Morali so najti lastnika, si od davčnega urada priskrbeli oceno vrednosti stanovanja in pristati na plačevanje najemnine, ki je temeljila na tej oceni. Take postopke so koordinirala krajevna združenja. Druga plat medalje je pa ta, da so squatterjem, ki tega niso storili, spomladi 1976 zagrozili z izselitvijo. Portugalske oblasti so tako uporabile isto taktiko kot britanske in španske, namreč delitev squatterjev na „zakonite“ in „nezakonite“.

Končno pa je večina bojev vzodnela, ko je vlada postopoma znova vzpostavila privatnolastniške pravice in prepovedala tako squatterstvo kot tudi zasedanje tovarn.

ITALIJA

Italija je ena tistih evropskih dežel, kjer je, podobno kot v Veliki Britaniji ali na Nizozemskem, squatterstvo v zadnjem desetletju zelo razširjeno. Italijanska policija ima pooblastila, da squatterje takoj izsili, zato se le-ti lotevajo zasedb v velikem obsegu, največkrat tako, da velike skupine zasedejo prazne stanovanjske bloke, pogosto pa jih vsaj prve dni podpira velika množica simpatizerjev. V Italiji je državni stanovanjski sklad zelo skromen in še pogostejše kot v drugih deželah gradijo namesto poceni bivališč draga luksuzna stanovanja, ki navadno ostanejo prazna več mesecev ali celo let, preden se najdejo stanovalci, ki si lahko privoščijo tolikšno najemnino.

Vsakdanjik squatterskega boja v Rimu opisujejo takole (/28. april 1971):

„Zelo zgodaj zjutraj zavzame nekaj družin naslednji stanovanjski blok. Nihče se ne ve, če pripadajo stanovanja državnemu uradu ali ne. Ljudje se začnejo organizirati, se razporejati po stopniščih, medtem pa prihajajo nove družine. Popoldne zavladajo naokrog praznično razpoloženje. Na nekem balkonu namestijo gramofon in zvočnike, na vse druge pa se nagnetejo ljudje, ki se razgledujejo, ali pa prihajajo na obisk k prijateljem, ki so zavzeli stanovanje.“

Na prvem zborovanju se zbere kakšnih sto squatterjev. Soglasni so: „Če so stanovanja privatna, potem naj jih državni urad kupi

in nam jih oddaja.“ Pojavijo se prvi policaji. Nihče se ne meni zanje. Delavci iz drugih četrti se prihajajo pogovarjat o svojih težavah. Obljubijo, da bodo tudi sami storili isto in bodrilo vseljence, naj se ne vdajo. Okrog osmih so vsi bloki (okrog 400 stanovanj) na Via Angeli zasedeni. Ker še vedno prihajajo nove družine, začno zasedati tudi sosednje bloke. Prihajajo s ponvami, žimnicami, kuhalniki. Hočejo ostati.“

V eni najbolj razvpitih zasedb, junija 1971, je 70 družin zasedlo stanovanja na Via Tibaldi v Milanu. Teden bojev z oblastmi se je končal z demonstracijami v podporo squatterjem, ki se jih je udeležilo 30.000 ljudi. Državni urad je vse nasilno vseljene slednjič preselil.

Zaradi obsežne organizacije, ki je potrebna za uspešno akcijo, se v Italiji zasedbe najpogostejše pojavljajo v največjih mestih: Milanu, Torinu, Rimu in Neaplju. Leta 1974 so ugotovili, da je samo v Rimu 3000 družin squatterjev. Zasedbe pa so se pojavljale tudi v manjših mestih, npr. v Palermu, Livornu, Salerno, Bologni, Firenci in Benetkah. Nek italijanski časnikar je leta 1976 ocenjeval, da so si tega leta prebivalci Italije na tak način priskrbeli več kot 70.000 domov. Squatterstvo v zadnjem času tudi ne vzbuja več takšne pozornosti v italijanskem časopisju, ker je postalo tako običajno, zlasti v večjih mestih da nikakor ne sodi več med „novice.“

Italijanska komunistična partija skuša preprečevati zasedbe, squatterje pa imenuje celo „sovražnike delavskega razreda.“ Zasedanje različnih objektov kot decentralizirana dejavnost nasprotuje partijski strategiji revolucije in jo celo ogroža. Nasprotno pa anarhistične in revolucionarne leve skupine kot Lotta Continua in Avanguardia Operaia uporabljajo squatterstvo kot taktiko.

Novejši trend gibanja je zasedanje razpadajočih stavb in stanovanj v stanovanjskih predelih mest. Deloma te stavbe preurejajo v krajevne centre, kavarne in alternativne trgovine, ki med drugim delujejo s finančno podporo izvenparlamentarnih političnih skupin.

Te pobude so se še bolj okrepile z razcvetom „svobodnega“ radijskega oddajanja, ki se je razširilo po odločitvi italijanskega ustavnega sodišča junija 1976, da odpravi državni monopol nad radijskim in TV oddajanjem. Naslednje leto je bilo v Italiji ustanovljenih najmanj 1200 radijskih in 60 TV postaj, organizirale pa so jih večinoma politične skupine.

Naslednja pomembna značilnost italijanskega squatterstva je močna povezava s krajevnimi tovarnami. V tovarnah navadno organizacijsko pripravljajo zasedbe in že vnaprej zasnujejo taktiko spoprijema s policijo. Včasih so stanovanja po nasilni izselitvi zasedali znova toliko časa, da je policija obupala.

V Milanu in Torinu npr. so bili squatterji navadno delavci — imigranti z družinami, ki so se priselili z ubožnega italijanskega juga, da bi našli delo.

V Palermu so se leta 1973 gradbeni delavci, potem ko so zgradili stanovanjski blok, z družinami vselili vanj.

Poleg sindikalistov, imigrantov in političnih partij se z zasedanjem ukvarjajo tudi ženska gibanja. Hitro razvijajoče se Gibanje italijanskih žensk ustanavlja feministične centre v več mestih prav z zasedanjem. V Milanu je maja 1976 50 žensk ustanovilo Skupnost Teresa Batista v zapuščenem „palazu“ v centru mesta. Ženske so novinarjem povedale: „Stavbo, ki nam jo mestne oblasti zdaj odrekajo, smo zasedle, ker nimamo zagotovljenega stalnega dela, ker slabo zaslužimo, in ker nas nezaposlenost najbolj prizadeva.“ Poudarile so, da lastniki stanovanj navadno nočejo oddajati stanovanj skupinam žensk, češ da hočejo živeti skupaj samo zato, da bi odprle bordel.

Že več let zasedeno Casa delle Donne (Hišo Žensk) v Rimu so preuredile deloma v stanovanje za ženske, deloma pa v organizacijski center za ženska gibanja.

V poznih sedemdesetih letih je zasedanje praznih stavb upadlo. Podobno kot v Nemčiji je „teroristično“ nasilje potisnilo takšne poskuse na rob in jih otežilo ali pa celo onemogočilo.

DRUGE RAZVITE DEŽELE

V ZDA je bilo v zadnjih letih malo primerov zasedb. Kot v nekaterih drugih deželah, kjer lahko policija takoj posreduje, je šlo večinoma bolj za taktične poteze, ki so javnost opozorile na stanovanjske razmere določenega dela prebivalstva, kot pa za učinkovit in trajen način pridobivanja stanovanj. V letih 1969-70 pa je v New Yorku vendarle vzniknil val zasedb, ki je bil posledica tega, da so privatne stanovanjske bloke odslej zasegale mestne oblasti, če lastniki dalj časa niso plačevali mestnih davkov.

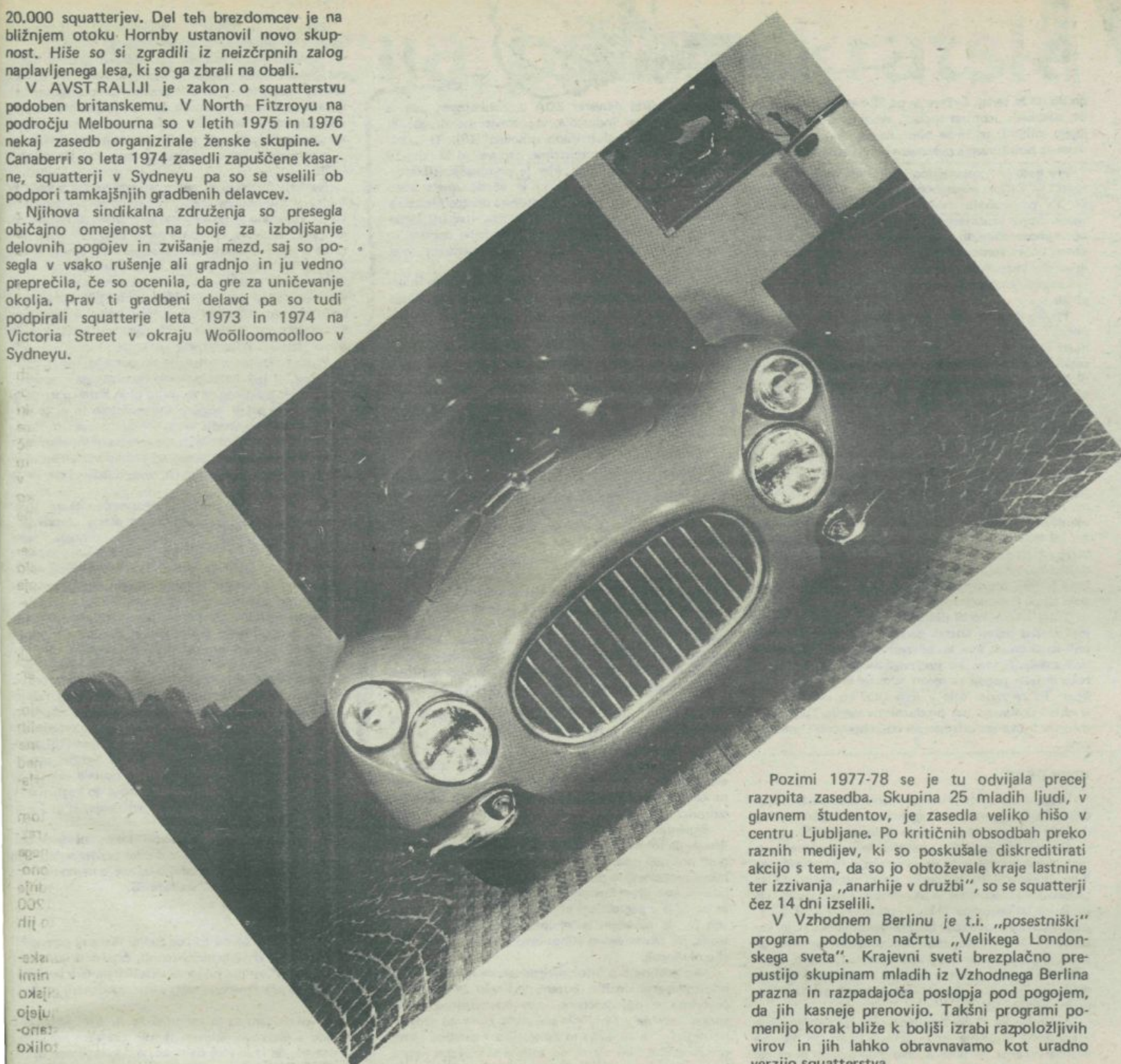
V New Yorku je polno razpadajočih blokov v privatni lasti. Lastniki so ugotovili, da so stavbe predrage za vzdrževanje in da jih je nesmiselno obnavljati, vendar so še naprej pobirali najemnine in davke od stanovalcev, niso pa jih sami plačevali oblastem v upanju, da bodo zaslužili več, kot so bile vredne zgradbe, še preden bi jih mestna uprava zasegla. Ko so stanovalci za to izvedeli, so prenehali plačevati najemnine, vsa dotlej prazna stanovanja pa so zasedli squatterji. V te „propadle“ newyorške bloke so se večinoma vseljevali črnci in Portoričani. Nekaj jih je ostalo več let, npr. na Manhattanu, kjer je 80 družin tako živelo pet let.

V KANADI je od 2. svetovne vojne do leta 1971 hitro rastoči Vancouver pometal z barakami v pristaniškem delu mesta, v katerih je živelo

20.000 squatterjev. Del teh brezdomcev je na bližnjem otoku Hornby ustanovil novo skupnost. Hiše so si zgradili iz neizčrpnih zalog naplavljenega lesa, ki so ga zbrali na obali.

V AVSTRALIJI je zakon o squatterstvu podoben britanskemu. V North Fitzroyu na področju Melbournea so v letih 1975 in 1976 nekaj zasedb organizirale ženske skupine. V Canaberrri so leta 1974 zasedli zapuščene kasarne, squatterji v Sydneyu pa so se vselili ob podpori tamkajšnjih gradbenih delavcev.

Njihova sindikalna združenja so presegla običajno omejenost na boje za izboljšanje delovnih pogojev in zvišanje mezd, saj so poslegla v vsako rušenje ali gradnjo in ju vedno preprečila, če so ocenila, da gre za uničevanje okolja. Prav ti gradbeni delavci pa so tudi podpirali squatterje leta 1973 in 1974 na Victoria Street v okraju Woollloomoolloo v Sydneyu.

Pozimi 1977-78 se je tu odvijala precej razvpita zasedba. Skupina 25 mladih ljudi, v glavnem študentov, je zasedla veliko hišo v centru Ljubljane. Po kritičnih obsodbah preko raznih medijev, ki so poskušale diskreditirati akcijo s tem, da so jo obtoževale kraje lastnine ter izzivanja „anarhije v družbi“, so se squatterji čez 14 dni izselili.

V Vzhodnem Berlinu je t.i. „posestniški“ program podoben načrtu „Velikega Londonskega sveta“. Krajevni sveti brezplačno prepušajo skupinam mladih iz Vzhodnega Berlina prazna in razpadajoča poslopja pod pogojem, da jih kasneje prenovejo. Takšni programi pomenijo korak bliže k boljši izrabi razpoložljivih virov in jih lahko obravnavamo kot uradno verzijo squatterstva.

POVZETEK

Skupen vsem različicam squatterstva po svetu je neprestan boj. Vsaka dežela ima sicer svoje tradicije, zakone, politični in družbeni sistem in stopnjo ekonomskega razvoja, vendar pa vseeno lahko začrtamo nekaj skupnih potez in smiselnih posplošitev.

Za vsa mesta razvitega sveta so značilna podobna dogajanja: gradnja avtocest skozi delavske četrti, preseljevanje ljudi iz tradicionalnih skupnosti v odtušujoča, izolirajoča in hitro rastoča naselja, gradnja ogromnih objektov za urade. V protest in z zahtevo po ustreznih biva-

liščih in socialnih olajšavah so se v zadnjih desetih letih dramatično razmahnile neposredne akcije na tako različnih izhodiščih kot so nuklearna energija, pravice homoseksualcev in visoke najemnine. Podobno so si morale tudi sile oblasti izmišljati nove strategije za učinkovito uporabo „grožnje.“

Ne gre pa le za podobnost bojev po vsem svetu, pač pa večinoma tudi za istega sovražnika. V petdesetih letih so britanski gradbeni investitorji izdelali izjemno brutalno in učinkovito tehniko izžemanja ogromnih profitov z gradnjo uradniških poslopij. Ustavila jih nista ne propadajoča britanska ekonomija niti javno ogorčenje zaradi uničevanja okolja; enostavno so si poiskali nova področja — najprej v drugih evropskih deželah, npr. na Nizozemskem, pred kratkim pa še v Avstraliji in Južni Ameriki.

Squatterjem se je precej težko organizirati že na nacionalni ravni, še težje pa na mednarodni, vendar pa so gibanja squatterjev iz različnih dežel že vzpostavila nekaj vezi.

Nizozemski, britanski in švedski squatterji so že večkrat pokazali vzajemno solidarnost na demonstracijah pred ambasadami. Squatterji iz Christiania so obkrožili Evropo ter prikazovali filme in diapozitive, kasneje pa, ko je Svobodnemu mestu grozila izselitev, so pripadniki gibanja drugih dežel delali v njihovo podporo.

Za reklamo pa so poskrbeli tudi množični mediji. Na naraščajoče gibanje v Zahodni Nemčiji je npr. deloma vplivalo prikazovanje nizozemskih squatterjev na TV ob eni njihovih zmag nad oblastmi. Neformalne vezi, kot npr. medsebojni obiski squatterskih aktivistov, so prav tako pomemben vir informacij in novih zamisli.

Ta kratki oris squatterstva po svetu je razkril izrazite razlike med različnimi gibanji tudi znotraj posameznih dežel. Na Nizozemskem, Danskem, v ZRN prevladujejo v gibanju mladi z izrazitimi političnimi nagibi in z načinom življenja, kakršnega zaenkrat omogoča le squatterstvo. Squatterji v Franciji in Jugoslaviji so pogosto migrantje, soočeni s skromnimi možnostmi, da si prisrkbijo stanovanje, spet drugi, kot npr. v ZDA, pa so začeli s squatterstvom skoraj po pomoti. Squatterji na Portugalskem so stali na čelu revolucionarnega gibanja, ki ga je imela Western Alliance za grožnjo, squatterje v Italiji pa zavrača Komunistična partija kot lahko-miselni odklon.

Ena osnovnih značilnosti kapitalističnega sistema je privatna lastnina zemlje. Le-ta pa postaja tudi vse pomembnejši vir bogastva v kapitalističnih deželah (delež je npr. v Britaniji v šestdesetih letih narasel od 20 % na 26 %).

Težnja squatterjev povsod po svetu je, da bi z bojem priskrbeli vsakomur primerno bivališče ali kos zemlje, to pa je nujno privedlo do razkrivanja nevzdržnih stanovanjskih pogojev in kapitalističnega načina delitve stanovanj. Razlike med dobrimi in slabimi stanovanji v Londonu, Milanu, Buenos Airesu ali pa v Lagosu so ogromne in popolnoma prekrivajo zahtevo, da stanovanj ne bi delili na osnovi privatne lastnine in ekonomske moči, ampak po potrebah. Squatterstvo samo po sebi tega ne počne — saj niti ne more — ker je poljubno in posamično — pomeni pa korak bliže k znosnejšim življenjskim pogojem za najrevnejše sloje. Squatterstvo je samo začasna rešitev, toda kot komponenta progresivnih sprememb bo še naprej pomembno.

Z vztrajnim bojem so razkrinkali tudi veliko korupcijo, zveze mafije s špekulanti ter široko razpredeno podkupovanje in prekupčevanje.

Težje je označiti „nadstrešne“ squatterje v HONG-KONGU, ki jih je bilo leta 1972 okrog 50.000. Oblasti imajo za squatterje vse, ki nezakonito naseljujejo kakršnokoli zgradbo na Kongski zemlji, vključno s prebivalci pločnikov (izvzeti so le tisti, ki spijo poleti na ulicah), tistimi, ki prebivajo v jamah in tunelih, na strehah, naseljenimi na privatnem zemljišču, „pomorski“ squatterji na zapuščenih ali odsluženih ladjah. Leta 1975 jih je bilo skoraj 275.000.

Znano nam je sicer, da tudi v Vzhodni Evropi obstajajo skupinske akcije, toda ali bi lahko tam sploh kakršnokoli zasedbo lastnine imenovali squatterstvo?

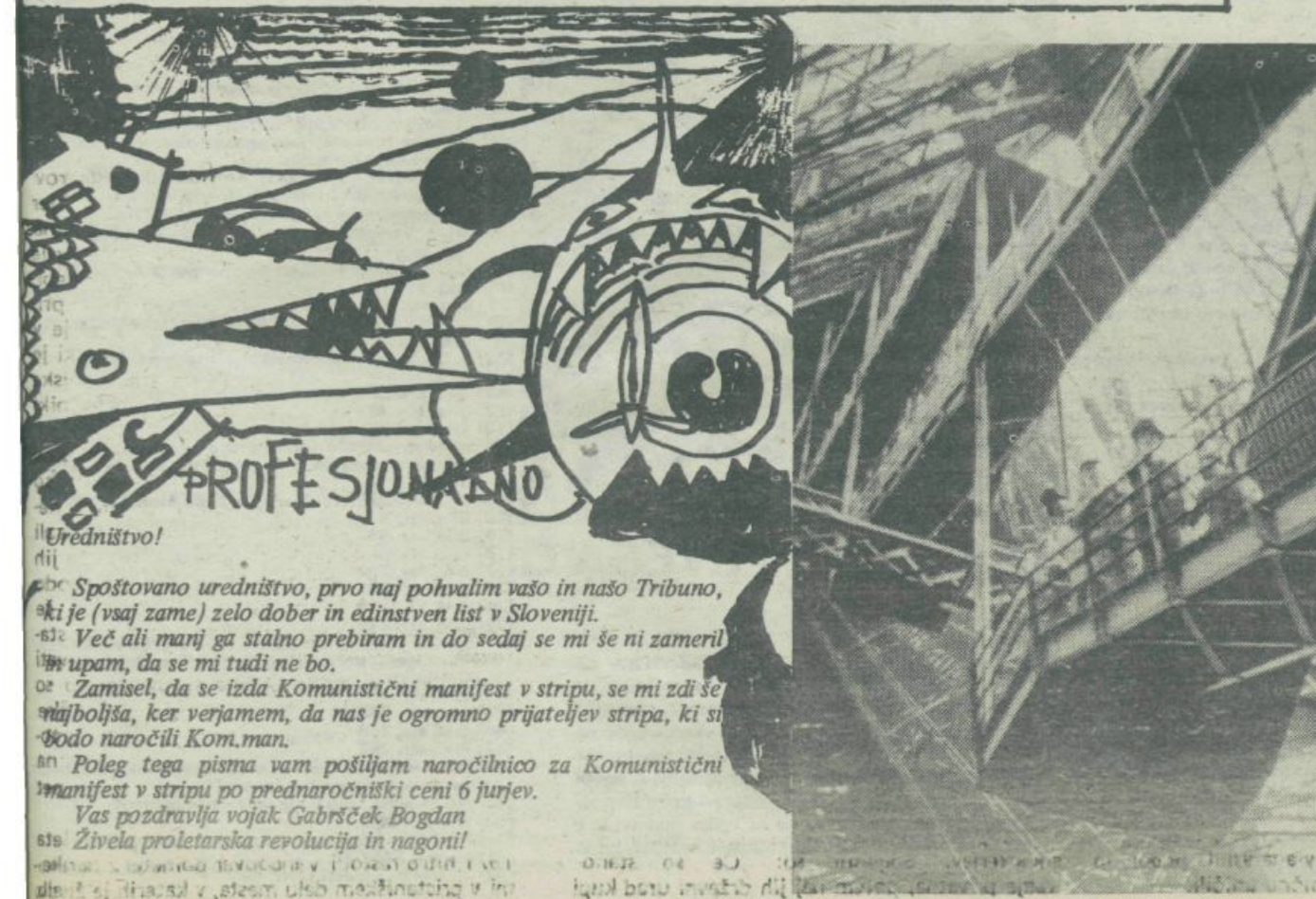
Zahod so dosegle govorice, da je nekaj zasedb na Poljskem. Za ZSSR sovjetske oblasti vztrajno zanikajo obstoj squatterstva, zagotovo pa ga je nekaj v Jugoslaviji.

V Ljubljani je večina squatterjev migrantov z juga, ki zasedajo prazna stanovanja v družbeni lastni. Pretežno izhajajo iz nižjih slojev in niso kolektivno organizirani.

OPRAVIČILO

Avtor in uredništvo se opravičujeta za neljubo pomanjkljivost, ki je nastala pri objavi teksta ZNANOST IN TEHNOLOGIJA V NOvem SOCIALNO EKONOMSKEM KONTEKSTU v letošnjih številkah 7-10, 11-12 in 13-14. V uvodu k prvemu nadaljevanju je izpadla informacija, da je bil prevod narejen v okviru projekta „Dolgoročni razvoj Slovenije“ pri Zavodu za družbeno planiranje Skupščine SRS.

Uredništvo

Marko Uršič, DELO, pošilja za objavo v TRIBUNI (odgovor Dušanu Turku):

ZNANSTVENA FANTASTIKA POSTAJA RESNIČNOST

V prejšnji številki Tribune (22. 5. 1981) mi Dušan Turk pripisuje „družbeno bit kranjskega malomeščana“, ne da bi mojo bit empirično poznal, ampak sodeč po članku z naslovom „Znanstvena fantastika postaja resničnost“, ki sem ga objavil v Delu dne 6. maja letos. Preveč energije in časopisnega prostora bi bilo potrebno, da bi svojemu kritično mislečemu stanovskemu kolegu (in hkrati bralcem Tribune) dokazal, da je v zmoti. Poleg tega je na Slovenskem v javnih polemikah postalo že nekakšno pravilo, da si sprte strani druga druga dokazujejo svojo pamet, premetenost, neprednost in poduhovljenost. Iz teh razlogov priznavam in tudi sam javno razglasam skupaj z Dušanom Turkom, da sem tako v svoji družbeni kot individualni biti pristni kranjski malomeščan, celo to, da sem „branilec interesov kapitala“, ki „zaradi svojega ideološkega izhodišča ne sme(m) razumeti zgodovinskega procesa akumulacije kapitala v njegovi totalnosti“. Sklepam, da mi to razumevanje prepoveduje moja mesečna plača, ki je pod slovenskim povprečjem, ali pa diploma profesorja filozofije, ki je prej ovira kot prednost pri iskanju ideološko neobremenjene proletarske zaposlitve. Z Dušanom Turkom pa se ne strinjam v tem, ko pravi, da jadikujem in se sprašujem, kakšna bo v bodočnosti vloga slovenske znanosti, ter da me skrbi „samobitnost domačega nacionalnega kapitala in negativna plačilna bilanca s tujino“. Te stvari me sploh ne skrbiijo, glede njih sem zelo optimističen, še manj pa naj bi zaradi njih jadikoval. Zadnjič sem resnično jadikoval pred kakimi desetimi leti, ko sem kot bruc v Nietzschejevi knjigi „Tako je rekel Zarathustra“ prebral, da je bog mrtev.

S tovariškimi pozdravi
Marko Uršič

Spoštovano uredništvo, prvo naj pohvalim vašo in našo Tribuno, ki je (vsaj zame) zelo dober in edinstven list v Sloveniji. Več ali manj ga stalno prebiram in do sedaj se mi še ni zameril. Upam, da se mi tudi ne bo. Zamisel, da se izda Komunistični manifest v stripu, se mi zdi še najboljša, ker verjamem, da nas je ogromno prijateljev stripa, ki si bodo naročili Kom.man.

Poleg tega pisma vam pošiljam naročilnico za Komunistični manifest v stripu po prednaročniški ceni 6 jurjev.

Vas pozdravlja vojak Gabršček Bogdan

Živela proletarska revolucija in nagoni!

Marksizem se ne zanima v prvi vrsti za to, kar je, temveč za to, kar nastaja.

J.B.S. Haldane

Znanstveno tehnološka revolucija tvori dialektično kontinuiteto z industrijsko revolucijo 18. stoletja. Eden od pomembnejših aspektov znanstveno-tehnološke revolucije (odslej ZTR) je avtomatizacija produkcijskih procesov, ki je avtonomno, od človeka neodvisno delovanje blagovne produkcije postavila v informacijski ali kibernetični tehnologiji.

Informacijska tehnologija, bodisi da gre za njeno uporabo v posamičnem delovnem aktu, proizvodnem procesu v okviru ene same produkcijske enote, bodisi v vodenju produkcijskega procesa v celoti postavlja oziroma materializira funkcijo nadzora in upravljanja v tehničnih sredstvih.

Prenos delovne proizvodne funkcije nadzora in upravljanja na tehnična sredstva predstavlja zaključek prenosa štirih temeljnih skupin delovnih proizvodnih funkcij na tehnična sredstva. (1) Kvantitativne razlike, ki se kažejo v razsežnosti uporabe znanosti pri vseh teh prenosih, so pripeljale do kvalitativnega skoka v odnosu znanost — produkcija; z nastopom informacijske tehnologije se je znanost v produkcijskem procesu, "aztopila".

Vsled tega se samobitna narava procesa blagovne produkcije vse bolj prikazuje kot osamosvojenost in nemogočnost njene generične produktivne sile — znanosti. To dejstvo je lastno (kot vse kaže) informativni obliki blagovne produkcije ne glede na njeno solumsko krinko, saj v obliki posebno grobih ideoloških nastopov (predvsem) v deželah t.i. realnega socializma. Tako nekateri sovjetski teoretiki že povsem likroto vzpostavljajo znanost kot temeljno osamosvojenost silo produkcije. Tudi pri nas je v nekaterih formulacijah novega petletnega načrta družbenega razvoja niknilo podobno pojmovanje, čeprav je zaradi zatlatosti razvoja produkcijskih sredstev (zaenkrat) še v olj embrionalni fazi.

Kot ideološka komuflaža teh objektivno-zgodovinskih potokejočih prestrukturiranj v odnosu znanost — produkcija prva postaja vsemogočna panacea vsakega mal družbenega v tej ideološki osamosvojenosti znanosti d socialne totalnosti nastaja teza, „da tehnologija ma po sebi nima državne pripadnosti in ni vezana angsko na noben družben sistem, pač pa je njegov omenjen instrument. (2)“ Ta teza je resnična le v iliko, v kolikor blagovna produkcija sama postaja, in univerzalen (torej brez državnih meja) produkcijski ajin, lažna pa je v toliko, v kolikor je znanost na ta odukcijki način vezana, oziroma z njim pogojena ne ot instrument, ampak kot konstitutivni del.

Tej ideološki iluziji je v svojem tretiranju sodobne faze razvoja blagovne produkcije zapadel tudi francoski žurnalist in znani pisec uspešnic J.J. Servan — Schreiber.

Predmet analize J.J. Servana — Schreiberja (odslej SS) predstavlja v grobem:

- tendenca po premeščanju kapitala v produkcijske razdelke z največjo profitno mero, kar sovpada z velikimi kapitalističnimi vlaganji v informacijsko tehnologijo
- tendenca kapitala, da širi tržišče z oplajanjem tretjega sveta, kar sovpada z novim programom dežel članic OPEC.

Te kapitalu inherentne tendence, ki jih poganja srce znanosti, postanejo po ideološkem sprevrženju triumf „osamosvojene znanosti“, po drugi strani pa „prosvetljena“ strategija šejka Yamanija in družine OPEC.

Nemožnost proniknjenja v drobne blagovne produkcije vodi pri SS v znano klinično sliko brezglavega utopizma (3) in pridigarstva: utopije, ki je v glavi postavljena in dejansko že obstoječa stvarnost, pridigalja, ki je le do moralnih ali kakršnih drugih norm povzdignjena „volja“ kapitala. Kljub voluminoznosti zadnjega literarnega podviga SS lahko njegovo stališče predočimo v dveh tezah oziroma v eni sami:

— presežna vrednost, ki se akumulira v produkcijskih panogah z največjo profitno mero, kar sovpada s tistimi produkcijskimi panogami, kjer je delež informacijske tehnologije največji (kar zopet geografsko sovpada z Japonsko).

— na, bi oplajala tretji svet, saj „to kar se od tretjega sveta zahteva je... da bi kar najbolj obogatil in bi lahko za ves ostali svet in tudi sam zase postal velik trg(4)“.

Ti zgodovinski procesi že dalj časa potekajo in SS ni niti njihov prerok niti odkritelj, pač pa povsem odkrit apologet. Zgodovinska utemeljenost teh procesov je v tem, da povsem nehotno, vendar po notranji nujnosti razvoja blagovne produkcije omogočajo ostvartev dejanske preobrazbe in ukinitve nje same v svetovnem merilu.

Revolucionarna stran teh procesov, ki leži onkraj avtomatizmov blagovne produkcije, SS-ju okameni v samodetno preobrazbo le-te, prehod iz kraljestva nujnosti v kraljestvo svobode, po SS-ju, torej ustoliči kraljestvo svobode tako, da dokončno prizna vsemogočnost kraljestva nujnosti.

Kljub vsemu se je potrebno zavedati, da so vprašanja, ki si jih zastavlja SS ne le pomembna, ampak bistvena — ne zaradi globine in prodornosti njegovih odgovorov nanje ampak zaradi njihove plitkosti in ideološkosti ter zato zaslužijo ne le analizo temveč predvsem ostro kritiko.

Senzacionalen sprejem, ki ga je doživela njegova zadnja knjiga je pripisati predvsem dejstvu, da so mnogi poklicani in redki izvoljeni našli v njej katekizam tehnokratizma, ki jim na nivoju apologetske teorije kuje njihov družbeni prestol v zvezde.

IZZIV PRVI:

V Radikalnem manifestu(5) je SS postavil svoj politični program, program „revolucionarnega reformizma“, s katerim se je hotel sprijeti s protislovji sodobnega kapitalizma. SS pravilno ugotavlja, da blagovna produkcija uklepa človeka v spone zakona o produkciji presežne vrednosti, da „produkt človeških rok vlada nad njim samim“, oziroma kot trdi še, „da je človek suženj ekonomije in da ga je treba te suženosti osvoboditi“(6). Le pot, po kateri naj bi ta osvoboditev potekala je res precej samosvoja, da ne uporabim močnejšega izraza. SS se zavzema za reforme, ki naj bi jih vedla država, zakaj „ni je bolj revolucionarne stvari t je resni reformizem“(7)

Ta non plus ultra revolucionarna zadevščina naj bi onela seveda na močnejši vlogi države, kot pa jo ima

po SS ta že sedaj. Država je po SS neka pogruntavščina, nekakšen „contrat social“, skozi katerega se usklajujejo interesi, saj bi se bilo „neprevidno zanašati na naravno približanje bi posameznih interesov.“(8)

Pravgotovo „neprevidno“: Zaradi te „neprevidnosti“ — s strani vladajočega razreda — razredni boji, ki jih producira nasprotja blagovne produkcije, vedno znova vzpostavljajo državo kot poslednjo instanco njihove obče družbene posvetitve. Država je torej vedno znova sproducirana, ne more biti niti vzpostavljena niti razpuščena, lahko kvečjemu preneha obstajati takrat, ko prenehajo obstajati vzroki, ki jo producirajo.

Po SS je država zares pravi idealni instrument vseobčega usklajevanja interesov, ki so jo „človeške skupnosti izumile že pred davnim časom... (in) ki naj uspešno rešuje probleme takšnega obsega. Samo družbi, ki je o njej sanjal Marx se posreči, da shaja brez nje.“(9) Takšna interpretacija marksistične teorije o državi je seveda znana. Marx in z njim Lenin nista „sanjala“ o brezdružjavju, nista tudi trdila, da je nekoč bila država, zdaj pa je ne bo več, ali da je nekoč ni bilo, zdaj pa je. Pokazala sta le zgodovinske pogoje, ki državo producira. Ko teh pogojev ni več, tudi država izgine. Pogoji blagovne produkcije same vodi k ukinitvi teh pogojev. Zanimiva je tudi tale interpretacija ukinitve pogojev produciranja države: „Socialistična, ali bolj natančno, komunistična ideologija sestoji torej v trditvi, da bi to nasprotje (med delavci in delodajalci-op. avtorja) prešlo v trenutku, ko bi država postala lastnik proizvodnih sredstev po poti ekspropriacije ali pa nacionalizacije.“(10)

Torej s tem, ko bi država, ali bolj natančno vlada, joči razred postal lastnik proizvodnih sredstev ali še bolj natančno, s tem ko bi stvari bile kot so, bi takšne tudi ostale. S tem, ko proizvodna sredstva pridejo v roke države, pogoji za njeno odmrtno še niso vzpostavljeni. To se zgodi šele v trenutku, ko produkcijska sredstva postanejo last producentov samih. To je Arhimedova točka socializma „ali bolj natančno“ komunizma.

IZZIV DRUGI:

Vloga države, kot jo v svoji utopiji vzpostavlja SS, je dejansko že uresničena. Poglejmo si še, kakšna je ekonomska doktrina, ki jo v svojih delih razvija SS.

Čeprav trdi, da naj bi „politika radikalov torej spreminila vse vrednote, ki jih ekonomski liberalizem vsiljuje človeku“(11) po drugi strani ugotavlja, da sta „svobodna konkurenca in pa resnična gospodarska tveganja nujno potrebna“(12). Ti obrati niso novi, SS bi rad blagovno produkcijo brez blagovne produkcije, kar lahko vzpostavi kvečjemu skozi utopični program ločevanja politične in ekonomske oblasti, s tem, da ne zahteva ukinitve privatne lastnine ampak zgolj njenega delovanja, in s tem, ko zahteva ponovno porazdelitev družbenih sil (13).

Zanimivo je, da SS pravilno ugotavlja najsplošnejše zakonitosti blagovne produkcije, vendar pa njegova analiza nikakor ne poseže tako globoko, da bi mogel ugotoviti, kakšni so pogoji njenega presežanja in dokončnega ukinitve. Zato vedno znova na mesto blagovne produkcije postavlja zopet njo samo, le da v drugačni preobleki, z večjo „demokratizacijo življenja“ in večjimi intervencijami države v gospodarstvo. Ti svoji konceptiji, ki jih je SS postavil že v Ameriškem izzivanju predvsem pa v Radikalnem manifestu je do kraja razvil v svoji viziji informacijske družbe v Svetovnem izzivanju.

SS skoraj natanko sledi stališčem, ki jih izraža krog ameriške tehnike inteligence v manifestu „Trojne revolucije“(14), ko ugotavlja, da je sedanja oblika kapitalističnega produkcijskega sistema preživela, ne posplošuje pa te ugotovitve na kapitalistični sistem sploh. Sedanja oblika naj bi po njihovem nadomestil demokratični državni kapitalizem. Vendar, medtem ko ti avtorji izhajajo iz neustreznosti industrijskega produkcijskega sistema v obdobju, „kibernetične revolucije“, izhajajo SS iz dejstva, da kapitalizem oziroma zakon o produkciji presežne vrednosti subsumira človeka pod logiko ekonomskih zakonitosti, namesto da bi si človek sam podredil produkcijo. Plafon, ki ga nikdo ne prebije je pač dejstvo, da prehod v „kraljestvo svobode“ vzpostavlja tudi povsem novo obliko produkcije, bistveno drugačno od blagovno-kapitalske oblike. S tem, ko Schreiber odkriva novo zgolj v prevrednotenju starega in ne v njegovi radikalni ukinitvi, nehotno postaja tudi njegov medli apologet.

IZZIV TRETJI:

V Svetovnem izzivu SS ugotavlja, da sta danes v „svetovni ekonomiji dve ključni sili — energija in kapital“(15) pri čemer je energija predstavljena kot primarna. SS-ju je torej sodobna oblika blagovne produkcije razpadla v pretakanje kapitala in pa pretakanje energije, oziroma njenega najbolj neprečiščenega opredmetenja — nafte; kapital in energija nastopata kot samostojna pogoja in produkta svetovne ekonomije. Vendar pa je takšen zgolj videz, energija še zdaleč ni na istem nivoju kot kapital. Res je, da je energija nekako od začetka 20. stoletja postala osnovno in poenotujoče blago na katerem se vzpostavlja svetovna ekonomija, vendar s tem še vedno ostaja blago, mobilis in mobile; le v tem smislu bi lahko bila resnična trditev SS, da je „nafta osnova potrošniške družbe“(16).

Dejstvo, da je energija osnovno in poenotujoče blago je po drugi strani tudi vir ekstraprofitov pri produkciji tega blaga, zato je „za ves svet kapljica nafte vredna toliko kot kaplja krvi“(17).

Ta vloga energije v blagovni produkciji in pa geografska porazdelitev njenih osnovnih surovinskih virov (predvsem nafte) skozi protislovja, ki jih v svetovnem merilu ustvarja blagovna produkcija določata ceno tega blaga. Rast cene osnovnega energijskega surovinskega vira seveda pospešuje prizadevanja, da bi se celotna produkcija vzpostavila na drugačni, vsesplošno dosegljivi in količinsko neomejeni osnovi.

Del teh prizadevanj je bil doslej usmerjen predvsem v raziskovanje možnosti uporabe druge fuzije in pa alternativnih energijskih virov, ki bi omogočili proizvodnjo energije utvarjajo več protislovij kot jih rešujejo. V tem dejstvu je treba iskati razloga za težnjo kapitala, da vzpostavi svoj lastni proces reprodukcije na povsem drugačnih osnovah; oziroma kot je trdil

Vendar pa kljub intenzivnim raziskovanjem postaja vse bolj očitno, da nadomestne surovinske osnove v produkciji energije ustvarjajo več protislovij kot jih rešujejo. V tem dejstvu je treba iskati razloga za težnjo kapitala, da vzpostavi svoj lastni proces reprodukcije na povsem drugačnih osnovah; oziroma kot je trdil

bivši energijski minister ZDA J. Schlesinger, „da se (mora) celotna industrija vzpostaviti na drugačnih tehnoloških in industrijskih osnovah“(18). Te „drugačne tehnološke in industrijske osnove“ je SS odkril v informacijski tehnologiji, kjer je po njegovem „informacija prevzela vlogo, ki jo je včasih imela energija“(19). Medtem, ko je „industrijska družba hlatala v eksponentnem zaletu naravne resurse, (naj bi) informacijska družba... ustvarjala materialne dobrine in razvijala človeške sposobnosti v eksponentnem tempu.“(20).

Ta mehanični quid pro quo med energijo in informacijo je po SS sodobni izhod iz krize sodobnega kapitalizma, vendar tako kot je v prvi vrsti mehaničen je v drugi nesmiseln, saj energija in informacija niti naravoslovno niti družbeno nista substanci, ki bi lahko enakopravno vstopali v quid pro quo.

IZZIV ČETRTI:

Informacija je po SS poleg snovi in energije „ena od osnovnih sestavin narave“(21). To sicer v grobem drži vendar pa se je potrebno zelo natančno zavedati bistvenih razlik med energijo (oziroma snovjo) in informacijo. Medtem ko energija predstavlja določeno notranjo lastnost obstoječega, je informacija vedno opredeljena skozi naprej postavljene kot. Informacija torej popolnoma zavisi od referenčnega sistema, ki jo analizira, oziroma dešifrira.

Opomba: tudi energija je odvisna od referenčnega sistema, vendar pa le v njenih relativnih odnosih, informacija zavisi od referenčnega sistema absolutno.

V naravi poznamo dva velika sistema procesiranja informacij: prvi je biosintetična mašinerija celice, drugi je živčni sistem višje razvityh živali. Glede na gotovost znanstvenih spoznanj o obeh sistemih se bomo tu omejili le na prvega (drugi še vedno ostaja skrivnost, vendar zaradi tega ne tudi čudo, kot bi rekel Goethe).

Referenčni sistem procesiranja biološke informacije v zadnji instanci ostaja evolucija, vendar ne v smislu kot ga zagovarja SS, češ, da se je „v selekcijskem boju ohranila le vrsta bolj bogata na informacije“(22). Ne, evolucija ostaja v splošnem le referenčni sistem, v okviru katerega je biološka informacija naspolh smiselna, oziroma sploh je.

Biosintetična mašinerija celice je primer par excellence, da informacija in energija ne moreta vstopati v quid pro quo odnos, ampak lahko vstopata le v hierarhično funkcionalno povezanosti (23). Nadaljnja analiza odnosa energije-informacije presega okvare tega sestavka in bo izšla v poglobljeni obliki na drugem mestu. Dovolj je, da navedem le zaključek: naravoslovje ugotavlja, da zamenjevalni odnos med energijo in informacijo ni mogoč.

Ako govorimo o informacijski tehnologiji oziroma o informativni družbi, potem, kot smo že ugotovili, govorimo o opredmetenju upravno-nadzorne proizvodne funkcije v tehničnih sredstvih. Upravno nadzor na proizvodnjo in funkcije z ostalimi tremi proizvodnimi funkcijami, od katerih se prvi dve vezata na pretok energije v produkciji, tretja pa na znanost (glej opombo 1) in njeno vlogo v produkciji. Tudi s stališča družboslovja energija in informacija nista soizmerljivi količini, razen v kolikor ne nastopata v čutno-nadčutni obliki blaga.

Iz konteksta nazorov SS ni razvidno kakšen konkreten quid pro quo med energijo in informacijo ima v mislih. Neposredna zamenjava na nivoju konstituent narave je nemogoča, na nivoju proizvodnih funkcij tudi, ostaja torej le še enakost menjalnih vrednosti

TRENUTEK LEVEGA O

znoraj okvira blagovne produkcije. Da takšna zamenjava le-te presega je jasno že po definiciji. V čem je potemtakem njen tour de force? Namesto enega blaga postavlja v gorističe drugo, vendar pa to ne spremeni zakonov gibanja, spremeni le trajektorije drugih blag. SS stoji na stališču, da zamenjava enega osnovnega blaga z drugim lahko odpravi krizo blagovne produkcije, vendar; ta kriza se lahko odpravi le z ukinitvijo blagovne produkcije same, substitucija pa še nikdar ni bila negacija.

IZZIV PETI

Zanimivo je, kako SS rešuje problem brezposelnosti, ki nujno spremlja informatizacijo družbe.

Legitimna se mu zdi tale trditev: „ne da informacijska družba zapira delovna mesta, temveč jih odpira“(24), to naj bi bilo pravilo, ki po njegovem ne velja le za primer Japonske, temveč je „absolutno pravilo veljavno za vse“(25). Informatizacija tako postane „po definiciji izvor novih delovnih mest“(26), ki „jih ustvarja v veliko večjem obsegu, kot jih ukinja“(27).

Na kak skrivnostni način se pravzaprav dogaja ta čudež v Svetovnem izzivu kar noče in noče postati jasno. Izzivalno je postavljena le trditev, da večina odpuščenih delavcev vzstopa v produkcijo soft ware, oziroma v druge produkcijske panoge. Res, dokler informatizacija ostaja v mejah embrionalnega zametka, dokler torej ostaja v okviru stare strukture nelrazvit element toliko časa bo njena protislovja vedno mogoče „izvažati“, bodisi v prostoru, bodisi v času. (nekaj podobnega se danes že dogaja, ko razviti kapitalizem „izvažajo“ krizo v tretji svet).

Protislovja informatizacije se razgalijo (oziroma bi se razgalila) brž ko ta postane dominanten element v produkciji. Ne glede na to, kako bi jo hoteli obrniti, bi postala prvi gejzir armade brezposelnih in ni je mogoče, ki bi to armado lahko vrnila v proces družbene reprodukcije ki so prizadeli proizvodnjo soft ware, oziroma proizvodnjo proizvodnih sredstev (kar pa je malo verjetno (28)).

SS lahko torej trdi, da informatizacija ni izvor armade brezposelnih in dokler ta ostaja „recesiven“ karakter sodobnega produkcijskega procesa, torej dokler lahko svoja protislovja rešuje onkraj sebe. V trenutku pa, ko trči sama vase začne producirati neomejeno množico dobrin na eni in neomejeno armado brezposelnih na drugi strani.

Informatizirana produkcija tako postane „po definiciji“ izvor armade brezposelnih, dejstvo, da na Japonskem (kjer je informatizacija razvita v največji možni meri) „zaposenih“ je namreč kar 47000 robotov(29) do tega izbruha brezposelnosti še ni prišlo, groba rova odtekanja odvečne delovne sile v manj razvite produkcijske panoge, ne pa, kot trdi SS, v sled priliva delovne sile v produkcijo soft ware. Univerzalizacija informatizirane produkcije, ki jo Keidauren (29) zagovarja kot panacejo ne le za japonsko družbo, ampak kar v planetarnem merilu, bi tako postala rak, ki bi razgalil protislovja blagovne produkcije do kosti. To pa je prezvrta stroča informatizacije, ki ga SS ne vidi, oziroma neče videti.

V informatizirani produkciji tako „ni potrebno imeti brezposelnosti“(30) le dokler ta ostaja podrejen konstitutivni element produkcije, kar je ravno na nogo postavljeno „prevratno“ stališče SS.

IZZIV ŠESTI:

Kljub vsemu se mi zdi, da zadnji literarni podvig SS le predstavlja izziv kritični teoriji, čeprav ta izziv med „izzivanjem“ samim nikjer ni ekspliciran. Gre za delovno teorijo presežne vrednosti v informatizirani produkciji.

Z vprašanjem se je spoprijel že A. Kirn (31), ki v skladu z Marxovo splošno teorijo presežne vrednosti ugotavlja, da je le živo delo, ne pa opredmeteno minulo delo vir presežne vrednosti, kar navaja kot polemično trditev zoper Habermasov sklep, da je postal znanstveno-tehnični napredek neodvisni vir presežne vrednosti.

V informatizirani produkciji, ki je zadnji rezultat ZTR, človek tako kot sicer v veliki industriji izkorišča brezplačno „produkt svojega minulega, že opredmetenega dela“(23). Ker je to izkoriščanje analogno brezplačnemu izkoriščanju naravnih sil, ne more biti neodvisen vir presežne vrednosti. Po drugi strani pa je padanje deleža živega dela v informatizirani produkciji na nič v zvezi z rastočo stopnjo eksploatacije dela.

Prav tako očitno absurdna trditev pa je, da potencialna produktivnost človeškega dela lahko izčrpa presežno vrednost iz tistih nekaj enostavnih delovnih operacij, ki v delovnem procesu še niso ali ne morejo biti avtomatizirane. Izvor presežne vrednosti bi moral potemtakem biti popolnoma ločen iz neposrednega procesa produkcije, če je le informatizacija že univerzalna. Tako se mi zdi dokaj sprejemljiva Habermasova trditev, da znanstveno delo postaja neodvisen, dodal bi celo, edini vir presežne vrednosti. Ta ugotovitve pa bi bila nepopolna v kolikor ne bi predpostavljala še sledečega obrata; s tem, da znanost v informatizirani produkciji postaja edini vir presežne vrednosti, se v na glavo postavljene, še vedno blagovno-kapitalski obliki uresničuje Marxova trditev, da znanost postala mera občege dela. S tem bi postali znatno stare družbe razviti vsi materialni pogoji za nastop novih višjih proizvodnih odnosov.

Rudi Podgornik

Opombe:

- (1) A. Kirn: Marxovo razumevanje znanosti in tehnike, str. 203-204. Ostale tri temeljne skupine delovnih proizvodnih funkcij so še: energetske pogonske funkcije, energetske transportne funkcije, tehnološke funkcije.
- (2) J. S. Servan-Schreiber: Ameriško izzivanje, 1969, predgovor dr. Stojana Pretnarja, str. 8
- (3) predvsem v Le manifeste radical, 1970.
- (4) J. J. Servan-Schreiber: La Sfida Mondiale, 1980, str. 356
- (5) J. J. Servan-Schreiber: La manifeste radical, 1970.
- (6) Ibid. str. 18
- (7) Ibid. str. 62
- (8) J. J. Servan-Schreiber: Ameriško izzivanje, str. 180
- (9) Ibid. str. 180
- (10) J. J. Servan-Schreiber: Le manifest radical, str. 119
- (11) Ibid. str. 90
- (12) Ibid. str. 79
- (13) Ibid. str. 75
- (14) njihova stališča podrobneje analizira A. Kirn: Marxovo razumevanje znanosti in tehnike, str. 315-318
- (15) J. J. Servan-Schreiber: La Sfida Mondiale, str. 12
- (16) Ibid. str. 5
- (17) Ibid. str. 62
- (18) Ibid. str. 64
- (19) Ibid. str. 289
- (20) Ibid. str. 355
- (21) Ibid. str. 276
- (22) Ibid. str. 276
- (23) takšno stališče zastopa v svoji teoriji kipercliklov M. Etlen, poleg njega pa tudi I. Prigogine, L. Glavin idr.
- (24) Ibid. str. 103
- (25) Ibid. str. 203
- (26) Ibid. str. 258
- (27) Ibid. str. 292
- (28) posebno v luči teorije v samoreproducirajočih se avtomatih J. von Neumanna
- (29) Nacionalno združenje japonskih industrij
- (30) Ibid. str. 261
- (31) A. Kirn: Marxovo razumevanje znanosti in tehnike, str. 246-240
- (32) K. Marx: Kapital I, str. 409.

stabilizacija po birokratski poti

Tribuni pogosto očitajo „teoretiziranje“, premalo konkretnosti, da ni informativna, da ni več študentski časopis, pa vse do nalepk „ultralevičarstva“, kar naj bi dokazovale parole: Naj živi proletarska revolucija! Za delavsko samoupravljanje! In druge. Sprašujejo kaj Tribuna sploh hoče s tem „svojim“ razrednim bojem, naj že enkrat pokaže, kdo spada v delavski razred in kdo je buržuja. Če tega ne more, potem razrednega boja ni. Ti razglaševalci razrednega miru priznavajo pomanjkljivosti, ki so objektivne (npr. formulacija „ekonomske zakonitosti“) in napake, ki so subjektivne narave. Njihov recept je enostaven: subjektivne napake bomo odpravljali s povečevanjem osebne odgovornosti, objektivne pomanjkljivosti pa je treba presegati z razvojem materialne baze. Tu pa seveda ni govora o značaju blagovne produkcije – na delu so samo ekonomske zakonitosti. Na ta način se lotevajo tudi stabilizacije, ki je nujna zaradi zaostrenih pogojev gospodarjenja. To je stabilizacija, ki hoče ohraniti obstoječi produkcijski način. Prav v kritiki tega načina produkcije je bistvo „teoretiziranja“ v Tribuni in boj za preseganje teh ekonomskih zakonitosti je razredni boj, ki je vsebovan že v samem načinu produkcije. Eden izmed filozofskih temeljev napada kritikov tega koncepta Tribune je v razumevanju in odnosu do konkretnosti. Namen tega prispevka je pokazati politične posledice (politično uporabnost) prikazovanja konkretnosti, kakršnega hočejo ti kritiki.

Pred sedemnajstimi leti je Univerza v Ljubljani začela uvajati telesno vzgojo za študente svojih zavodov. Ne da bi se spuščal v pomen telesne vzgoje za študente, je jasno, da so obstoječe športne površine študentom več kot potrebne. Eden redkih tovrstnih objektov, ki so namenjeni študentom, je telovadnica v študentskem naselju. Namenjena je predvsem študentom v naselju in za vse telesne vzgoje fakultet v bližini naselja. Od dograditve do letošnjega leta je 37 % stroškov vzdrževanja krila neposredno izobraževalna skupnost Slovenije (ISS), ostalih 63 % pa so bile najemnine za telovadnico za ure telesne vzgoje na fakultetah. Račune za najemnine prostorov (ne samo te telovadnice, temveč za vse najemnine telovadnic za obvezno telesno vzgojo na VDO) je poravnala ISS. Skratka, ISS je financirala celotno telovadnico z dotacijami. V letošnjem letu so se spremenila merila ISS, tako da bi ta financirala obvezno telesno vzgojo na VDO po glavi študenta. Kako naj bi to konkretno izgledalo, kaže naslednji dopis Univerze E. Kardelja na ISS:

25.5.1981

IZOBRAŽEVALNA SKUPNOST SLOVENIJE
LJUBLJANA
Aškerčeva 9

LADEVA: Financiranje najemnin telovadnic za obvezno telesno vzgojo na univerzi

V prilogi vam pošiljamo številčni pregled stanja na področju obvezne telesne vzgoje študentov na visokošolskih delovnih organizacijah Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani v šolskem letu 1980/81.

Iz priložene razpredelnice B je razvidno število študentov po posameznih VDO-jih, število skupin in to posebej za dvorano v študentskem centru, bazenu Tivoli in ostalih telovadnicah. Na osnovi števila skupin in povprečnega števila študentov v skupinah je razvidno, da je najetje prostorov za obvezno telesno vzgojo v danem obsegu pravilno in skladno z normativi Izobraževalne skupnosti Slovenije (25–30 študentov v skupini) še več, izredno stabilizacijsko, saj povprečje na univerzi znaša 42 študentov v skupini. Povprečno število študentov v skupini je na nekaterih VDO-jih izredno visoko. Tam vodita telesno vzgojo po dva učitelja. Zato povprečje v skupinah ne daje povsem absolutne vrednosti.

Iz tabele A kolone 6 je razvidno, da je potrebno 2.831.715 din za obstoječi obseg obvezne telesne vzgoje v spomladanskem semestru, preračunano na celo 1981. leto, vendar brez podražitev v mesecih.

Do letošnjega leta je Izobraževalna skupnost Slovenije za najemnine telovadnic, za obvezno telesno vzgojo na VDO, poravnala račune, ki jih je za vse VDO najemala univerza. V letu 1980 je bilo na najemnine telovadnic porabljen na univerzi približno 2.530.000 din.

Na osnovi meril Izobraževalne skupnosti Slovenije v 1981. letu, ko ta za pokrivanje stroškov najemnin visokošolskim delovnim organizacijam, ki nimajo svojih telovadnic (na univerzi vse VDO), plača na slušatelja 150 din. Ugotavljamo, da bodo VDO dobile od potrebnih 2.831.715 din samo 1.318.800 din. Pri menjavi sistema financiranja je po novih merilih izpadlo 1.512.915 din.

Iz tabele A kolone 9 je razvidno, koliko sredstev je potrebnih za posamezno VDO na študenta. Višina sredstev je zelo različna. Ugotovljena pa je med drugim s slučajno lokacijo VDO. Pedagoški akademiji, ki koristi najbližjo telovadnico osnovne šole Prule, kjer je cena izredno nizka, bodo sredstva po merilih ostala. Za študente gimnastičnih akademij, kjer se koordinirajo učni programi treh zavodov in so zato skupine študentov pri telesni vzgoji manjše, pa je sredstev premalo in se tudi v bodoče ne bo dalo dosti več storiti. Študenti Ekonomske fakultete koristijo najprikladnejše prostore RČ Ježica v Savljah. Poraba študentovega časa od VDO do telovadnice je izredno racionalna, vendar so stroški dokaj visoki.

Povprečna višina sredstev na slušatelja na univerzi v višini 22,05 din ne more biti merilo za vse VDO. Upoštevati je potrebno specifičnost vsake VDO posebej.

Na osnovi povedanega predlagamo, da merila Izobraževalne skupnosti Slovenije, ki določajo na študenta 150 din za pokrivanje najemnin telovadnic pri obvezni telesni vzgoji še enkrat pregledate in spremenite tako, da bo telesna vzgoja študentov potekala na univerzi nemoteno.

Izpadlih 1.512.915 din predstavlja enako količino sredstev, kot 37 % letošnjih potrebnih sredstev za telovadnico v naselju! Torej je nekdo na ISS enostavno pozabil na to telovadnico.

S tem bi se lahko konkretnost in informativnost Tribune po razmisleku naših kritikov končala. Lahko bi še srdito in radikalno pravišali: kdo je kriv? – povsem v njihovem stilu. Poglejmo zadevo malo globlje. Eden osnovnih problemov našega gospodarstva je niska akumulacijska sposobnost. Ukrepi za stabilizacijo našega gospodarstva po srednjeročnem planu SRS zahtevajo krepke sprejembe in delitvi presežne vrednosti (glej prve številke Tribune v

ZAVOD	Letnik	Število študentov	Število skupin pri obvezni telesni vzgoji	Povprečno štev. študentov v skup. 1	Potrebna sredstva po urniku tel. vzgoje za 30 tednov (letno)	Sredstva po merilih RISK-a 150 din na študenta	Manjkajoča sredstva letno	Potrebna sredstva po urniku tel. vzg. na študenta letno
1	2	3	4	5	6	7	8	9
FF	II., III., IV.	1.072	30	35,7	380.220	1.072 x 150 = 160.800	219.420	354,70
PF	II., III.	423	10	42,3	135.690	423 x 150 = 63.450	72.240	320,80
EF	II., III.	685	18	45,6	301.230	685 x 150 = 102.750	198.480	439,75
FNT	I., II.	1.025	27	37,9	338.580	1.025 x 150 = 153.750	184.830	330,30
FAGG	II., III.	340	12	28,3	152.250	340 x 150 = 51.000	101.250	447,80
FE	I.VŠ, II., III., IV.	701	18	38,9	249.540	701 x 150 = 105.150	144.390	355,95
FS	I., II., III.	681	24	28,3	252.690	681 x 150 = 102.150	150.540	371,05
MF	I., II., III.	670	15	44,6	185.430	670 x 150 = 100.500	84.930	276,75
BTJ	I., II., III., IV., B.IV.	1.010	24	42,0	319.800	1.010 x 150 = 151.500	168.300	316,65
FSPN	I., II., III., IV.	671	11	61,0	179.775	671 x 150 = 100.650	79.125	267,90
AG	II., III.	75						
AGRFT	II., III.	29 143	6	23,8	79.740	143 x 150 = 21.450	58.290	557,40
ALU	I., II.	39						
PA	I.	768	11	69,8	114.180	768 x 150 = 115.200	+1.020	148,65
VŠSD	I.	87	3	29,0	37.320	87 x 150 = 13.050	24.270	428,95
VŠZD	I.	243	5	48,6	46.710	243 x 150 = 36.450	10.260	192,20
VUŠ	I.	273	5	54,6	58.560	273 x 150 = 40.950	17.610	214,50
SKUPAJ		8.792	216	42,0	2.831.715	8.792 x 150 = 1.318.800	1.513.935	322,05
							1.512.915	

ZAVOD	Število študentov	Število skupin v telovadnici študentskega centra	Število skupin v bazenu TIVOLI	Število skupin v najetih telovadnicah	Število skupin skupaj	Povprečno število študentov v skupini
1	2	3	4	5	6	7
FF	1.072	24	6	-	30	35,7
PF	423	8	2	-	10	42,3
EF	685	4	3	RČ JEŽICA 8	15	45,6
FNT	1.025	19	5	PARTIZAN VIČ - 3	27	37,9
FAGG	340	8	4	-	12	28,3
FE	701	12	6	-	18	38,9
FS	681	15	2	O.Š. T.ČUFARJA 1 LASTNA TELOVADNICA 6	24	28,3
MF	670	4	4	PARTIZAN TABOR 5 O.Š. JOŽE POTRČ 2	15	44,6
BTJ	1.010	17	4	PARTIZAN VIČ 3	24	42,0
FSPN	671	3	2	RČ JEŽICA 4 VOJAŠKA GIMNAZIJA 2	11	61,0
AG	75					
AGRFT	29 143	5	1	-	6	23,8
ALU	39			-		
PA	768	-	3	O.Š. PRULE 8	11	69,8
VŠSD	87	2	1	-	3	29,0
VŠZD	243	-	5	-	5	48,6
VUŠ	273	-	1	RČ JEŽICA 4	5	54,6
SKUPAJ	8.792	121	49	46	216	42,0

letu 1981!), predvsem pa zahteva zmanjšanje vseh vrst porabe, od osebne do splošne. To se že nekaj časa kaže v zmanjševanju OD, skrajšana so sredstva za kulturo, šolstvo itd. Primer financiranja obvezne telesne vzgoje povsem jasno razgalja stabilizacijske metode birokracije. Pri vsem skupaj ni tako važno, da je določen del sredstev izpadel. Gre predvsem za spremembo načina financiranja – po glavi študenta. Izpadla sredstva so administrativna pomota in malo verjetno je, da bi primanjkljaj ne bo pokrit. Že kratek pogled na razpredelnico pokaže, da je delitev sredstev po glavi študenta povsem birokratski ukrep, ki s svobodno menjavo dela nima nič skupnega – še manj kot dosedanja sistem dotacij. Ta sprememba je v prvi vrsti „stabilizacijska“. Proračun „po glavi študenta“ je možno oblikovati vsako leto z določenim indeksom, ki ne more podivjati tako kot cene (najemnine) – torej podoben princip, kot pri štipendijski politiki. V kolikor bi se v naslednjih letih število študentov zmanjšalo, na kar kažejo sedanji trendi, bi ostalo ISS več sredstev za druge namene. Ne mislim ugotavljati, kje bi bila ta sredstva najbolj potrebna. Važno je predvsem, kako je bila ta odločitev sprejeta, kdo je pri tem odločal. Jasno je, da takšna odločitev ne more biti posledica samoupravnega dogovarjanja, pa čeprav je sprejeta v samoupravni interesni skupnosti. Ta odločitev je birokratska in politična, kar kaže na politično moč odločanja birokracije v samoupravnih institucijah. Tega in tudi drugih primerov ne more zanikati niti birokratska politika. Nasprotno – ko pridejo na dan, jih učinkovito porabi zase. Pod krinko družbenosti in nadzornosti svojih interesov in politike jih rešuje po svoje kot posamične probleme. Vsaka taka konkretnost, ločena od celote, postane posledica neodgovornosti posameznika, ki jih je treba zamenjati, če se ljudje preveč razburijo. Kadar so ti problemi preveč očitno povezani med sabo, pridejo na pomoč objektivne zakonitosti, predvsem ekonomske – kot je primer pri zmanjševanju realnih OD delavcev. Za to svojo politično igro potrebuje birokracija probleme, ločene od celote. Zato ji je teorija, ki pri posameznostih abstrahira posebnosti in združuje splošno, nevarna. Kajti taka teorija pokaže konkretne dogodke v povezavi s celoto, totaliteto. S tem pa razredni boj ne samo dokaže, temveč ga prenaša na področje, kjer je birokracija najbolj občutljiva – na politiko. To pomeni krepitev samoupravljanja kot oblike diktature proletariata, kar onemogoča birokratski način odločanja. In ravno to je bistveno – razati korenine birokratskega odločanja, ne pa boj proti imaginarni birokratom, ki se lahko spremeni v stalinistične čistke. Razredni boj pri nas ne poteka med proletarcem Janezom in birokratom Pavlom, temveč poteka znotraj produkcijskega načina, v sistemu odločanja in kot pravi Kardelj, da tudi ta družba ni prosta konfliktov in protislovnosti, pri čemer konflikti in protislovnosti niso nekaj, kar bi bilo zunaj ljudi ali zgolj med ljudmi, temveč gre za pluralizem tendenc, ki se porajajo v procesu družbene biti; te tendence pa niso polarizirane med skupinami posameznikov, temveč je prenekaterikrat razmejivna črta čez sredo glave in srca posameznika.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

Tomaž Krašovec

ČISTO ČISTO TA ZADNA NOVICE IZ ŠKOL
18.5.1981 bo v dvorani
na KODELJEVEM (Slovan)
ob 20h
koncert: Ljubljanski psor
PANKROV in
STOIKSIE AND THE BANSHEES
Karte do 1200d se dobe v ŠKOLU!

oddaji o samoupr avi učencev na rob

Pričakujoče razmišljanje je bilo spodbujeno s televizijsko oddajo, ki je bila v znamenju dneva mladosti posvečena samoupravi učencev na naših šolah. Spodbujamo, pravim, zato, ker je bila ta oddaja hote ali nehote dejanski ali ponesrečen dokaz, kako daleč smo od stanja, v katerem bi lahko zares govorili o udeležanju samoupravnem položaju učencev in seveda tudi učiteljev kot delavcev na vseh naših šolah.

Glede na to, da se že v osnovni šoli učenci pripravljajo za samoupravljanje in da je tudi predmet DMV sestavni del te priprave, da se v srednjih uveljavlja na teoretični ravni predmet samoupravljanja s temelji marksizma, je bilo moje začudenje nad stanjem zavesti nastopajočih na TV ekranu in besedujočih o samoupravi učencev še tembolj utemeljeno. Zakaj? Skozi celotno oddajo je namreč prosegala temeljna in trajno pričujoča nezadostna vednost o tem, kaj samouprava učencev na šolah dejansko je, oz. kaj naj bo: bilo pa je precej besedovanja o tem, kaj ni, čeprav nikoli ni prišla jasno do veljave misel, kaj dijaška samouprava v našem družbenoekonomskem in posebej šolskem sistemu je.

K temu je seve verjetno mnogo prispevala usmerjevalka razprave, ki na vsem začetku oddaje ni uspela omogočiti jasne opredelitve bistva, na osnovi katerega sploh nastaja samoupravni družbeno-ekonomski in politični odnos, kaj dejansko tvori njegovo vsebino in kaj obliko. Vsebinska tega odnosa je vsekakor delo. Ker je oddaja iskala zgolj verbalen odgovor o tem, kako se na neki šoli dijaško samoupravljajo, smo lahko slišali vse drugo, le tega ne, da je delovni odnos osnova samoupravi učencev na šoli, temelj in pogoj v katerem stojita tako učitelj kot učenec v medsebojni zvezi in so-pogojnosti. Delovno mesto v šolski klopi (laboratoriju, šolski delavnici) in seve delovno mesto učitelja. Za ta delovna mesta tako učencev kot učiteljev je združeno delo v svobodni menjavi dela zagotovilo sredstva, pri čemer so učenci skupaj z učitelji soodgovorni za uresničitev učno-vzgojnega programa, oz. delovnega načrta šole.

Zaradi tega skupnega dela (učenja, usposabljanja in poučevanja) morajo razumljivo biti delavci — učitelji in učenci — v takšnem družbeno samoupravnem odnosu, ki enim in drugim omogoča vplivanje in, še več, soodločanje o pogojih in rezultatih dela. V tem smislu se delovno mesto učenca in učitelja v ničemer ne loči od katerekoli delovnega mesta in delavca v naši družbi.

Medtem ko učitelji kot delavci svoj družbeno-ekonomski položaj in s tem samoupravni odnos urejajo v delovni skupnosti, ga učenci med seboj in z učitelji urejajo prek samoupravne organiziranosti v razredni in šolski skupnosti učencev, oz. skupno z učitelji v organizaciji upravljanja šole (svetu šole).

Na ravni razrednih ali oddelčnih skupnosti rešujejo učenci vprašanja, ki nastajajo, iz pravice do vplivanja na pogoje in rezultate učenja (dela). Tu gre za celo vrsto vprašanj, ki zadevajo pogoje prihajanja v šolo, usklajevanja urnikov šole z voznimi redi prometnih organizacij, zagotavljanja toplega prostora učencem, ki prihajajo v šolo predčasno (kadar se vozijo skupaj z delavci), zagotavljanja malice, kosil itd.) Nadalje gre za tiste pogoje dela, pod katerimi se preverja znanje. Znano je namreč, da v mnogih šolah pedagoškega dela še vedno ne načrtujejo. Preverjanje znanja ni sprotno, kriteriji preverjanja niso objektivizirani, saj zavise nemalokrat od povsem subjektivnega razpoloženja učitelja, zlasti pa niso (zaradi kampanjskega učenja) enakomerno razporejene obremenitve učencev, ki včasih v enem samem dnevu pišejo po dve ali celo tri šolske naloge, eno tiho vajo in so vrhu tega še spraševani za ustno oceno. V takih pogojih dela učenci niso stimulirani za redno in stalno učenje, niso enakomerno obremenjeni z obveznostmi in zato tudi učnovzgojni uspeh (realizacija programa) ne more biti kvalitetna in družbeno sprejemljiva. Z eno besedo, razredne skupnosti kot subjekti dijaške samouprave lahko v dogovoru z učitelji uskladijo interese enih in drugih za doseganje skupnega in družbenega interesa.

S tem v zvezi pa je tesno povezano tudi vprašanje nagajevanja po delu učencev. Kar je računsko izražen dohodek delavca-učitelja za delo z učenci njegov osebni dohodek, to je za učenca ocena, ki jo prejme za svoje delo in je izražena v razponu od ena do pet. Tu na tem področju je največ nesoglasij in to po krivdi tako učiteljev kot učencev — dejansko pa zaradi neuresničene samouprave na tem področju. Nesoglasja nastajajo (in se marsikje spreminjajo že v fizične grožnje) zato, ker se z ocenami manipulira, kar pomeni isto, kot če se manipulira z osebnim dohodkom delavcev v tovarni. Namesto da bi se v dnevniku vpisovale čiste ocene, se nemalokrat in nemalokje vpisujejo z najrazličnejšimi hieroglifi, znaki itd., kar zamegljuje jasnost in govori zoper spoštovanje javnosti ocen (nagrada) kar vodi v skrajni konsekvenci do zelo grdih obračunavanja. Učitelji zlasti na višjih in visokih šolah se marsikje še vedno obnašajo kot turški paše v manipularanju z izpitnimi roki in drugimi obveznostmi do študentov, kar prav tako povzroča napetosti med učitelji in učenci. Kriva je odsotnost samoupravnega spora-

zumevanja in dogovarjanja o pogojih in za obe strani zavezujočih normah.

Zavestno izigravanje pravic učencev (ki so ustavnopravno in zakonsko ter z izvedbenimi predpisi določene) nevgrajenost le-teh v samoupravno zakonodajo šole povzroča anarhoidne in včasih kar brutalne nastope učencev nasproti učiteljem. Učitelji pa nemalo krat, namesto da bi spremenili svoj odnos do samoupravljanja, zlasti do samoupravnih pravic učencev, zahtevajo povečano avtoritativnost s strani vodstva šole, učiteljskega zbora, pri čemer zelo rado prihaja namesto do odpravljanja pravih vzrokov, do še večjega pedagoškega birokratizma in redukcije medčloveških odnosov zgolj na odnos do stroke — torej do tehnokratskega zaostrovanja.

Če povzamemo: v oblikah dijaške samouprave — razredni in šolski skupnosti učencev — sooblikujejo učenci kot živi subjekti pogoje svojega skupnega dela in se skupaj z učitelji, in v skupnem interesu vseh in vsakogar, ki je vključen v pedagoški proces kot družbeni delovni proces dogovarjajo o medsebojnih obveznostih.

Poleg teh temeljnih oblik (razredne in šolske skupnosti) pa obstajajo še takozvane razširjene oblike dijaške samouprave v svobodnih dejavnostih učencev, povezanih v krožke, društva in organizacije učencev na šoli. V teh krožkih, društvi in društvenih sekcijah, kot tudi v organizacijah učencev: RK, ZT, i dr. pa imajo učenci pravico do popolne samoupravnosti. Tu tudi sami upravljajo z lastnim delom pridobljena sredstva, izbirajo programe, jih uresničujejo. Medtem ko je uspešna samouprava učencev odvisna zlasti od pravilne (nevsiljive, pa vendar smotno zastavljene in stalne vloge mentorja razrednika na ravni oddelčne skupnosti in stalna mentorska vloga ravnatelja, oz. od učiteljskega zbora in ob soglasju učencev izbranega mentorja) se mentorstvo v strokovnih dejavnostih učencev omejuje predvsem na strokovno pomoč. Vse te oblike skupaj tvorijo samoupravo učencev, njihov gibalo pa je tako kot socialistična zveza v družbi — ZSMS oz. njeno idejno politično delo, in seve tudi delo drugih subjektivnih dejavnikov na šoli: ZS, ZK.

Razumljivo je, da se bo samoupravnost vseh oblik neprestano krepila le ob stalni spodbudi zavestnih socialističnih sil med mladino in učitelji na eni ter vgrajevanju celotne dejavnosti učencev v delovni načrt šole, tako da naloge na področju dijaške samouprave in njenih razširjenih oblik v krožkih, klubih, društvi in organizacijah učencev postanejo sestavni (integralni) del celovitosti življenja in dela šole ter kraja. S tem hkrati pa postaja samoupravljanje kot teorija in praksa, zlasti pa kot dejanska praksa, ne le sholastična teorija, ki se ji v brk smeje nesocialistična, nesamoupravna, pedagoško formalistična, birokratska in iz družbe tudi v šole in v odnošju na šoli prenešana tehnobirokratska praksa, ki spreminja stroko in učitelja v cilj, učenca pa v sredstvo učitelja za pridobivanje plače — v objekt malomeščanske samovolje in manipulacije.

Samouprava učencev je po nepisanem pravilu razvita tam, kjer je razvito samoupravljanje v šoli kot celoti in obratno, kjer samouprave v šoli kot celoti ni, tam tudi na področju dijaške samouprave raste — plevel.

Plevel pa je tisto, kar edino raste samo od sebe. Le od zavestnih socialističnih sil (ZK in ZSMS) je v največji meri odvisno, v kolikšni meri bo družbenoekonomski odnos kot samoupravni odnos, s katerim se določajo vsi drugi odnosi, v naši družbi postal iz možnosti dejanska stvarnost.

Samoupravna pravica kot rečeno izvira iz vzajemnega dela učenca in učitelja v učno-vzgojnem procesu. Temeljne pravice in dolžnosti so torej tiste pravice in dolžnosti učenca od katerih (ne)uresničevanja zavisi (ne)uspeh učenca, ki je hkrati tudi (ne)uspeh učitelja in obratno. Zato v ožjem smislu lahko govorimo najprej o pravici učenca do samoupravljanja na delovnem mestu. Da bodo učenci motivirani za delo je razumljivo, da morajo poznati na začetku šolskega leta obseg in naravo svojih delovnih obveznosti: predmetne programe, delovni načrt razreda (oddela) in delovni načrt šole v katerega so tudi sami vgradili program dela razredne in šolske skupnosti učencev, programe klubov, društev in sekcij ter organizacij učencev, ker le ti tvorijo skupaj s temeljnim učnovzgojnim programom v delovnem načrtu šole integralno celoto.

Uresničevanje programa spremljajo in usklajujejo učenci skupaj s svojimi razredniki (kot mentorji razrednih skupnosti) na ravni oddelka, ter vodstvom šole na ravni šole, oz. mentorji posameznih interesnih dejavnosti z mentorji teh dejavnosti.

Mladinska organizacija na šoli je v tem smislu tisti parlament mladine, v katerem nastajajo pobude, nredlogi za akcijo pa tudi idejno politične ocene po izvršenih ali neizvršenih akcijah. Z akcijami skupnosti ustvarjajo tudi materialno osnovo svoje dejavnosti. Zato obstaja vrsta možnosti, ki jih učenci posameznih šol bolj ali manj večje realizirajo. Sredstva za mentorsko pomoč v društvi,

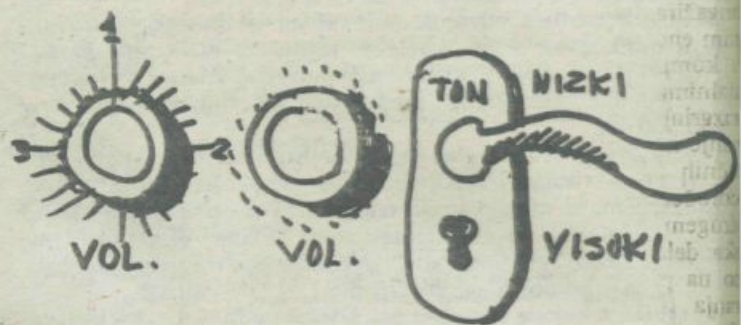
klubih in organizacijah učencev zagotavlja združeno delo — šola na osnovi svobodne menjave dela. Dopolnilna pa ustvarjajo učenci z oddelčnimi akcijami (v jeseni lahko tudi s pobiranjem kmečkih pridelkov, pozimi s kulturnimi prireditvami, ki so jih pripravili v društvi, z očiščevalnimi in pogozdovalnimi akcijami, zbiranjem papirja, steklenic, železa itd. s prirejanjem zabavnih prireditev in z delom v proizvodnji).

Tako zbrana sredstva upravlja oddelčna skupnost in jih namenja po demokratičnem samoupravnem dogovoru za določene od njih samih, ali šolske skupnosti določene namene.

Pedagoški, družbeno vzgojni značaj in pomen razvijanja samouprave učencev skozi najrazličnejše oblike organizirane akcije in samodejavnosti učencev je neprecenljiv. Prek interesnih dejavnosti se učenci s svojimi delegati vključujejo tudi v dejavnost občinskih strokovnih zvez in po polnoletnih dijakih tudi v delegatske skupščine občin in samoupravne interesne skupnosti. Tako spoznavajo in sovplivajo tudi na razmere v občini in postajajo po obojestranski komunikaciji odgovorni in osveščeni občani ter samoupravljalci.

Stalno ponavljajoči se refren o „nezainteresiranosti učencev“ za naš lastni položaj in vlogo v učno vzgojnem procesu ter življenju in delu šole in družbe govori bolj v prid podmeni, da v obstoječih odnosih ti avtentični interesi (le kdo ni zainteresiran za to, da bi v življenju uspel in se ustvarjalno potrdil!) ne prebivajo do polne veljave. Ko se bodo razredne in šolske skupnosti vključile v razreševanje poklicno vzgojnih in usmerjevalnih socialnih štipendijskih, strokovnih in vseh tistih vprašanj, ki zadevajo njihovo prihodnost, torej življenjske interese mladih, bo refren o „nezainteresiranosti“ kaj hitro odpadel. Na mnogih šolah tudi že izginja. Prav bi bilo, da bi izginil povsod. Tedaj bosta tudi maksistična teorija in samoupravljanje postala ne le šolski predmet zaradi predmeta, marveč tudi živa potreba aktualnega dne in perspektive.

To kratko razmišljanje o samoupravi učencev na naših šolah ni moglo in tudi ni hotelo zajeti vseh vidikov dijaške samouprave kot integralnega dela učno vzgojnega procesa kot teorije in prakse v življenju in delu naših (zlasti srednjih) šol. Hotelo je zgolj opozoriti kolikšna škoda (družbena) nastaja, če se jo zanemarija. Se več: brez zadržka lahko zapisemo, da kjer in koder jo predvsem v praksi ne uresničujemo ne dosegamo bistvenega smotra naše šole — usposabljanje mlade ljudi za ustvarjalno samoupravno življenje v proizvodnji in družbi.

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
izdaja ZK ZSMS, LJUBLJANA
Trg osvoboditve 1/II, soba 86

UREDNIŠTVO: Mitja MARUŠKO — glavni urednik; Bojan KORSIKA — odgovorni urednik; Bojan KORSIKA, Igor BAVČAR — teorija; Rudi PODGORNIK, Dušan TURK — mater-poetika; Mojca DOBNIKAR — tajnica; Marjetka ŠUSTERŠIČ — lektorica; Danilo ANTONI — likovna in tehnična oprema; Matjaž HRIBAR — distribucija, Franc MILOŠIČ — posebne naloge. Stalni sodelavci: Ivo GULIČ, Miha KOVAČ, Jože NOVAK, Tomaž KRAŠOVEC.

IZDAJATELJSKI SVET: Bojan KLENOVŠEK, Primož HAINZ, Mile ŠETINC, Silvija LESNIK, Samo HRIBAR, Tomaž KRAŠOVEC, Jože PETROVČIČ (predsednik), Igor BAVČAR, Bojan KORSIKA, Franc MILOŠIČ, Mitja MARUŠKO.

URADNE URE so vsak dan od 10. do 13. ure v prostorih uredništva. DEŽURSTVA posameznih uredništev: ponedeljek — materpoetika, torek — univerza, sredo — prodaja in likovna oprema, četrtek — naravoslovje, petek — teorija; glavni in odgovorni urednik — vsak delovnik. Redni JAVNI SESTANKI uredništva so vsak četrtek ob 10. uri. Rokopisov ne vračamo in pisem uredništvu ne honoriramo. Pisma uredništvu ne smejo presegati 7,5 strani (pol avtoske pole). Celoletna naročnina je za dijake 50 din, za ostale 100 din, številka žiro računa: 50101-678-47303, z obveznim pripisom: za TRIBUNO, TISK: Tiskarna Ljudska pravica v Ljubljani. Priprava za tisk: IBM Dnevnik. Oproščeni temeljnega davka na promet po pristojnem sklepu št. 421-1/70 z dne 22. januarja 1973.

NAJ ŽIVI PROLETARSKA REVOLUCIJA!

likovna KRITIKA

IN OPERATIVNI

KARAKTER

slikarstva

V večini primerov sodobne slovenske likovne kritike je vprašanje po slikarski produkciji, ki je izdelan na temelju drugih izvirnih informacij, kot pa jih predstavljajo pozitivne vrednosti slikarskih del. S tem se je slikarstvo zmašlo v poziciji zgolj navidezno razjasnjene vizualizacije, saj tovrstna umetnostna kritika dejansko le manipulira z že vnaprej determiniranimi diferencami vizualnega, kar seveda pomeni redukcijo specifičnega znamenjskega sestava na drugo obliko intelektualizacije, s čimer povsem neupravičeno navaja na odvečnost slikarske produkcije v sistemu komunikacij. Z izogibanjem dejanskemu vzpostavljanju polja opazovanja, ki je za vprašanje po posameznih interpretativnih poljih slikarskih del odločilno, je likovna aktivirana mašinerija, ki sodobni slikarski produkciji zmanjšuje upravičeno vlogo pri definiranju kontinuitete in variabilnosti družbe. Gre za temeljno spregledovanje narave slikarskega postopka kot produkcije mreže označevalcev, narave, po kateri se sočasno uravnavajo mentalne predstave in njihovo zaznavanje le tako, da predstavlja osmišljavanje perceptivnega procesa — na temelju hkratnega razbiranja in razvrščanja vizualnih enot — formuliranje zveze znamenj, ki nikakor ni identificirano s katerikoli drugo obliko projekcije mišljenja, ampak je dolgočljivo le na ravni, ko dejansko postane berljiva njegova lastna in posebna sistematika. Prav tako kot slikarska aktivnost ni nosilec osmišljenosti perceptivnega procesa, ampak je postopek, ki na poseben način neprestano evocira le projekcijo njegove klasifikacijske sheme, mora tudi interpretacija slediti — in pristajati na — pozicijo, v kateri se perceptivni proces kaže kot nerazkrit in kot nekaj, kar se le ponuja osmišljavanju, saj lahko edino tako zares upošteva posebno, avtonomno in hkrati razumljivo pozicijo slikarstva ter njegov operativni karakter.

Neupoštevanje originalne kategorije vizualnih znamenj in njene specifične družbene funkcije je likovna kritika spričo očitnega rutinskega opazovanja in izmikanja pred kritičnim razbiranjem principov vizualizacije, po katerih se uravnava družbeno operativni mehanizem predobčenih asociacij — izmikanje, ki ga številne mistifikacije razstavne politike in propagande dopuščajo, podpirajo in stopnjujejo — obenem na poseben način izgubila možnost angažirane pripadnosti stalno gibljivim družbenim enotam in njeni celoti, ki jih slikarska dela v komplementarnem odnosu z ostalimi materialnimi in duhovnimi aktivnostmi neprestano razgrinjajo in definirajo. Aposteriornu opravičevanje neobvezujočih in neproblematičnih teoretičnih dosežkov oziroma apriorno pripisovanje določenega sistema idej, izdelanega na povsem drugem temelju, kot pa jih predstavljajo slikarska dela, reproducira uporabnike slikarstva, ki so na poseben način izgubili možnost akceptiranja in angažiranosti v avantgardni slikarski situaciji.

Avantgardna slikarska situacija namreč pomeni dogodek, v katerem se slikarska govorica najbolj razločno sooča s svojo posebno artifično lastnostjo, saj z nasprotovanjem izdelavi podob preko aparature razjasnjene vizualizacije, po že prepoznani klasifikacijski shemi in predpostavljene koherentnosti podob očitno zanika misel, da bi bila slikarska aktivnost nosilka osmišljenosti družbene strukture in razvidna potrebuje, da je postopek, ki jo na poseben način neprestano šele evocira, analogno z diferenciacijsko projekcijo vanjo. Neskladnost postavke perceptivnega procesa in želje po razjasnitvi principa vizualizacije na ta način terja aktualizacijo principa, hkrati pa realizacijo novih pravil kombiniranja znamenj, ki so podvržena radikalni analizi in angažiranosti v avtorizirani percepciji procesa.

Takšna vloga slikarski govorici ustreza, saj se ravno z njenim operativnim karakterjem — ta razkriva očitno distanco med postavkami perceptivnega procesa in predhodnih principov vizualizacije — zamejuje in onemogoča angažiranost razvidne klasifikacijske sheme percepcije — potrjuje poseben, določen družbeno kritični značaj. Opazovanje slikarskih del, kateremu je interpretacija predpostavljena, oziroma miselnost, ki vzpostavlja slikarsko delo le kot parcial-

no utelešenje absolutnih pojmov, pa povsem nasprotno zastopata nesprejemljivo stališče, po katerem se zgodovina in družba odvijata samo znotraj vnaprej zgrajenih pojmovnih okvirjev, kar za slikarska dela pomeni njihovo totalno formalizacijo in s tem odvečnost v sklopih družbenih pojavov. Misel o recipročni aktivnosti slikarstva na družbo je v teh pojmovanjih izključena, s čimer je slikarstvo pojmovano zgolj kot orodje določenih družbenih skupin — ki ena za drugo tretirajo umetnost kot blago in ki operativnost slikarskih del pojmujejo izključno s tržnega ne pa z družbeno transformacijskega vidika — in njihove vnaprej določene taksonomije. To pa seveda nadalje pomeni povsem neupravičeno zmanjševanje vlog in pozicij, ki jih slikarstvo zadobi s svojim stalnim nastajanjem ter hkrati zanikanje preverjanja vizualne izkušnje, v katerem celotni zgodovinski vizualni kodeks dejansko šele postaja dostopen. Slikarska produkcija je upravičena z nerazjasnitvijo družbe, s postavljanjem vprašanj o tem, kar je v družbi nerazjasnjena.

Načelno je vsaka produkcija novega slikarskega modela aktivnost, ki v skladu z vizualno izkušnjo izgrajuje določeno pravilo prenovljenega kombiniranja elementov percepcijskega polja, po katerem se na temelju vizualne diferenciacije uravnava operativni mehanizem predobčenih asociacij. Omenjeno pravilo v celoti deluje znotraj perceptivnega procesa kot eden izmed njegovih pojavov, ki je sam po sebi pomensko nepresvetljen, in predstavlja preko vzpostavljanja sheme opravil in vstopov posameznih elementov percepcijskega polja strukturo, ki šele evocira projekcijo njegovega predstavljanja in osmišljavanja. Dojemljivost ni istovetna z opredeljenostjo.

Pravilo kombiniranja torej nastopa kot dejavnik povezovanja različnih vizualnih elementov v enoto, ki ni razjasnjena vnaprej in ni dostopna naši zavesti v svoji neposredni navzočnosti kot že osmišljena in presvetljena, ampak kot struktura, ki je šele prepuščena presvetljevanju. Dualizem je torej treba razumeti dialektično, saj razčlenjuje akt dojemanja, ki je enoten; tudi če nam uspe konstatirati določene načine diferenciacije v kontinuumu perceptivnega procesa, s tem nikakor ne odkrivamo temeljnih sestavnih elementov, ki bi jih lahko kasneje neodvisno kombinirali. Te postavke si ne moremo misliti kot razliko, ki ni istočasno samovoljna in operativna, ki bi perceptivni proces razmejila dokončno in za vselej; interpretacija podob vedno odkriva samo njen delni kontekst. Razlikovano ne ukinja enotnosti razlikovanja, ki organizira dojemanje šele na način, ki ga analizira. Podoba transparira perceptivni proces; na podlagi vizualnega razlikovanja istočasno razedinjuje dojemanje in ustvarja nove ustroje, ki ga znova organizirajo. S tem omogočajo neprestano mentalno dejavnost, informativno moč in komunikacijo. Tako mišljeno pravilo kombiniranja torej nikakor ni identificirano z že znanim miselnim postopkom in tudi ni prototip kakršnekoli mentalne aktivnosti, ampak je določljivo izključno šele na nivoju problema v času, ko je odkrivalo in je v odvisnosti s čutno pomensko realizacijo.

Razkritost paralelnosti oziroma neidentičnosti s perceptivnim procesom kot družbeno pogojeno gibljivo strukturo seveda ne ukinja čutno pomenske govorice podob, ampak jo stopnjuje (s tem prevrednoti in aktualizira prejšnje podobne), saj tudi razreševanje neznank v perceptivnem procesu ni izpostavljen zaradi slikarskega genija, ampak je vsajeno v razmerje razlikovanja in razlikovanega in ne obstaja za njega noben model. Interpretiramo slikarstvo ne pa ustvarjamo slikarstvo po interpretaciji; slikar oziroma gledalec ne rabi za slikanje in opazovanje podob nikakršnega udomačenega kulturnega prostora oziroma razjasnjenih postavk konuniciranja ipd. Kritična naravnost v slikarstvu torej pomeni nujnost konfrontacije slikarske govorice s svojo posebno artifično lastnostjo, ki istočasno zahteva radikalizacijo možnosti analize perceptivnega procesa. Gre torej za to, da dejansko kritična slikarska praksa neprestano preverja in razkrita spoznanje o iluzorčnosti zamisli, po kateri bi lahko nek določen princip vizualizacije apriorno ustrezal postavkam analize perceptivnega procesa.

V večini primerov likovne kritike pa je stanje ravno obrnjeno, saj je mogoče opaziti osnovno nepriznavanje dejstva, da so posamezni razredi njene klasifikacije prav tako problematični in da nikakor ni a priori jasno, ali je odnos med slikovnim sistemom in kritiko zastavljen tako, da je dejansko uporaben za vzpostavitev radikalno kritičnega presojanja v sami slikarski praksi. Gre namreč za to, da mora interpretacija prav tako pristajati na nepretrgano sočasna gibanja razlikovanja in razlikovanega, prek katerih se slikarstvo izkazuje kot čutno pomenska struktura govorice. O operativnosti slikarske govorice je mogoče presojeti le na nivoju dejanskega izmenjavanja izkušenj. Vendar pa stanje ne odgovarja medsebojni izmenjavi, saj je pri nas interpretacija razvita večinoma le do te mere, v kolikor ustreza potrebam tržne miselnosti, ki se bolj ali manj vztrajno izmika opazovanju in preverjanju slikarskih del. Tovrstna kritika in teorija sodobne slikarske produkcije torej zastopata interese, ki si prizadevajo nasilno vzdrževati slikarsko produkcijo izključno kot orodje privilegiranih — vladajočih — družbenih skupin za ekspanzijo njihovih dogem in moči ter tako prekrivata dejanski operativni karakter slikarske prakse.

Analiza in kritičnost na ta način ostajata večinoma le v domeni slikarstva, saj lahko očitno razberemo neodgovornost interpretacije v tem, ko ta neče sodelovati v vlogi aktivne analize in problematiziranja izkušenj, postopkov in sredstev vizualne imaginacije. Možnost sodelovanja obstaja le tako, da kritik pred problemi perceptivnega polja in njihovega razreševanja ne sprejema nič manjše odgovornosti kot slikar, ne pa da je večinoma v konstantni zamudi, ki jo pogojeta zamrzovanje in kapitalizacija sporočilnosti podob s strani vladajočih ideologij. Interpretativna praksa, ki dejansko zgolj manipulira z apriorno determiniranimi diferencami vizualnega, kot sem že omenil, navaja na odvečnost slikarske govorice, vendar pa je odnos ravno obrnjen, saj je, če seveda upoštevamo operativnost in analitičnost slikarskega dela, dejansko odvečna tovrstna interpretacija.

Zamisel o avtonomnosti slikarske govorice ima torej korelat v temeljni neosmišljenosti perceptivnega procesa: zahteva po avtonomnosti je zahteva po kritičnosti v čisto določenem izgrajevanju diferenciacijske sheme perceptivnega procesa, ki neče biti ideološko zmanipulirana in ki neče postati zgolj orodje vladajoče ideologije in njenega vnaprej določenega sistema vrednosti, ampak si prizadeva postaviti v pozicijo dejanske analize perceptivnega polja, v pozicijo komunikativnosti.

SERGEJ KAPUS
Ljubljana, april 1981

torišče

Če tožbe o premajhni aktivnosti študentov pri izdajanju glasil dobivajo vse bolj vrednost fraz, potem je Torišče, revija študentov primerjalne književnosti in literarne teorije na FF vsaj v nekaj pogledih odgovor na take fraze. Skozi svoj kratkotrajni obstoj (1. št. april 1979, 2.—3. št. december 1979 in zadnja št. april 1981) je revija nakazala osnovno dilemo, pred katero verjetno stoji uredništvo vsake študentske revije, namreč razmerja med lastno ustvarjalnostjo in strokovnostjo, pa naj bo slednja z narekovaji ali brez. Ne da bi se preveč ustavljal ob utemeljenosti take dileme sploh, je preprosto ugotovil, da je Torišče preskočilo z začetne relativno močno zastopane lastne (študentske) ustvarjalnosti k izrazito zanesljivi strokovnosti (prevodi priznanih avtorjev) v prvi polovici zadnje številke. In če sta prvi dve številki delovali včasih nezanesljivo in omahujoče, tako v svojem teoretskem kot seveda tudi v „umetniškem“ delu, pa zadnja številka na dokaj „neprijeten“ način izpostavlja celo triado pozicij.

Na začetku so to prevodi treh tekstov o avantgardah — Matei Calinescu, Avantgarda in postmodernizem, Intelektualizem, anarhizem in stasis; Burkhardt Linder, Ukinitve umetnosti v življenjski praksi? O aktualnosti razpravljanja z zgodovinskimi avantgardnimi gibanji; Hans Magnus Enzensberger, Aporiji avantgarde. Teksti predstavljajo nedvomno temelj vsakega in kakršnega koli razmišljanja o avantgardah. Z izdajo teh tekstov je zaradi njihove fundamentalne pomembnosti Torišče po eni strani krpalo luknjo, ki je nastala zaradi pičle tovrstne prevodne produkcije na Slovenskem, po drugi strani pa je študentom PZE za primerjalno književnost ponudilo priročni skript. V obeh primerih je s tem prestopilo meja institucije, češar posledica je suverenost nastopa a hkrati izguba identitete. Krajše rečeno: s tem delom je Torišče postalo „ena od revij.“ Temu nasproti stoji pol, ki je izrazito nesuveren, a tudi po tej značilnosti izrazito revijaški — pol avtorske poezije in proze. Tu se v smrtnih mukah prepletajo na tisoč in prvi način varirani modernistični obrazci, katerih osnovna značilnost danes je, da nimajo več niti najmanjšega stika z našim svetom, če pa ga že staknejo, ga iztaknejo skozi srednješolsko ljubezensko „ah“ liriko. Tu sred se avtorska teorija Cvetke Šruga in Vasje Cerarja počuti izredno nedomače. To so namreč osamljeni otoki, ki edini upravičujejo in opravičujejo podnaslov revije, da je študentska.

In tako prevzame celotno težo revije nase prav prvi, najbolj neavtonomen del, prevodi teorije. Priznati je treba, da predstavlja predstavljena trojica tekstov izredno srečno izbrano celoto, ki kratko in jasno demistificira večino pri nas že preživetih in še živečih polemik o avantgardah. Tekst Mateia Calinescuja v prevodu Mete Godler nam poda osnovne terminološke probleme in zaključke in predstavlja nujno potreben poduk v poznavanju historiji. Osrednji tekst tako po položaju kot tudi sicer je vseukar Samota Krušiča prevod Burkhardta Linderja, ki poleg široke estetske analize pojma avantgard ponudi še tolikokrat pogrešeno ideološko analizo pojma. Za koner pa se že nekoliko starejši prispevek Hansa Magnusa Enzensbergerja v prevodu Eve Rodič ustavi ravno tam, kjer je treba — pri metodični skepsi, pri kritičnem (pa čeprav včasih paranoično pretiranem) premisleku, ki naj bo vedno ena od stopenj faze presegevanja obstoječega.

In še beseda Burkhardta Linderja, ki bi lahko postala motto tega prevodnega cikla: „Kajti v tem je očitno srž idealističnega razmišljanja o umetnosti: DA LAHKO ZAKRIJE INSTITUCIONALNI KARAKTER UMETNOSTI.“

A.D.

tribuna

TRIBUNA, ŠTUDENTSKI ČASOPIS
IZDAJA UK 25MS LJUBLJANA
TRG OSVOBODITVE 1/11 SOBABA
TELEFON: (061) 21-280
61000 LJUBLJANA

Konec maja 1981 bo Tribuna izdala Komunistični Manifest v stripu avtorja Rodolfa Marcenara, ki ga lahko naročite do 15. maja 1981 po prednaročniški ceni 55,00 din. Kasneje 60,00.

Naročam en izvod (....izvodov) Komunističnega manifesta v stripu, ki ga želim prejeti na naslov:

Ime in priimek

Ulica

Kraj

Znesek kupnine in poštnino bom poravnal po prejemu Komunističnega manifesta.

Datum Čitljiv podpis (ali) žig

ROCK V OPOZICIJI

Letos se nam spet obeta podoben festival rocka v opoziciji, kot smo ga doživeli lani v RIU. V tem trenutku je natančno določen le datum: 16., 17. in 18. junija nekje čim bližje centru Ljubljane. Glasba bo podobna, če ne celo boljša kot lani, imena nastopajočih pa naj zaenkrat ostanejo sladka skrivnost.

Dobili pa smo tudi naslov dveh novih plošč pri nas že videnega francoskega benda Etron Fou Leloublan. Vsi, ki si močno želite povečati obseg svoje diskoteke ravno s tema dvema ploščama:

1. Live in USA
 2. Ferdinand en foorme
- ju lahko z nakazilom 50F (všteta tudi poštnina) naročite na naslov:
Jocelyne Thirion
Co. Freedom B.P.3
30150 Bujaut
France

Pri zadnjem povsem nenačrtovanem pospravljanju prostorov uredništva Tribune smo našli večjo količino plakatov. Plakat lahko naročite ustno, pismeno, telefonično, telegramsno na uredništvu Tribune. Kakor hitro bo mogoče, se bomo potrudili oddati lično zaviti plakat na pošto; vi pa boste plačali poštarju 20 din.

Glej sliko

Pod enakimi pogoji in roki je mogoče naročiti tudi posebno številko Tribune: Bertolt Brecht, cena: 10 din + poštnina

OB VESTILO ŠT EVILKA XI

Vabljeni ste na PIKNIK UREDNIŠTVA T TRIBUNE! KDAJ, KJE in KAKO boste zvedeli na uredništvu!

TELEFONIRAJTE!

ČISTO ČISTO TA ZADNA NOVICA IZ ŠKUČA

18.5.1981 bo v dvorani na KODELJEVEM (Slovan)

ob 20 h

koncert: Ljubljanskih psov

PANKRTOV in SIOUXSIE AND THE BANSHIES

karte po 120 ND se dobe v ŠKUCU!

pesem

VELIKI DENAR: TOOTSUITE!

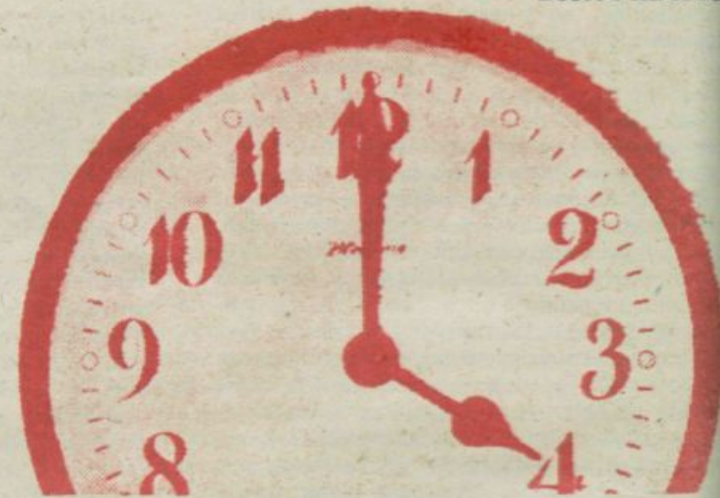
sraga na potnem licu, ko pred mesečevim zatonom
kraljična nubijskih mačk: poljubi princa iz družine stepskih volkov.
pri tem ožgan tramvaj pusti na koncu nebesne proge: mrzlega lacana
ponavadi se ga epigonska bitja ne dotaknejo:
ko skrivnostni ptiči aplavdirajo putnarski (tiskovna napaka itd.)
poeziji,

tedaj si vidre zapnejo: na sprednje nožice:
svetlo modre baletne rokavice.

na razglašanih orglah: so si divji bojovníki:
nasadili vneto pričakovane ljubice:
za čez noč kruha in vina:
stepni volkovi prihajajo utrujeni od krvavih iger.
balinaste kroglice priletijo iz galije:
vriskajoči kmetje cepetajo usmerčeni po grofovem travniku.

brez iluzij: brez razloga:
s trikratnim dinamitom
razstrelimo pod večer štiri koncepcije kapitala:
leteče veleblagovnice,
nihajoče spalnice,
ujete mačke v cvetličnih lončkih in
groše v odprtih popkih mavričnih deklin

BORUT HLUPIC

NAROČNIKI!

Prosimo, da poravnate zaostalo naročnino (tisti, ki je še niste)!
V nasprotnem primeru vam bomo Tribuno še naprej pošiljali!

NAROČNIKI!

Tisti, ki mislite Tribuno odpovedati, storite to z dopisom uredništvu!
V nasprotnem primeru vam bomo Tribuno še naprej pošiljali!

Sekretariat za delovna razmerja pri T TRIBUNI

RAZPISUJE

prosta delovna mesta naslednjih

urednikov:
likovni in tehnični
odgovorni
družbeni
za univerzo
za materpoetiko
pogoji: IQ nad 40 (zaradi povprečja) sicer pa so pogoji hujši kot si predstavljate
Pred sprejetjem je predviden prijateljski pogovor.
Rok za oddajo prijav: kaddode dode.
Nudimo honorar, stanovanja in ženske

